

Broedvogels

GREVELINGEN – 2015

BMP-plots + kustbroedvogels

Broedvogels GREVELINGEN – 2015

- BMP-plot inventarisatie
- Kustbroedvogels

veldwerk:

BMP-plots: Mark Hoekstein + Onno Boeren (bureau: Het Zeeuws Alternatief): BMP-plot 3, 5, 6 en 7

Kees de Kraker (bureau Sandvicensis): BMP-plot 1 en 2

René van Loo (Staatsbosbeheer): BMP-plot 4 en 8

kustvogels: Mark Hoekstein, Sander Lilipaly, Rob Strucker, Pim Wolf (allen DPM in opdracht Waterdienst Rijkswaterstaat), René van Loo en Kees de Kraker

rapportage en foto's: Kees de Kraker

Ecologisch adviesbureau SANDVICENSIS

Burghse ring 20

4328 LL Burgh-Haamstede

tel. 06-21696417 / 0111-653495

krakertjes@zeelandnet.nl

SANDVICENSIS – januari 2016 Overname van gegevens met bronvermelding toegestaan

Wijze van citeren: Kraker, C. de, 2016. Broedvogels Grevelingen – 2015. Ecologisch adviesbureau Sandvicensis, Burgh-Haamstede.

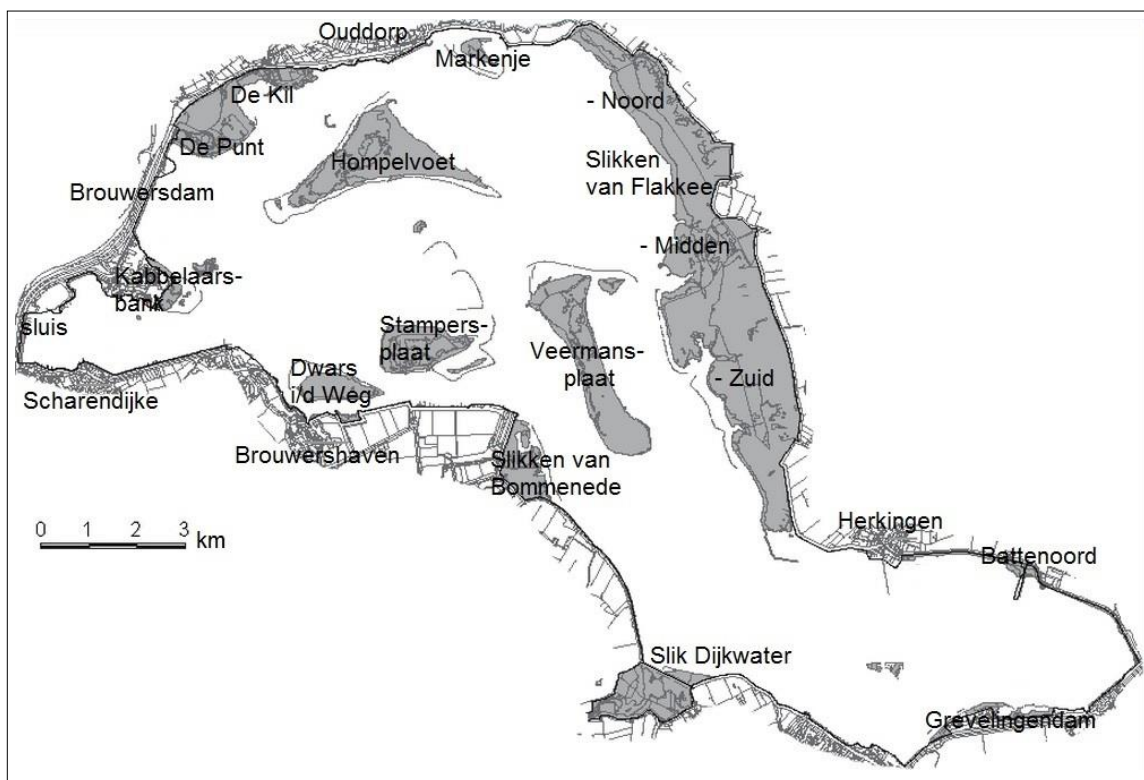
Een digitale versie van dit rapport wordt u op verzoek toegezonden.

Opdrachtgever: Staatsbosbeheer Zeeland
Contactpersonen: William van der Hulle & Camiel Beijersbergen (vanaf 01-01-2016)
Haven van Bommeneede 1
4316 PC Zonnemaire

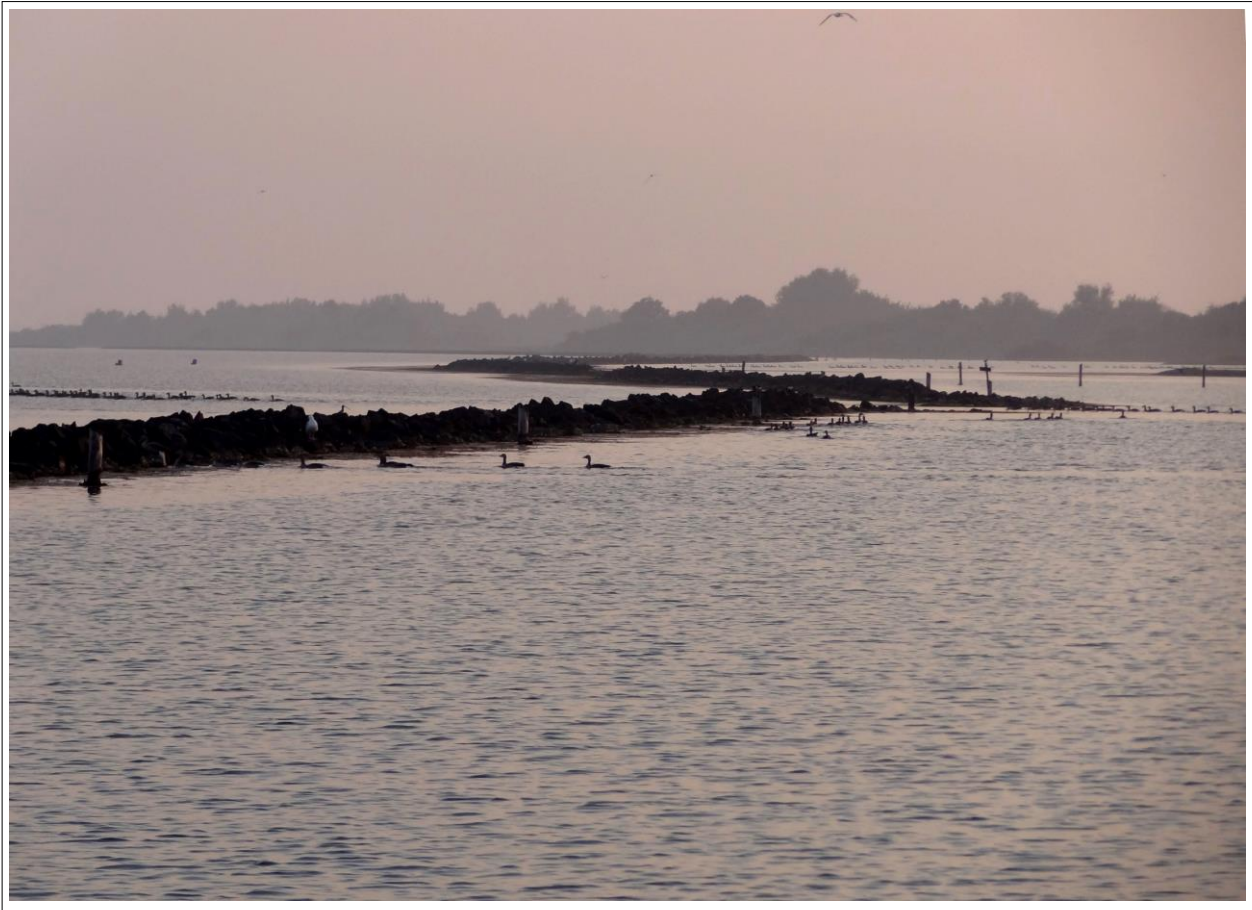
Omslag.

Figuur 1 (boven). Uitkomend visdieflegsel, juli 2015 Markenje.

Figuur 2 (onder). Haviksnest BMP-plot Veermansplaat, april 2015.

Figuur 3.
Kaart
Grevelingen

Figuur 4. De Grevelingen bestaat uit grootschalig open zout water. Op veel plaatsen is een vooroeververdediging aanwezig om de golven te breken. De beschutte oeverzone daarachter is voor veel watervogels van belang. De vooroeververdediging zelf, vormt ook steeds meer een broedlocatie voor soorten als Grote Mantelmeeuw en Zilvermeeuw (zie ook blz. 27 en 47).
Boven: zuidoever Hompelvoet.

Broedvogels GREVELINGEN

BMP-plots + kustbroedvogels

2015

Inhoud

1. Inleiding	5
2. Samenvatting, aanbevelingen	6
3. Opzet van de broedvogelinventarisaties	8
4. Inventarisatie BMP-plots Grevelingen 2015	
Weersomstandigheden in 2015	10
Algemeen overzicht resultaten	11
◆ 1. Hompelvoet	20
◆ 2. Veermansplaat	22
◆ 3. Slikken van Bommenede	24
◆ 4. Kabbelaarsbank	26
◆ 5. Plasjes De Punt	28
◆ 6. Slik De Kil	30
◆ 7. Slikken van Flakkee-Noord	32
◆ 8. Slikken van Flakkee-Zuid	34
Bijlagen BMP-plots	
1. Inventarisatiegegevens BMP-plots	36
2. Aanvullende waarnemingen	38
5. Kustbroedvogels in 2015	
Bespreking resultaten 2015	41
Broedgebieden kustvogels	50
Kustvogels en peilbeheer	52
Natura 2000 instandhoudingsdoelen	54
Achtergrondgegevens kustbroedvogels	56
6. Literatuuropgave	56
Bijlage 1. Zuurstofmodellen Grevelingen zomer 2015	57
Bijlage 2. Toelichting instandhoudingsdoelen N2000	58

1. Inleiding

Wat betreft het monitoren van broedvogels en het tellen van watervogels heeft het natuurbeheer van de Grevelingen een traditie hoog te houden.

In 2000 werd de opzet van de broedvogelinventarisaties in het Grevelingenbekken zoals die sinds de afdamming van het gebied in 1971 plaatsvonden (zie blz. 10), gewijzigd. Sindsdien worden de resultaten van 8 BMP-plots en de kustbroedvogels jaarlijks in een rapport vastgelegd, daarnaast is er om de drie jaar een inventarisatie van de hele Grevelingen op vergelijkbare wijze als dat sinds 1971 gebeurde.

Hiermee wordt een overzicht gekregen hoe de ontwikkeling van het gebied voor broedvogels uitpakt. Enerzijds dient dit een algemeen wetenschappelijk belang en anderzijds verschaft het de beheerder – Staatsbosbeheer – informatie over het belang van het gebied, de kwaliteit van het beheer en de mate waarin doelstellingen worden bereikt. Het rapport dient als basis en motor voor concrete beheermaatregelen.

Omdat de gegevens deel uitmaken van een lange reeks uit voorgaande jaren, vallen afwijkingen meer op en kunnen bepaalde ontwikkelingen beter begrepen worden.

Kustbroedvogels worden in samenwerking met de medewerkers van Delta Project Management (in opdracht van Rijkswaterstaat Centrale Informatievoorziening) wel jaarlijks in heel de Grevelingen onderzocht. Kustbroedvogels vormen een belangrijke doelgroep voor het beheer.

Voor een aantal kustbroedvogels is in het kader van de aanwijzing van de Grevelingen als Natura2000-gebied een instandhoudingsdoel geformuleerd. Dit is gebeurd op regiobasis omdat kustvogels zich makkelijk verplaatsen tussen de verschillende broedgebieden. In dit rapport wordt nagegaan in hoeverre de Grevelingen het afgelopen jaar bijdroeg aan de gestelde doelen.

Figuur 5. Handhaving van een lager peil gedurende het broedseizoen is van groot belang voor de beschikbaarheid van broedterrein voor kustvogels. Hier de noordhaak van Markenje waarop doorgaans veilig gebroed kan worden dankzij het iets lagere peil. Echter, door opstuwung vanwege langdurig harde wind gingen dit seizoen veel klutenlegsels verloren. Door voortdurende afslag dreigt de haak als broedgebied verloren te gaan. Maatregelen om middels grondverzet de haak als broedgebied te behouden zijn dan ook dringend gewenst. Met een kraantje en een paar vrijwilligers kan er op een ochtend al veel gedaan worden.

2. Samenvatting en aanbevelingen

BMP-plots

In 2015 werden evenals in 2014 in de gezamenlijke BMP-plots 77 soorten gevonden, waarvan er 16 op de Rode Lijst staan.

Het totaal aantal territoria in de BMP-plots lag opnieuw 10% boven het voorgaande jaar en is het hoogste van wat tot nu toe geteld is. De stijging was met name te danken aan de vele kustbroedvogels op de Slikken van Bommenede en de explosieve toename van de Winterkoning als gevolg van al weer een zachte winter.

Momenteel beslaan de gegevens van de BMP-plots een periode van 16 jaar. Daarmee is het mogelijk om een goed beeld te krijgen van de ontwikkeling in een bepaald plot en tot op zekere hoogte voor de Grevelingen als geheel. Het verloop van soorten en soortgroepen wordt aan de hand van grafieken en aanvullende toelichting inzichtelijk gemaakt. In de periode 2000-2015 lieten 36 soorten een duidelijke toename zien en 18 soorten een afname. Bij de overige 48 soorten hielden toe- en afname elkaar in evenwicht of ze bleven min of meer stabiel of het betrof onregelmatige broedvogels.

Bij de 16 soorten die over de hele periode beschouwd een afname vertonen, staan vrijwel alle weidevogels en soorten als Slobeend en Zomertortel. Met name de Kievit ging hard onderuit, een ontwikkeling die landelijk speelt. Bij de soorten die toenemen staan vooral veel bos- en struweelvogels, maar ook een Rode Lijstsoort als Veldleeuwerik doet het in de Grevelingen goed.

De toename van diverse kustbroedvogels heeft vooral met een andere verdeling over de Grevelingen te maken. Het BMP-plot Slikken van Bommenede is de laatste jaren voor kustvogels erg aantrekkelijk, terwijl andere gebieden die buiten de plots vallen juist minder kustvogels trekken. Niet voor niets worden deze soorten dan ook jaarlijks integraal geteld.

Mogelijk dat de afname van de Aalscholver te maken had met de komst van een recreatiepark pal tegen de plasjes de Punt aan. Het hele voorjaar werd hier driftig gewerkt en zelfs gedurende het broedseizoen nog struweel verwijderd.

De stippenkaarten met broedterritoria per soort berusten in het archief van het Staatsbosbeheer op Bommenede, waar ook de basisgegevens van voorgaande jaren zijn opgeslagen.

Kustbroedvogels

Kustvogels zijn karakteristiek voor het open landschap langs de kust. Voor de Grevelingen is dit kustlandschap een van de belangrijkste doeltypen. De enorme oppervlakte broedgebied voor pioniersoorten die in 1971 bij de afsluiting van de Grevelingen eenmalig ontstond na het wegvallen van het getij, is na verloop van tijd door toenemende begroeiing sterk afgenomen. Dit is een natuurlijk proces, maar met zorgvuldig beheer kunnen laag gelegen terreinen, eilandjes en schelpenbanken, langdurig geschikt blijven als broedplaats voor kustvogels als sterns, Kluten en plevieren.

2015

Soorten waarvan het aantal broedgevallen opvallend afweek van 2014 betrof Strandplevier, Kokmeeuw, Zwartkopmeeuw, Grote Stern, Visdief en Dwergstern. De Strandplevier bereikte met 36 broedparen (afname t.o.v. 2014 >20%) een dieptepunt sinds de afsluiting van de Grevelingen in 1971. Nog steeds vormt de Grevelingen een belangrijk broedgebied maar het is duidelijk dat het met deze soort steeds verder bergafwaarts gaat. Kokmeeuw, Zwartkopmeeuw en Grote Stern namen toe. Dat Zwartkopmeeuw en Grote Stern vlak naast elkaar geen ideale combinatie zijn bleek al eerder. Met name gedurende de vestigingsperiode pakte dat voor de sterns in 2015, evenals in 2014, bijzonder slecht uit: meer dan driekwart van de legsels werd door de Zwartkopmeeuwen gepredeerd.

Visdief en Dwergstern namen sterk af (resp. met 32 en 21%). Elders in de Delta liepen de aantallen ook terug, met name Dwergstern deed het slecht. De voortdurende toename van Grote Mantelmeeuw maakte in 2015 plaats voor een lichte afname. Het is echter de verwachting dat deze soort zich in de toekomst nog verder zal uitbreiden.

Alle kustbroedvogels waarvoor instandhoudingsdoelen voor de gezamenlijke Deltawateren geformuleerd zijn, bleven met uitzondering van de Grote Stern, in 2015 beneden de in het conceptbeheerplan voor het Natura 2000-gebied Grevelingen genoemde minimale bijdrage aan het Deltatotaal. Zeer grote verschillen tussen instandhoudingsdoel en aanwezig aantal broedvogels (nog geen 50% van het doelaantal) waren er bij Kluut, Bontbekplevier, Strandplevier en Visdief. Met gerichte maatregelen valt daar wel wat aan te verbeteren, maar het instandhoudingsdoel of de minimale bijdrage van de Grevelingen daaraan, is voor enkele soorten onrealistisch hoog. Invoering van 50 cm getij zonder een uitgebreid pakket aan mitigerende maatregelen zal tot een sterke afname van kustbroedvogels leiden.

De Grevelingen was in 2015 in internationaal opzicht van belang als broedgebied voor Strandplevier, Zwartkopmeeuw, Grote Stern en Dwergstern. Verder was het gebied in nationaal opzicht van belang voor Kluut, Bontbekplevier, Stormmeeuw, Zilvermeeuw, Grote Mantelmeeuw, Visdief en Noordse Stern.

Aanbevelingen

Veel aanbevelingen uit voorgaande verslagen zijn nog onverminderd van kracht en worden hier daarom nog eens herhaald. Ondertussen zijn er wel een aantal maatregelen in voorbereiding met betrekking tot broedgebied voor kustvogels, zoals in het kader van de gebiedsontwikkeling Slikken van Flakkee en in het kader van de "Groene Impuls".

BMP-plots

- Uitvoering van de eerder gedane aanbeveling met betrekking tot de Slikken van Flakkee-Zuid (herstel van oude kreken, graven van drinkputten op het hoger gelegen deel "de ganzewei") ten behoeve van broedvogels als Slobeend, Tureluur, Grutto, ganzen en allerlei vogels buiten het broedseizoen, lijkt nog steeds zinvol. (wordt meegenomen bij gebiedsontwikkeling Slikken van Flakkee)
- Gezien de recreatieontwikkeling bij Plasjes de Punt zou hier wat extra aan voorlichting en begeleiding gedaan kunnen worden (vogelkijkhut, voorlichtingspanelen, goede afscherming grote plas tegen loslopende honden enz.).
- Het oprukkend struweel in het rietveld bij Slik de Kil zou voor het komend broedseizoen weer afgezet moeten worden.
- Met het aanleggen van een pad richting oever op de Slikken van Flakkee-Noord ter hoogte van Stellendam moet terughoudend worden omgegaan (plan in gebiedsontwikkeling Slikken van Flakkee). Voorkomen moet worden dat recreanten hier langs de oever gaan lopen of het open slik op gaan.

Kustbroedvogels

- Het is duidelijk dat goede resultaten van kustbroedvogels in de Grevelingen niet mogelijk zijn zonder het sturen op een iets lager peil gedurende het broedseizoen. Verruiming van de peilmarges is gewenst (zie blz. 52 peilbeheer). Het volgende beheer wordt aanbevolen:
Een peil dat gedurende de broedtijd tussen -24 en -30 cm NAP schommelt en daarbuiten tussen -25 en 0 cm NAP, met incidenteel (tweemaal een korte periode: namelijk begin augustus en begin maart) hogere waterstanden tot +5 cm NAP lijkt voor duurzame aanwezigheid van kustvogelbroedterrein ideaal. Een dergelijk peilbeheer vereist bovendien geen aanpassingen van de bestaande oeverbescherming en recreatieve infrastructuur, daarom zou hiermee op zijn minst een aantal jaren geëxperimenteerd kunnen worden.
Evenals voorgaande jaren kan hier aan toegevoegd worden dat de invoering van een getijslag van 50 cm tot een zeer sterke afname van broedterrein en van kustvogels zal leiden. Indien daadwerkelijk tot uitvoering daarvan wordt overgegaan zal een groot aantal mitigerende maatregelen genomen moeten worden, waarvoor voldoende financiële middelen beschikbaar moeten zijn. Mitigatie dient voor de instelling van 50 cm getij plaats te vinden.
- Naast het peilbeheer zijn gerichte maatregelen, zoals het aanbrengen van schelpenvlakken (vaak direct resultaat), rattenbestrijding (blijft noodzakelijk), maai-beheer en isolatie van broedgebied heel belangrijk. Vanwege de lage ligging is het vaak lastig om werkzaamheden uit te voeren door een natte of te slappe bodem. Dit soort maatregelen dient dan ook bij voorkeur in de droge periode (zomer) of kort voor het broedseizoen te gebeuren. Een enkele maal zal van winterse omstandigheden (bevroren bodem) geprofiteerd kunnen worden, maar daar kun je tegenwoordig niet meer op wachten.
- Begrazing van kustvogelbroedterrein gedurende het broedseizoen moet indien mogelijk vermeden worden door het aanbrengen van rasters, graven van diepe geulen, inscharen van vee na de broedtijd of een andere type grazer.
- Op Markenje is er sprake van ernstige oevererosie. Bij voorkeur zou dit opgelost moeten worden door het opspuiten van zand aan de westzijde. Berijden met machines zou door spoorvorming het natuurlijke karakter van het plaatje sterk aantasten. Steenbestorting tegen de oever moet worden vermeden, dit trekt Zilvermeeuwen en vormt een schuilplaats voor ratten en marterachtigen. Overigens is grind in dit opzicht veel minder nadelig dan stort-/breuksteen. Van de Kleine Stampersplaat blijft steeds minder over. Ook hier zou een slimme vorm van opspuiten of opbrengen van zand een mogelijkheid zijn om nog een gedeelte boven water te houden. Wellicht dat in het kader van de Groene Impuls binnen afzienbare termijn een en ander gerealiseerd kan worden.
- Wat betreft de Natura 2000-doelstellingen lijkt een regelmatige revisie van de daarbij genoemde aantallen een zinnige aangelegenheid. Veel te hoge doelstellingen die zelfs na het nemen van allerlei maatregelen niet haalbaar zijn, moeten worden vermeden. Een realistische doelstelling gekoppeld aan zorgvuldig beheer waarbij niet van project naar project wordt gehold, moet voorop staan.
- Voor nogal wat soorten in de Grevelingen geldt dat ze gemiddeld een te laag broedsucces hebben. Het realiseren van nieuwe broedgebieden dient dan ook bij voorkeur plaats te vinden op locaties met gunstige voorwaarden ten aanzien van de voedselsituatie en een geringe kans op predatie.

3. Opzet van broedvogelinventarisaties in de Grevelingen

(vastgesteld in 1999)

Met de sluiting van de Brouwersdam in 1971 ontstond het Grevelingenmeer. Na het instellen van een vast peil op –20 cm N.A.P. viel een deel van het voormalig intergetijdengebied voorgoed droog. Het merendeel van de drooggevallen gronden kreeg de bestemming natuur (ca. 2700 ha) en wordt sindsdien als zodanig beheerd. Door de terreinbeherende instantie – tot 1975 de Dienst der Domeinen en vanaf 1975 het Staatsbosbeheer (eerst zelfstandig, later in opdracht van het Natuur- en Recreatieschap de Grevelingen) – werd in samenwerking met anderen, jaarlijks het hele gebied op broedvogels geïnventariseerd.

Op deze wijze is een unieke reeks van gegevens tot stand gekomen, waarin de ontwikkeling van een gebied vanuit de nulsituatie tot een veel complexer geheel is vastgelegd. De resultaten daarvan zijn in een groot aantal rapporten verwerkt.

Sinds het begin van de tellingen is steeds volgens dezelfde methode gewerkt (turfmethode), waardoor de resultaten vergelijkbaar zijn. De resultaten geven een redelijke afspiegeling van de werkelijke aantallen broedvogels daar, waar het open gebied betreft. Voor weinig toegankelijke terreinen als riet, ruigte, struwelen en bossen was de gebruikelijke opzet niet erg geschikt. Bovendien geeft de turfmethode geen inzicht in de verspreiding van vogels in een bepaald gebied, waardoor deze voor het beheer minder bruikbaar zou zijn. Nauwkeuriger en meer informatie wordt verkregen met broedvogelkartering volgens de BMP-methode, deze sluit ook beter aan bij de praktijk elders in den lande. Omdat het ondoenlijk is het hele gebied jaarlijks op deze wijze arbeidsintensieve te inventariseren, is gekozen voor:

1. jaarlijks, inventarisatie van een aantal representatieve proefvlakken volgens de BMP-methode
2. jaarlijks, inventarisatie van kustvogels in heel de Grevelingen
3. 1x per drie jaar, inventarisatie van alle soorten in heel de Grevelingen op dezelfde wijze als tot 1999 gebeurde (3 tellingen, turfmethode). Dus van 1971 t/m 1999 jaarlijks, vervolgens in '02, '05, '08, '11, '14
4. op de Hompelvoet en Markenje worden jaarlijks alle broedvogels geïnventariseerd

Eenmaal in de drie jaar wordt dus nog op de oude voet verder gegaan, zodat de opgebouwde gegevensreeks, die de ontwikkeling van heel de Grevelingen globaal weergeeft, gecontinueerd wordt. Daarnaast wordt meer detailinformatie verkregen door het nauwkeurig karteren van broedvogels in een aantal geselecteerde gebieden.

Omdat kustvogels vaak sterk geclusterd in wisselende kolonies broeden, heeft het werken met proefvlakken voor deze soorten weinig zin. Voor het beheer van de Grevelingen vormen kustvogels een zeer belangrijke doelgroep. Jaarlijks worden gegevens van alle broedgevallen van kustvogels in het Deltagebied door de Waterdienst van Rijkswaterstaat verzameld. Deze instantie (voorheen Deltadienst, later RIKZ) was van meet af aan ook betrokken bij de gebruikelijke inventarisaties in de Grevelingen. Vanwege het belang dat alle betrokkenen hechten aan informatie over het jaarlijks verloop van de aantallen broedende kustvogels in het gebied, worden deze nog steeds overal geteld, ook buiten de BMP-plots. In de Grevelingen wordt een deel van deze gegevens in samenwerking met genoemde instantie verzameld.

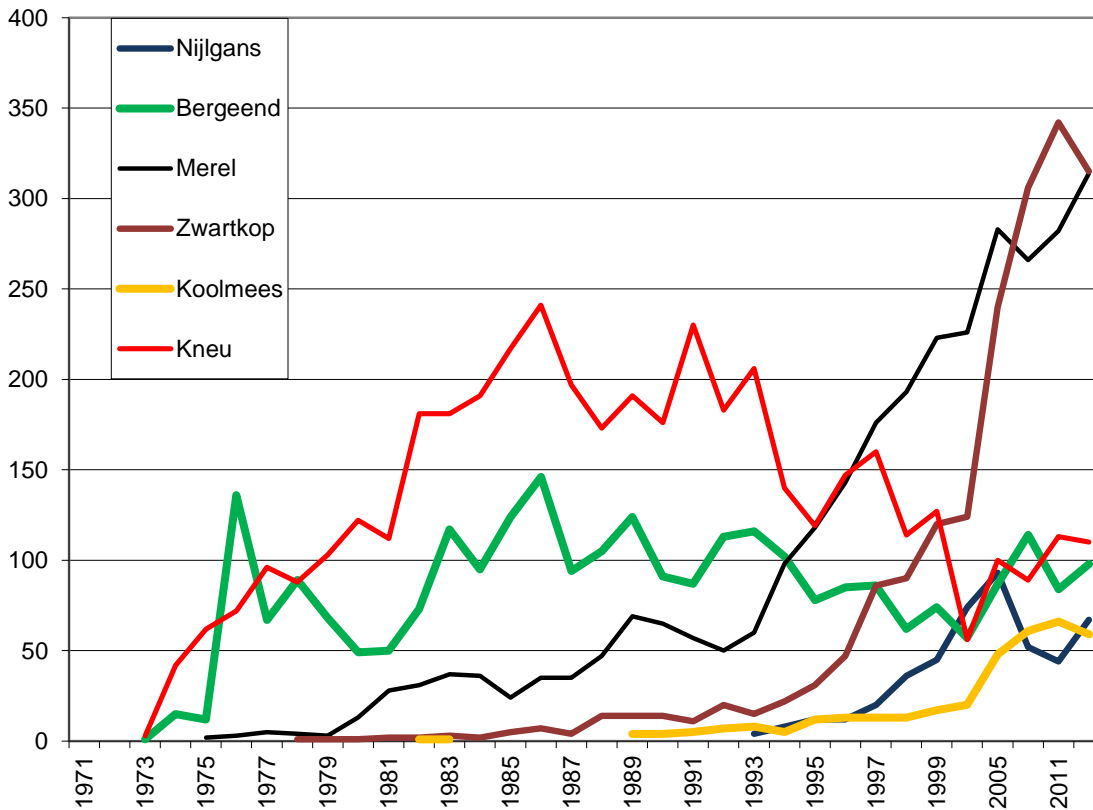
De inventarisatiegegevens van de Hompelvoet en Markenje worden meer uitgebreid vastgelegd in het jaarlijkse rapport van de vogelwachter.

Turfmethode

Alle gebieden worden 3x bezocht (april, mei, juni). Tijdens de inventarisatie worden alle waarnemingen die op een broedgeval / territorium duiden geturfd (per soort bij elkaar opgeteld). Veel soorten worden slechts eenmaal of tweemaal geteld, waarbij de hoogste score (binnen de datumgrenzen) als aantal broedvogels van het geïnventariseerde gebied wordt aangehouden. Door het geringe aantal bezoeken zijn de resultaten, met name in een meer gesloten landschap, sterk afhankelijk van weersomstandigheden en tijdstip van één enkele inventarisatie. Bepaalde soorten kunnen moeilijk vastgesteld worden (o.a. roofvogels, nachtvogels, sommige eenden). De ruimtelijke spreiding van soorten in een bepaald gebied wordt niet vastgelegd. Met relatief weinig inspanning wordt een groot gebied onderzocht.

BMP-Methode (Broedvogel Monitoring Plot)

Gestandaardiseerde methode waarbij verspreid in het broedseizoen een minimum aantal bezoeken aan een bepaald gebied (proefvlak) gebracht wordt en de soorten aan de hand van broedcriteria op kaart worden ingetekend. Na afloop van het broedseizoen worden de verschillende waarnemingen per soort samengevoegd en volgens vastgelegde regels (zoals: aantal waarnemingen binnen bepaalde datumgrenzen), het aantal territoria of broedgevallen vastgesteld. Op de plaats van het broedgeval of in het midden van het territorium komt een stip te staan. De stippenkaart legt dus de verspreiding van een soort in een gebied op overzichtelijke wijze vast. Tegenwoordig kunnen de gegevens ook direct bij Sovon online ingevoerd worden → autoclustering.

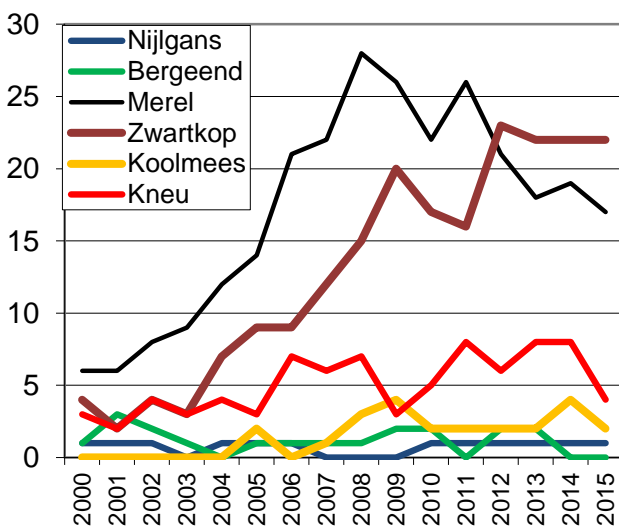
Figuur 6. Aantalsverloop van 6 soorten broedvogels op basis van integrale tellingen in de Grevelingen sinds de afsluiting in 1971. Aantallen t/m 1999 jaarlijks, vervolgens 3-jaarlijks ('02, '05, '08, '11, '14). In vergelijking met de jaren daarvoor is het verloop in de bovenstaande grafiek na 1999 te steil.

Integrale tellingen

Dankzij de integrale tellingen kan het populatieverloop in heel de Grevelingen van iedere soort sinds de afsluiting (1971) in beeld gebracht worden (Figuur 7). Hierboven het verloop van **Nijlgans** (aanvankelijk een snel stijgende nieuwkomer), **Bergeend** (al vroeg aanwezig, golfbeweging zonder duidelijke trend), **Merel** (trage start sinds 1975, vanaf 1994 snel toenemend), **Zwartkopje** (trage start sinds 1978, na 1993 sterke toename), **Koolmees** (incidenteel aanwezig periode 1980-1990, 1991-2002 langzame toename, na 2002 iets meer toenemend), **Kneu** (1973-1986 sterk toenemend, maximale aantallen 1982-1993, sinds 1994 afnemend met tussentijds wel enig herstel en tegenwoordig redelijk stabiel).

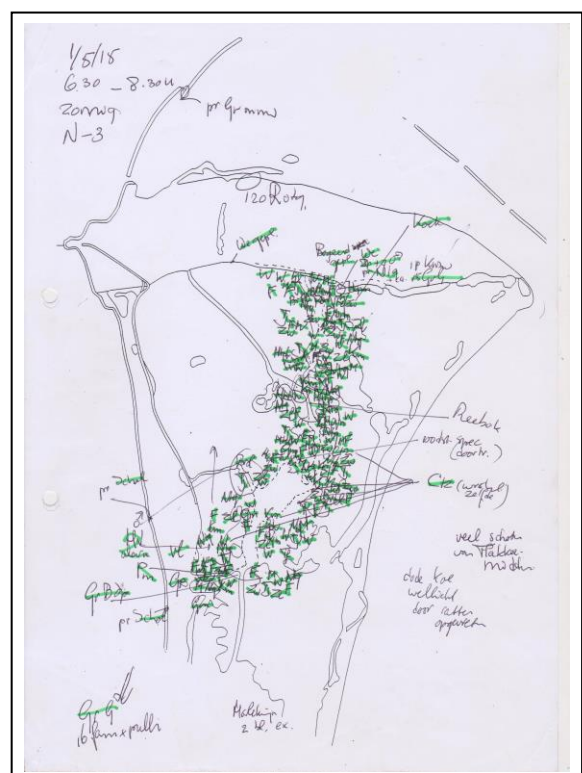
BMP-plots

BMP-plots geven inzicht in vestigingspatroon en aantalsverloop van vogelsoorten binnen een plot.

Figuur 7 (boven). Verloop aantal territoria van enkele soorten in het BMP-plot Veermansplaat periode 2000-2015.

Figuur 8 (rechts). Veldkaart inventarisatie Veermansplaat op 1 mei 2015. De gegevens worden thuis op soortkaarten overgezet, met een kleur die per bezoek verschillend is. Aan het eind van het seizoen worden de territoria vastgesteld aan de hand van de SOVON-criteria.

Figuur 9. Ligging BMP-plots in de Grevelingen:

1. Hompelvoet, 2. Veermansplaat, 3. Slikken van Bommenede, 4. Kabellaarsbank, 5. Plasjes de Punt, 6. Slik de Kil, 7. Slikken van Flakkee-Noord, 8. Slikken van Flakkee-Zuid

4. Inventarisatie BMP-plots Grevelingen

Weersomstandigheden in 2015

De weersomstandigheden gedurende winter en voorjaar zijn van invloed op de aantallen broedvogels en het broedsucces.

De winter 2014-2015 was zacht met zo nu en dan nachtvorst en een enkele ijsdag (temperatuur overdag boven nul). Januari was vrij nat, maar februari aan de droge kant.

Ondanks de zachte winter kwam het broedseizoen maar langzaam op gang. Allereerst is in de Grevelingen alles altijd wat later omdat de temperatuur door het koude zeewater hier minder snel oploopt en de wind het land afkoelt. Daarnaast waren april en mei aan de koude kant. Begin april zong de Fitis nog niet, mogelijk dat de doortrekpiek wat later was dan gewoonlijk waardoor zang van doortrekkers binnen de datumgrenzen viel, wat het aantal territoria kan hebben opgeschroefd. De stevige schrale oostenwind zorgde er later in het seizoen nog voor dat er wat meer Kwartels in onze omgeving terecht kwamen. Hieronder een korte samenvatting van de weersomstandigheden gedurende het broedseizoen.

maart – vrij zonnig, normale hoeveelheid neerslag en temperatuur, de maand eindigde met stormachtige wind

april – neerslag Hompelvoet - 6 mm, zeer droog en erg zonnig, wel vrij koud en winderig (regelmatig 6-7 Bf)

mei – neerslag Hompelvoet - 27 mm, droog, zonnig, koel en geregeld veel wind (5+6 mei: stormachtig)

juni – neerslag Hompelvoet - 27 mm, droog, normale hoeveelheid zon en temperatuur, eerste weken winderig

juli – neerslag Hompelvoet - 55 mm, vrij droog (elders veel natter), zonnig en begin van de maand zeer warm, doorgaans een stevige wind met op 25 juli een heuse zomerstorm (9-10 Bf)

Voor de telresultaten zijn de weersomstandigheden tijdens de inventarisaties van groot belang. Bij stil weer is vogelzang over veel grotere afstand hoorbaar dan bij regen of harde wind. In de laatste omstandigheden zingen de vogels ook minder. Extreme weersomstandigheden als langdurige droogte, hitte, koude, storm en hevige neerslag zijn van invloed op het broedsucces en jongenoverleving.

Resultaten BMP-plots 2015

Methode

Binnen BMP-plots wordt de broedvogelbevolking jaarlijks op gestandaardiseerde wijze in kaart gebracht, zoals beschreven op blz. 8.

Enkele opmerkingen bij het totaaloverzicht

Sinds de start van de BMP-plot inventarisaties in 2000 zijn 102 vogelsoorten vastgesteld, waarvan meer dan een kwart op de Rode Lijst (2004) voorkomt. In 2015 werden in de gezamenlijke BMP-plots 77 soorten gevonden. De laatste 9 jaar schommelt het totaal steeds tegen de 80 soorten (Tabel 1, blz. 16), het laagste aantal soorten (71) was in 2005. Veel nieuwe soorten komen er de laatste jaren niet meer bij.

De veranderingen in soorten ten opzichte van 2014 waren:

(op)nieuw: Kwartel, **Groene Specht**, Ekster

niet meer: Fuut, Tafeleend, **Gele Kwikstaart**

Van de in 2015 vastgestelde broedvogelsoorten staan er 16 op de Rode Lijst, waarvan in de categorie: Ernstig bedreigd – 0, Bedreigd – 1, Kwetsbaar – 8 en Gevoelig – 7 (Tabel 2).

Duidelijk beter dan in 2014 scoorden: (24 soorten waarvan 3 RL)

Grauwe Gans, Nijlgans, Bergeend, Krakeend, Waterhoen, Kluut, **Bontbekplevier**, Kokmeeuw, Zilvermeeuw, **Visdief**, Noordse Stern, **Veldleeuwerik**, Winterkoning, Roodborst, Zanglijster, Sprinkhaanzanger, Cetti's Zanger, Bosrietzanger, Kleine Karekiet, Tuinfluiter, Zwartkop, Tjiftjaf, Groenling, Putter

Duidelijk slechter dan in 2014: (10 soorten waarvan 2 RL)

Aalscholver, Kuifeend, Fazant, Kievit, **Dwergstern**, Houtduif, Grasmus, Baardman, Koolmees, **Kneu**

Vooraf de trend op lange termijn is van belang om de ontwikkeling per soort en geschiktheid van het biotoop ter plaatse goed te kunnen beoordelen. Pas bij een langere reeks met gegevens wordt duidelijk of een soort werkelijk afneemt, toeneemt of een wisselend verloop zonder duidelijke trend laat zien. De gegevens van de acht onderzochte plots beslaan nu een reeks van zestien opeenvolgende jaren en daar valt heel wat uit op te maken (Tabel 1). Van een aantal soorten wordt hierna het verloop in grafieken weergegeven en van een toelichting voorzien. De populatieontwikkeling wordt behalve door het broedsucces ook bepaald door de overleving buiten het broedseizoen en slechts voor een deel door veranderingen in het habitat.

Voor het populatieverloop van kustbroedvogels in de Grevelingen zijn de BMP-plots niet maatgevend. Veel van deze soorten zijn erg mobiel en toename op de ene plaats betekent veelal afname elders. Het verloop van de kustbroedvogels in de Grevelingen wordt besproken in het hoofdstuk 6 van dit rapport.

Opvallende zaken

BMP-plot 3. Slikken van Bommenede sprong er dit jaar opnieuw opvallend beter uit met wederom een toename van verschillende kustbroedvogels en bovendien een derde territorium van Bruine Kiekendief. Late inscharing en geringe graasdruk van runderen gedurende het broedseizoen is voor dit gebied gunstig. Na half juli kan de graasdruk omhoog.

De Aalscholverkolonie bij de Plasjes de Punt liet dit jaar in tegenstelling tot voorgaande jaren geen toename maar een daling zien. Vanwege de bouw van een nieuw bungalowpark pal tegen het broedgebied aan, is deze locatie flink onder druk komen te staan. Hoe de aanwezigheid van dit park het verloop van het aantal broedparen van de Aalscholver en de andere vogelsoorten die hier broeden in de toekomst gaat beïnvloeden, blijft nog afwachten. Extra maatregelen om de recreatie goed te begeleiden zijn gewenst. Zo is een goede afscherming van de grote plas tegen loslopende honden door het omringende struweel te verdichten geen overbodige luxe.

De Grauwe Gans keerde terug naar het niveau van 2014 en blijft daarmee sinds 2009 min of meer stabiel. Het effect van begrazing en overnachting (poepzone) is vooral zichtbaar in de oeverzone.

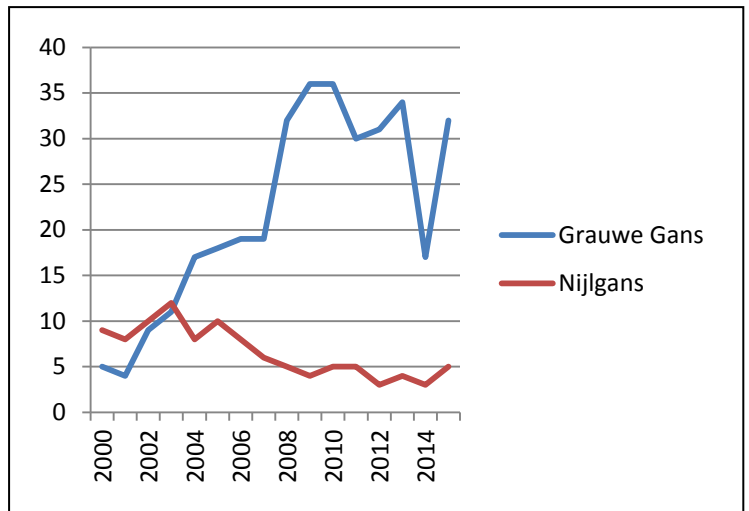
De Kievit vertoonde een opvallende afname. Omdat dit niet alleen in de BMP-plots plaatsvond maar ook daarbuiten, gaat het hierbij wellicht om een daling die gekoppeld kan worden aan de landelijke populatieafname. Lange tijd deden weidevogels het veel beter in natuurreservaten dan op het boerenland, maar tegenwoordig staan de aantallen in natuurgebieden ook sterk onder druk.

De Winterkoning liet dankzij de zachte winter opnieuw een sterke toename zien en steeg tot recordhoogte en passeerde daarmee de Fitis als meest algemene zangvogel in de Grevelingen.

De Veldleeuwerik is een van de weinige soorten van open grasland die tegen de landelijk trend in, in de Grevelingen een toename vertoont.

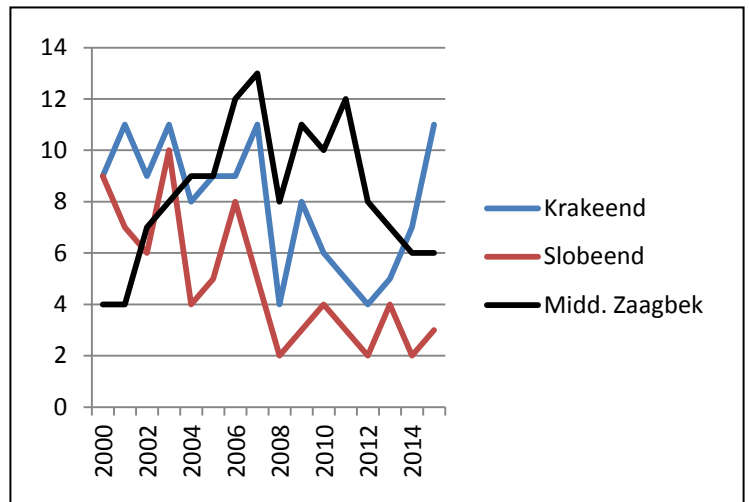
Figuur 10. **ganzen**

Beide ganzen vertoonden een herstel. De sterke afname van de Grauwe Gans in 2014 werd grotendeels teniet gedaan. Een duidelijke verbetering van het broedsucces in de afgelopen jaren en een nattere uitgangssituatie in het vroege voorjaar (zoetwaterplassen) zullen hierbij een rol spelen. Op de Hompelvoet vindt vooral verschuiving van broedlocaties plaats. Aanwezigheid en predatie door Havik van zowel jongen als adulten blijft een factor van betekenis. De Nijlgans stabiliseert op de helft van het niveau van 2002-2005. Of de Grauwe Gans in de toekomst weer boven het niveau van 2010 kan uitstijgen, zal deels afhankelijk zijn van het vervolgingsbeleid. Omdat de soort behoorlijk mobiel is en sterk geclusterd kan broeden is de ontwikkeling in de BMP-plots niet altijd representatief voor de Grevelingen. Het zelfde geldt voor de Brandgans die nog niet in de BMP-plots vertegenwoordigd is, maar in de Grevelingen een flinke toename laat zien.

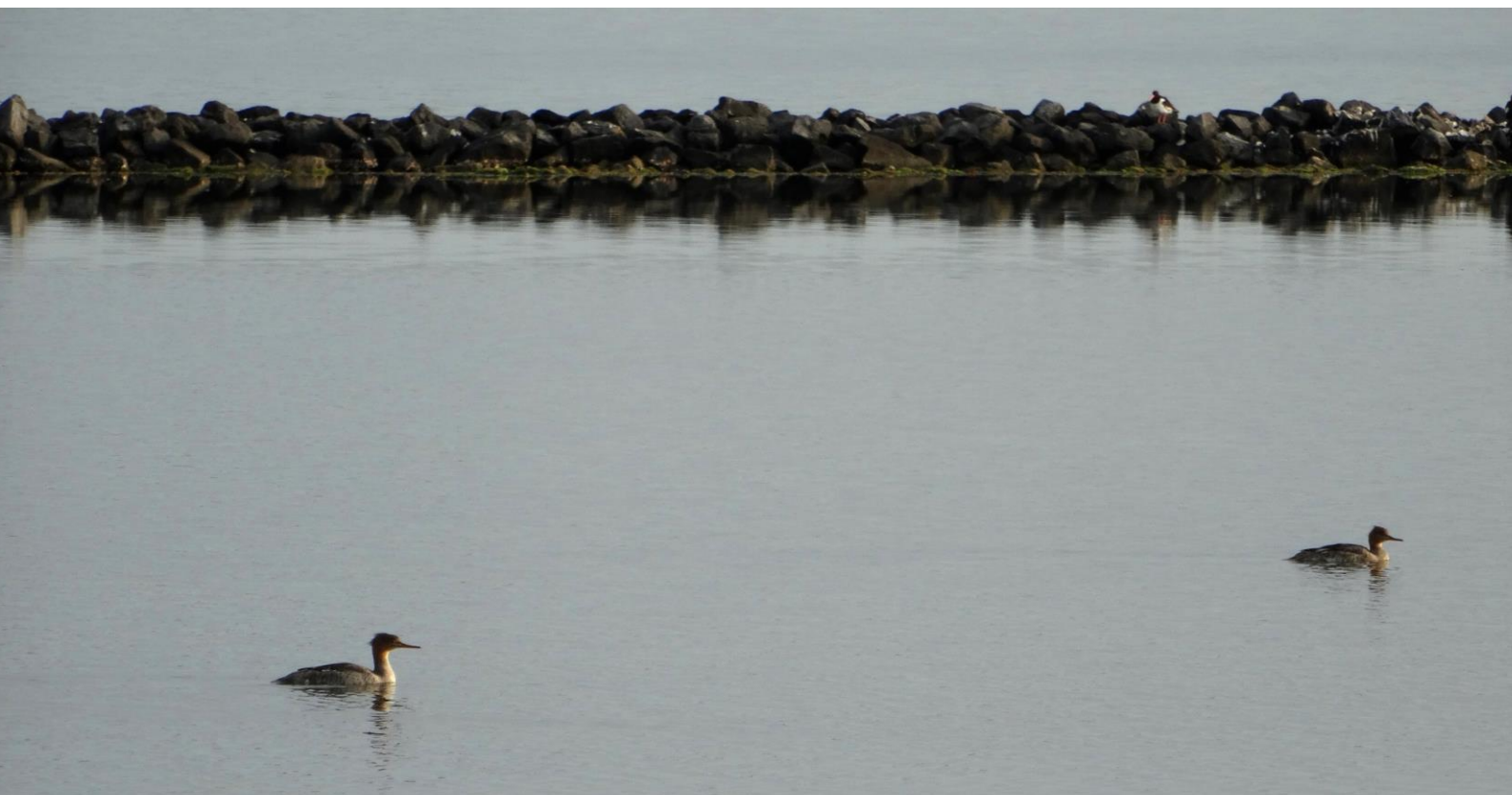

Figuur 11a. **eenden**

Bij de Krakeend is sprake van verder herstel, wat te danken is aan de Slikken van Bommenede en Plasjes de Punt. Laatstgenoemde zoetwaterplasjes vormen ook het enige plot waar de Slobeend als broedvogel werd genoteerd. Met 3 paren bleef de soort een verdere daling bespaard, maar het blijft kwakkelen. De Middelste Zaagbek nam niet verder af, maar het broedsucces blijft laag. Voorde toekomst valt dan ook een verdere daling te verwachten. Vanwege het predatierisico voor vrouwtjes in de broedperiode door Havik is veilige broedgelegenheid schaars. De hoeveelheid Brakwatergrondel, het voornaamste prooidier, is na een droog voorjaar zoals dat van 2015 laag. Buiten een daling van het aantal broedvogels werden ook duidelijk minder overzomeraars waargenomen.

Figuur 11b. Beschut viswater is voor de Middelste Zaagbek van belang om met jongen te foerageren. Gedeelten met een vooroeververdediging die over lange afstand gesloten is zijn niet in trek. De vogels willen zwemmend kunnen uitwijken naar open water.

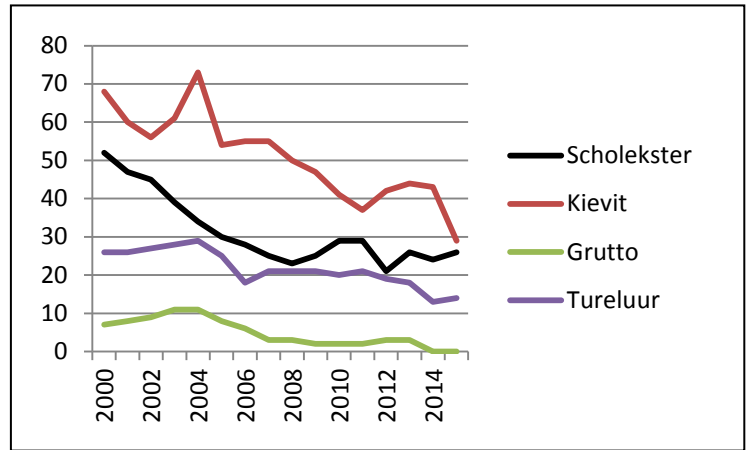

Figuur 12. weidevogels

Hoewel er af en toe sprake is van licht herstel, gaat het met de weidevogels bergafwaarts. De Scholekster is de enige van de vier weergegeven soorten, waarvan de populatie in de BMP-plots de laatste jaren stabiliseert.

De Grutto is sinds 2014 niet meer aanwezig en de Kievit maakte na enkele jaren van licht herstel een diepe duikeling. De soort is in tien jaar tijd meer dan gehalveerd. In 2015 was er in beide voor de Kievit belangrijke plots een sterke afname. Landelijke afname, onvoldoende broedsucces in voorgaande jaren en aanwezigheid van predatoren zijn daarbij belangrijke factoren.

De Tureluur bleef op peil, maar ook van deze soort is de stand de laatste tien jaar gehalveerd.

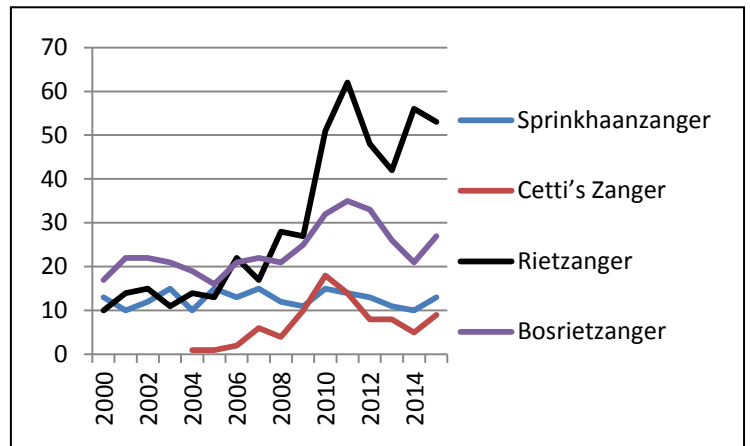

Figuur 13. rietzangers

Veel rietvogels laten kleine of grotere schommelingen zien, alleen de Sprinkhaanzanger blijft over de hele periode redelijk stabiel.

Anders ligt dat bij de Rietzanger die na een sterke toename, zich nu rond 50 broedparen stabiliseert. De eerdere toename van deze soort moet gezien worden in het licht van het populatieherstel na een langdurige periode van droogte in het Afrikaanse overwinteringsgebied.

De Cetti's Zanger laat een licht herstel zien, De soort verdween van de Hompelvoet, maar kwam in veel andere gebieden juist weer opnieuw tot broeden of nam daar toe. De winterse verliezen zullen door de afgelopen zachte winter beperkt zijn gebleven. De toename van de Bosrietzanger vond plaats op de Slikken van Flakkee-Noord (5 → 11).

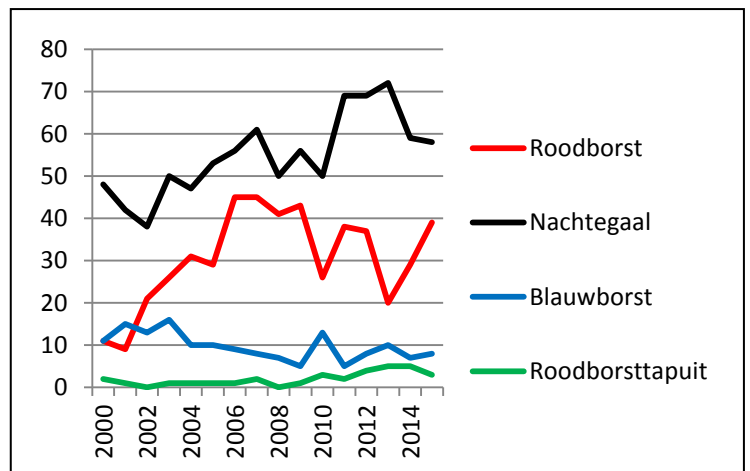
Figuur 14. nachtegalen

Ondanks forse toename op de Veermansplaat (12→18, daar nu 72 paar/100 ha) nam de Nachtegaal iets af. Dit werd veroorzaakt door achteruitgang op de Slikken van Bommedede (6→2) en Plasjes de Punt (9→4).

De Roodborst liet verder herstel zien. Deze soort blijkt toch behoorlijk gevoelig voor koudere winters.

De Blauwborst handhaaft zich op een laag niveau, maar was buiten 1 territorium op de Veermansplaat alleen op de Slikken van Flakkee te vinden.

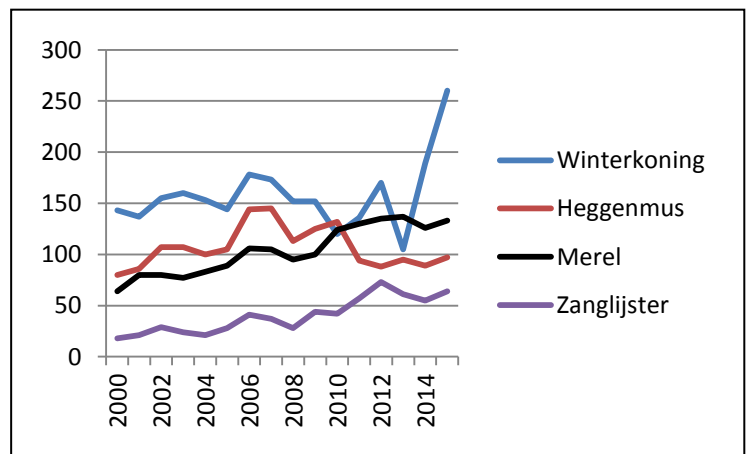
De goede jaren van de Roodborsttapuit lijken al weer voorbij. Het is een vogel van de grens cultuur-natuur waarbij er een afwisseling is van korte begroeiing, ruigte en alleenstaande doornstruiken. In de Grevelingen komt dat maar beperkt voor. Dit jaar moesten we het doen met 1 paar op de Slikken van Bommedede, SlvFI-Noord en SlvFI-Zuid.

Figuur 15. Winterkoning, Heggenmus, lijsters

Bij deze groep gaat het om traditionele standvogels. De Winterkoning die bekend staat om de grote fluctuaties als gevolg van koude winters, liet wederom een sterk toename zien. Het dieptepunt van 2013 gevolgd door het hoogtepunt van 2015. Het hoogste aantal sinds de start van de BMP-plots, met dichtheden tot wel 200 paar/100 ha (Veermansplaat). De Heggenmus liet na eerdere afname overall herstel zien, alleen op de Kabellaarsbank nam de soort af (23→18). Per saldo resteerde enige toename.

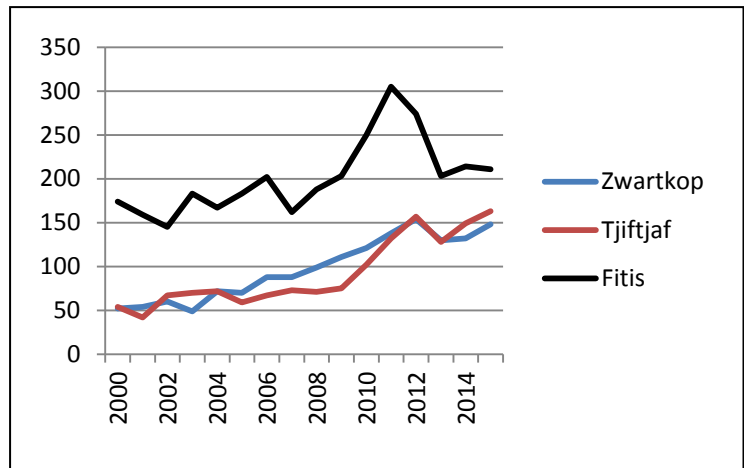
Voor de Merel en de Zanglijster geldt een soortgelijk verhaal. Veelal enige toename, maar plaatselijk afname met als resultante een kleine toename. Of de stijgende lijn sinds het begin van de tellingen nog lang zal doorlopen is de vraag, omdat veel gebieden al op of over hun maximum heen zijn.

Figuur 16. Zwartkop, Tjiftjaf, Fitis

Zwartkopje en Tjiftjaf zijn doorgaans goede indicatoren voor de gemiddelde hoogte van de vegetatie. Wat aantallen betreft ontlopen ze elkaar meestal niet veel. Het koude voorjaar van 2013 veroorzaakte een flinke dip (weinig insecten), maar inmiddels hebben beide soorten weer de weg omhoog gevonden. Bij de meeste plots was er dan ook sprake van toename bij deze soorten.

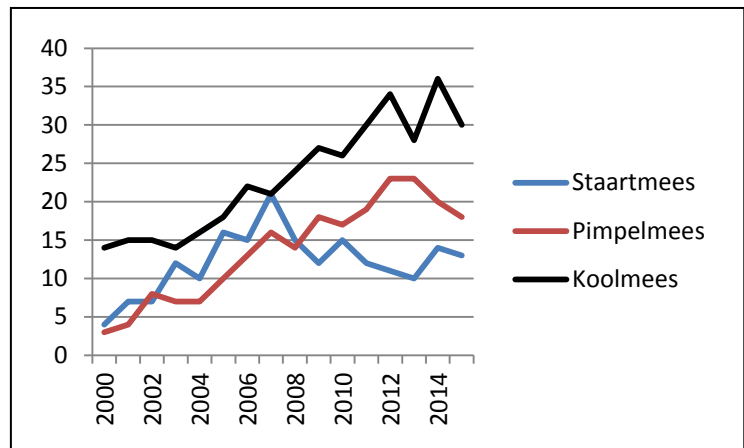
Nog altijd is de Fitis, die zijn optimum in jong struweel heeft, talrijker (211) dan de Tjiftjaf (163) maar op termijn zullen de verhoudingen omgekeerd zijn.

Figuur 17. mezen

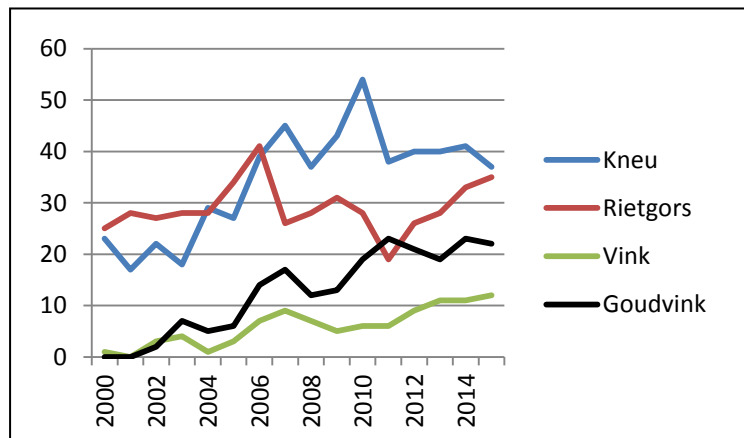
Koolmees en Pimpelmees zijn voor het broeden afhankelijk van boomholten. De toename van deze twee soorten is tot nu toe direct gekoppeld aan de beschikbare nestholtes. Ook op de eilanden komen geleidelijk meer mezen voor. Toch blijkt de opgaande lijn met flinke fluctuaties gepaard te gaan. De factoren die daar bij een rol spelen zijn onbekend.

Het optimum voor de Staartmees met een dichte ondergroei waarin het nestje verborgen kan worden, lijkt al weer voorbij omdat de ondergroei geleidelijk verdwijnt. Staartmezen kunnen zich erg heimelijk gedragen, het meest worden ze gezien in rondzwerfende groepjes aan het begin (gemengde groepen) en aan het eind (gezinnnetjes) van het broedseizoen. Dit zijn echter geen waarnemingen die meetellen voor een territorium.

Figuur 18. vinken en gorzen

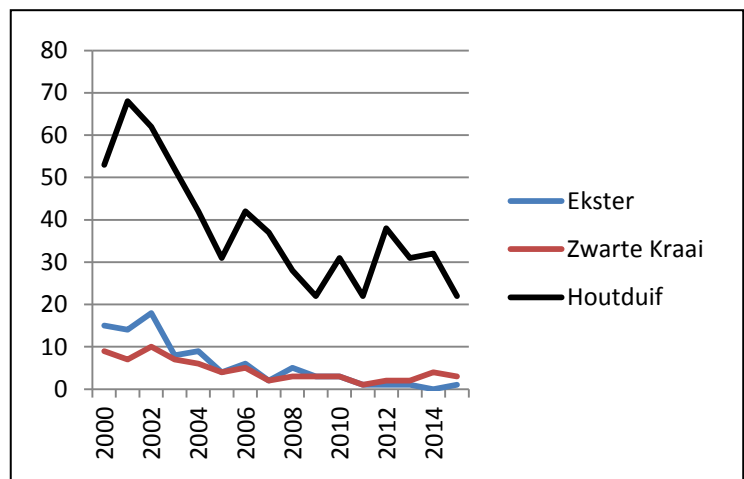
De meeste vinkachtigen (Vink, Goudvink, Groenling, Putter en Kneu) vertonen over de hele periode gezien een positieve trend. Bij de Goudvink lijkt de groei er wel uit. Wellicht heeft het met het hierboven genoemde verdwijnen van de ondergroei te maken, minder broedgelegenheid dus. Voor de Vink pakt dat juist gunstig uit, die zoekt zijn voedsel vooral op de open bodem. De Kneu zoekt zijn voedsel in korte bloemrijke vegetaties, maar broedt graag in dicht doornig struweel. Veel duindoornstruweel verdwijnt momenteel in rap tempo, maar omdat Kneuen vaak geclusterd broeden en langs de rand van het struweel veelal nog wat duindoorns resteren, hoeft dat niet meteen in afnemende aantallen te resulteren.

Figuur 19. kraaien en Houtduif

De afname van Ekster, Zwarte Kraai en Houtduif is het gevolg van predatie door Havik. Daarnaast vertonen met name de beide kraaiachtigen een sterk predatormijdend gedrag. De Zwarte Kraai is in dat opzicht, vanwege zijn forsere postuur en slimme karakter, minder schuw. De Ekster was vorig jaar niet meer vertegenwoordigd, maar in 2015 werd weer een territorium vastgesteld (Slik de Kil).

De Zwarte Kraai weet zich op een laag niveau te handhaven, wellicht dat de gelederen regelmatig van buitenaf versterkt worden want het broedsucces is in de Grevelingen niet hoog. Houtduiven zijn erg oplettend, bovendien worden ze vanwege deze eigenschap door de Havik deels met rust gelaten. Omdat ze tot laat in het seizoen broeden, weten ze zich toch te handhaven.

Figuur 20 (links).
Aalscholverkolonie op de Punt.

Bij Plasjes de Punt werd in 2015 gedurende het broedseizoen hard gewerkt aan de bouw van een luxe bungalowpark. In een deel van het plot werd de vegetatie verwijderd, de bodem opgehoogd en recreatiewoningen gebouwd. Ook pal tegen het grootste plasje zijn huizen verzezen, waar de Aalscholwers vanuit hun nesten tegenaan moeten kijken (Figuur 21).

Het droevige gemompel vanuit de kolonie zal de recreanten wellicht niet vrolijk stemmen en misschien wel uit hun slaap houden. Andersom kan dat natuurlijk ook het geval zijn...⊗

Het aantal broedparen vertoonde dit jaar een afname wat mogelijk verband houdt met de bouwactiviteiten.

Totaalverloop van de BMP-plots

Tabel 1. Totaal aantal territoria van de 8 BMP-plots in de Grevelingen, periode 2000-2015. (vet gedrukt = Rode Lijstsoort)

Soort	Jaar	00	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15
1. Dodaars		6	5	5	5	4	4	4	8	6	6	7	8	8	8	7	8
2. Fuut		3	2	2	1		1	1	1	1	1					1	
3. Aalscholver									1	1		5	36	43	82	142	124
4. Blauwe Reiger			1	2	2	4	4	4	6	6	4	4	6	8	8	12	11
5. Knobbelzwaan		2	2	4	1	2	2		1	2	2	2	2	2	2	1	2
6. Grauwe Gans		5	4	9	11	17	18	19	19	32	36	36	30	31	34	17	32
7. Soepgans								1	1		1	2					
8. Canadese Gans												1					
9. Nijlgans		9	8	10	12	8	10	8	6	5	4	5	5	3	4	3	5
10. Bergeend		14	15	28	31	20	22	24	20	19	17	22	15	14	20	13	19
11. Krakeend		9	11	9	11	8	9	9	11	4	8	6	5	4	5	7	11
12. Wintertaling		1															
13. Wilde Eend		49	55	57	64	65	76	75	67	59	58	61	51	49	68	62	57
14. Slobeend		9	7	6	10	4	5	8	5	2	3	4	3	2	4	2	3
15. Tafeleend		2		1			1			1		1		1	1	2	
16. Kuifeend		14	9	8	13	9	12	6	12	8	8	12	9	9	12	17	14
17. Midd. Zaagbek		4	4	7	8	9	9	12	13	8	11	10	12	8	7	6	6
18. Br. Kiekendief		7	4	7	3	4	2	3	3	3	2	3	4	3	3	4	5
19. Bl. Kiekendief								1									
20. Havik					1	1	2	2	2	4	5	4	5	5	5	5	5
21. Sperwer			1	3	3	2	2	2	2	1	3	1	1	1	1		
22. Buizerd		2	1	3	2	1		1	2	2	2	2	3	2	1		
23. Patrijs				1													
24. Kwartel		2						2									1
25. Fazant		n.g.	n.g.	20	20	15	17	22	18	16	25	14	11	10	10	9	7
26. Waterral		2			2	2	1	3	4	2	3	1	5	3	7	2	3
27. Waterhoen		10	6	2	6	7	7	6	9	6	5	2	3	2	3	1	6
28. Meerkoet		14	14	21	19	15	21	17	16	14	18	17	14	13	15	16	14
29. Scholekster		52	24	45	39	34	30	28	25	23	25	29	29	21	26	24	26
30. Kluut		37	49	47	58	77	70	85	115	99	51	48	48	37	54	49	99
31. Kleine Plevier								1	1	1	1			1		1	1
32. Bontbekplevier		6	6	3	2	3	5	4	6	3	4	2	4	4	3	3	5
33. Strandplevier		17	16	17	24	32	29	35	33	15	17	19	20	20	15	13	16
34. Kievit		68	26	56	61	73	54	55	55	50	47	41	37	42	44	43	29
35. Watersnip				1													
36. Houtsnip								1	1			2	1	3	1	6	6
37. Grutto		7		9	11	11	8	6	3	3	2	2	2	3	3		
38. Tureluur		26	14	27	28	29	25	18	21	21	21	20	21	19	18	13	14
39. Kokmeeuw		99	151	5	6			10	20	22	33	8		6	8	4	23
40. Zwartkopmeeuw			2						2								
41. Stormmeeuw			1	1	1	1	2	2	3	2	6	6	7	3	10	11	12
42. Zilvermeeuw		2	7	7	6	6	8	6	5	10	27	52	47	21	34	22	29
43. Kl. Mantelmeeuw											1	2	2				
44. Gr.Mantelmeeuw								1	1	2	3	2	3	2	4	5	4
45. Grote Stern			1		1			1									
46. Visdief		79	113	15	28	56	50	49	121	100	102	48	27	53	43	126	189
47. Noordse Stern		1	1	4	4	14	8	9	9	10	10	8	7	12	6	14	19
48. Dwergstern		8	15	20	17	32	25	19	25	34	52	34	39	60	38	88	26
49. Houtduif		53	68	62	52	42	31	42	37	28	22	31	22	38	31	32	22
50. Holenduif		1	1	3	2	3	2										
51. Turkse tortel		1				1								2	4	2	1
52. Zomertortel		17	13	11	11	11	8	14	13	8	4	7	6	9	7	7	6
53. Koekoek		12	11	14	14	11	12	14	14	9	10	9	9	8	7	9	9
54. Ransuil		1	1	4	2	5	3	4	3		2	2	2		3	1	1
55. Velduil		(1)	1														
56. Groene Specht												1		1	2		3
57. Gr Bonte Specht		2	3	2	4	3	2	4	5	3	5	5	4	3	4	7	7
58. Veldleeuwerik		34	14	41	41	42	44	43	44	35	38	40	42	57	54	46	57
59. Graspieper		18	15	23	24	36	31	43	43	37	40	39	33	34	37	33	35
60. Witte Kwikstaart						1									1		

Soort	Jaar	00	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15
61. Gele Kwikstaart		1		1	1		1	1	2			1	2			1	
62. Winterkoning		143	137	155	160	153	144	178	173	152	152	120	136	170	105	189	260
63. Heggenmus		80	86	107	107	100	105	144	145	113	125	132	94	88	95	89	97
64. Roodborst		11	9	21	26	31	29	45	45	41	43	26	38	37	20	29	39
65. Nachtegaal		48	42	38	50	47	53	56	61	50	56	50	69	69	72	59	58
66. Blauwborst		11	15	13	16	10	10	9	8	7	5	13	5	8	10	7	8
67. Paapje		1															
68. Roodborsttapuit		2	1		1	1	1	1	2		1	3	2	4	5	5	3
69. Merel		64	80	80	77	83	89	106	105	95	100	124	130	135	137	126	133
70. Zanglijster		18	21	29	24	21	28	41	37	28	44	42	57	73	61	55	64
71. Grote Lijster									1								
72. Sprinkhaanzanger		13	10	12	15	10	15	13	15	12	11	15	14	13	11	10	13
73. Cetti's Zanger						1	1	2	6	4	10	18	14	8	8	5	9
74. Snor		1															
75. Rietzanger		10	14	15	11	14	13	22	17	28	27	51	62	48	42	56	53
76. Bosrietzanger		17	22	22	21	19	16	21	22	21	25	32	35	33	26	21	27
77. Kleine Karekiet		25	35	43	40	31	31	27	23	17	19	37	26	39	21	28	34
78. Spotvogel		12	8	13	16	12	11	13	17	18	22	16	12	12	20	18	18
79. Braamsluiper		32	28	28	30	29	36	35	30	22	20	36	30	35	31	25	29
80. Grasmus		118	91	87	90	88	91	94	75	79	88	82	93	85	68	79	66
81. Tuinfluiter		26	43	58	48	69	65	70	86	76	79	116	115	107	84	83	91
82. Zwartkop		52	54	60	49	72	70	88	88	99	111	121	138	154	130	132	148
83. Tjiftjaf		54	42	67	70	72	59	67	73	71	75	102	132	157	128	149	163
84. Fitis		174	159	145	183	167	183	202	162	188	203	250	305	274	203	214	211
85. Gr. Vliegenv.								2	3			1	2	2	1		
86. Baardman																6	2
87. Staartmees		4	7	7	12	10	16	15	21	15	12	15	12	11	10	14	13
88. Pimpelmees		3	4	8	7	7	10	13	16	14	18	17	19	23	23	20	18
89. Koolmees		14	15	15	14	16	18	22	21	24	27	26	30	34	28	36	30
90. Boomkruiper								2	3	1	1	1	3	1	1	3	3
91. Buidelmees				01													
92. Wielewaal		1		1				1	4	3	1		2	2			
93. Gaai		3	2	4	9	3	4	4	5	5	6	8	11	5	6	8	7
94. Ekster		15	14	18	8	9	4	6	2	5	3	3	1	1	1		1
95. Zwarte Kraai		9	7	10	7	6	4	5	2	3	3	3	1	2	2	4	3
96. Ringmus						1											
97. Vink		1		3	4	1	3	7	9	7	5	6	6	9	11	11	12
98. Goudvink				2	7	5	6	14	17	12	13	19	23	21	19	23	22
99. Groenling				2				1	1		3		6	6	6	6	10
100. Putter		1		2	1			2	3	2	1	4	4	2	4	4	6
101. Kneu		23	17	22	18	29	27	39	45	37	43	54	38	40	40	41	37
102. Rietgors		25	28	27	28	28	34	41	26	28	31	28	19	26	28	33	35
Aantal soorten		74	68	75	73	72	71	82	83	76	79	81	78	80	80	77	77
Aantal territoria		1716	1693	1738	1811	1865	1849	2133	2203	1994	2128	2251	2326	2414	2214	2477	2694

n.g. = niet geteld cursief: in 2001 niet alle gebieden volledig onderzocht vanwege MKZ-crisis

Trend 2000-2015

overwegend **positief** (36 soorten)

Aalscholver, Blauwe Reiger, Grauwe Gans, Havik, Waterral, Houtsnip, Stormmeeuw, Zilvermeeuw, **Grote Mantelmeeuw**, Noordse Stern, **Dwergstern**, Turkse Tortel, **Groene Specht**, Grote Bonte Specht, **Veldleeuwerik**, Roodborst, **Nachtegaal**, Roodborsttapuit, Merel, Zanglijster, Cetti's Zanger, Rietzanger, **Spotvogel**, Tuinfluiter, Zwartkop, Tjiftjaf, Fitis, Staartmees, Pimpelmees, Koolmees, Boomkruiper, Vink, Goudvink, Groenling, Putter, **Kneu**

overwegend **negatief** (18 soorten)

Fuut, Nijlgans, Krakeend, **Slobeend**, Fazant, Waterhoen, Scholekster, Kievit, **Grutto**, **Tureluur**, Houtduif, Holenduif, **Zomertortel**, **Koekoek**, Blauwborst, Grasmus, Ekster, Zwarte Kraai.

trend stabiel of schommelend

Het verloop van de overige soorten is stabiel of min of meer schommelend zonder duidelijke trend over de hele periode.

Aantallen broedvogels en dichtheid per 100 ha. in 2015

Tabel 2. Overzicht broedvogelaantallen per plot en dichtheid/100 ha. in de BMP-plots Grevelingen – 2015.

soort / gebied	RL	Hompelvoet		Veermansplaat		Slikken van Bommenede		Kabellaarsbank		Plasjes De Punt		Slik de Kil		Slikken van Flakkee-Noord		Slikken van Flakkee-Zuid	
		open 8 ha 27%	dicht 22 ha 73%	open 5 ha 20%	dicht 20 ha 80%	open 75 ha 94%	dicht 5 ha 6%	open 4 ha 12%	dicht 30 ha 88%	open 6,5 ha 43%	dicht 8,5 ha 57%	open 13 ha 93%	dicht 1 ha 7%	open 25 ha 31%	dicht 55 ha 69%	open 90 ha 100%	dicht - -
grootte BMP-plot in ha. (circa)		30		25		80		34		15		14		80		90	
verhouding open gebied : struweel / bos (indicatief) percentage van het plot																	
aantal plot / dichtheid p/100 ha		totaal	n/100	totaal	n/100	totaal	n/100	totaal	n/100	totaal	n/100	totaal	n/100	totaal	n/100	totaal	n/100
1. Dodaars										8	53						
2. Fuut																	
3. Aalscholver										124	866						
4. Blauwe Reiger										11	73						
5. Knobbelzwaan										1	7	1	7				
6. Grauwe Gans		8	27	2	8	3	4	9	27	7	47	3	21				
7. Soepgans																	
8. Canadese Gans																	
9. Nijlgans		3	10	1	4			1	3								
10. Bergeend		7	23			6	8	2	6			4	28				
11. Krakeend		1	3							8	53	2	14				
12. Wintertaling	K																
13. Wilde Eend		5	17	2	8	19	24	13	39	5	33	6	43	3	4	4	4
14. Slobeend	K									3	20						
15. Tafeleend																	
16. Kuifeend								2	6	12	80						
17. Middelste Zaagbek	G	4	13					1	3			1	7				
18. Bruine Kiekendief						3	4					2	14				
19. Blauwe Kiekendief	G																
20. Havik		1	3	1	4	1	1	1	3					1	1		
21. Sperwer																	
22. Buizerd																	
23. Patrijs	K																
24. Kwartel						1	1										
25. Fazant						3	4							4	5		
26. Waterral										2	13	1	7				
27. Waterhoen								3	9	3	20						
28. Meerkoe								2	6	9	60	3	21				
29. Scholekster		2	7	1	4	9	11	4	12			2	14	3	4	5	6
30. Kluit						81	101	14	42			4	28				
31. Kleine Plevier						1	1										
32. Bontbekplevier	K					4	5					1	7				
33. Strandplevier	B					13	17							3	4		
34. Kievit		1	3			9	11							3	4	16	18
35. Watersnip	B																
36. Houtsnip		1	3	2	8			2	6					1	1		
37. Grutto	G																
38. Tureluur	G					8	10					1	7	3	4	2	2
39. Kokmeeuw						20	25	3	9								
40. Zwartkopmeeuw																	
41. Stormmeeuw						8	10					4	28				
42. Zilvermeeuw		3	10	1	4	3	4	14	42			8	57				
43. Kleine Mantelmeeuw																	
44. Grote Mantelmeeuw	G					1	1	2	6			1	7				
45. Grote Stern	B																
46. Visdief	K					128	160	26	78			35	250				
47. Noordse Stern						15	19	3	9			1	7				
48. Dwergstern	K					9	11	9	27			8	57				
49. Houtduif		2	7	5	20	1	1	4	12	6	40			4	5		
50. Holenduif																	
51. Turkse tortel														1	1		
52. Zomertortel	K	1	3					1	3	2	13			2	3		
53. Koekoek	K	2	7	1	4	2	3	1	3					3	4		
54. Ransuil	K					1	1										
55. Velduil	EB																
56. Groene Specht	K							1	3	1	7			1	1		
57. Grote Bonte Specht		2	7	1	4			3	9					1	1		
58. Veldleeuwerik	G	3	10	1	4	17	21							7	9	29	32
59. Graspieper	G	1	3	1	4	12	15							8	10	13	14
60. Witte Kwikstaart																	

soort / gebied (vervolg)	RL	Hompel-voet		Veermans-plaat		Slikken van Bommenede		Kabellaars-bank		Plasjes De Punt		Slik de Kil		Slikken van Flakkee-Noord		Slikken van Flakkee-Zuid	
		totaal	n/100	totaal	n/100	totaal	n/100	totaal	n/100	totaal	n/100	totaal	n/100	totaal	n/100	totaal	n/100
grote BMP-plot in ha. (circa)		30		25		80		34		15		14		80		90	
aantal plot / dichtheid n/100 ha																	
61. Gele Kwikstaart	G																
62. Winterkoning		54	180	51	204	16	20	24	72	18	120	10	71	87	109		
63. Heggenmus		17	57	13	52	13	16	18	54	8	53	5	36	23	29		
64. Roodborst		5	17	5	20	3	4	15	45	2	13			9	11		
65. Nachtegaal	K	12	40	18	72	2	3	9	30	4	27	2	14	11	14		
66. Blauwborst				1	4									7	9		
67. Paapje	B																
68. Roodborsttapuit						1	1							1	1	1	1
69. Merel		31	103	17	68	10	13	20	60	9	60	4	28	42	53		
70. Zanglijster		10	33	9	36	9	11	14	42	3	20	2	14	17	21		
71. Grote Lijster																	
72. Sprinkhaanzanger						7	9					2	14	4	5		
73. Cetti's Zanger				1	4	1	1	1	3	1	7	2	14	3	4		
74. Snor	K																
75. Rietzanger						16	20					12	86	25	31		
76. Bosrietzanger						11	14	1	3			4	28	11	14		
77. Kleine Karekiet				1	4	6	8	5	15	15	100	3	21	4	5		
78. Spotvogel	G	10	33	1	4	2	3	3	9	2	13						
79. Braamsluiper		4	13	3	12	4	5	3	9	1	7	3	21	11	14		
80. Grasmus		7	23	8	32	10	13	7	21			7	50	27	34		
81. Tuinfluiter		11	37	7	28	22	28	21	63	5	33	5	36	20	25		
82. Zwartkop		32	107	22	88	12	15	27	81	18	120	3	21	34	41		
83. Tijftjaf		26	87	19	76	18	23	22	66	14	93	9	64	55	69		
84. Fitis		30	100	36	144	30	38	24	72	11	73	5	36	75	94		
85. Gr. Vliegenvanger	G																
86. Staartmees				1	4	3	4	5	15	2	13			2	3		
87. Pimpelmees				2	8	1	1	7	21	3	20			5	6		
88. Koolmees		1	3	2	8	4	5	9	27	3	20	1	7	10	13		
89. Baardman												2	14				
90. Boomkruiper								2	6					1	1		
91. Buidelmees																	
92. Wielewaal	K																
93. Gaai				1	4	2	3	1	3	1	7	1	7	1	1		
94. Ekster												1	7				
95. Zwarte Kraai						1	1	1	3	1	7						
96. Ringmus	G																
97. Vink								4	12	1	7			7	9		
98. Goudvink		5	17	2	8	2	3	3	9	4	27	2	14	4	5		
99. Groenling						1	1	1	3	2	13			6	8		
100. Putter		3	10					1	3					2	3		
101. Kneu	G	1	3	4	16	13	16	6	18			2	14	11	14		
102. Rietgors				1	4	5	6					10	71	19	24		
aantal territoria. / dichtheid		306	1019	244	976	603	754	375	1103	330	2210	185	1314	582	728	70	78
aantal soorten in 2015		34		35		54		50		37		42		46		8	
aantal RL-soorten		8		6		13		10		5		8		8		3	
gebied		Hompel-voet		Veermans-plaat		Slikken van Bommenede		Kabellaars-bank		Plasjes De Punt		Slik de Kil		Slikken van Flakkee-Noord		Slikken van Flakkee-Zuid	

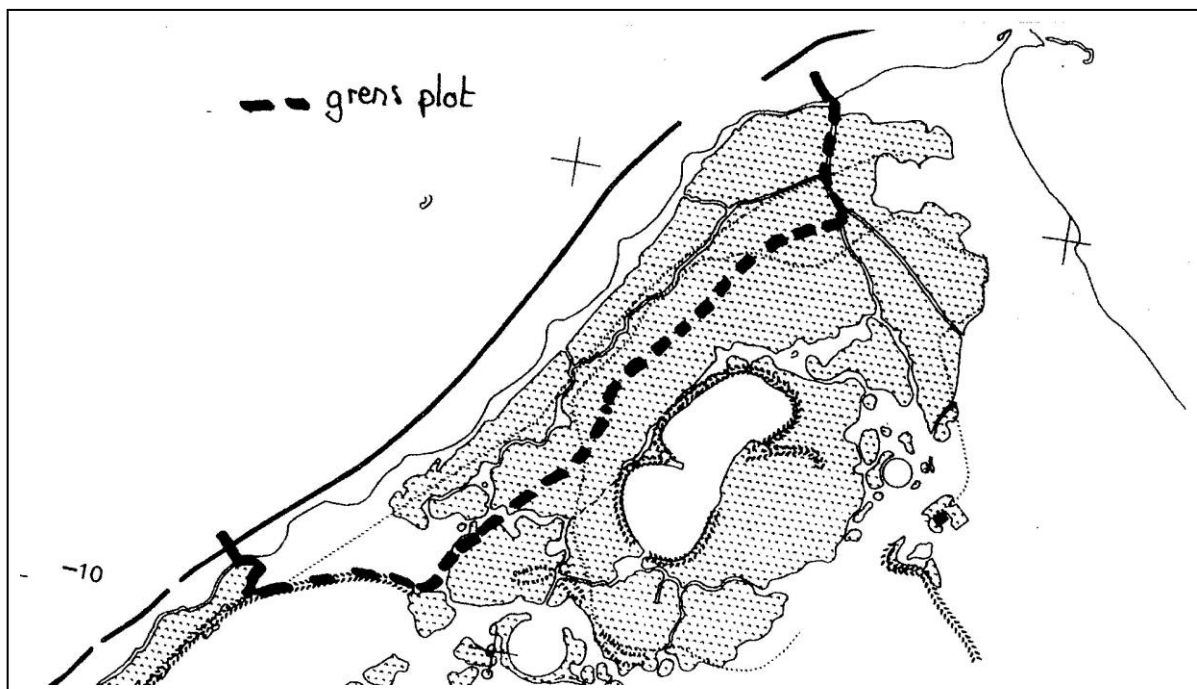
Toelichting tabel:

- voor de berekening van de dichtheid per 100 hectare is het totale oppervlak van het onderzochte plot gebruikt; de hier gebruikte oppervlakte is voor een aantal BMP-plots onjuist, sommige plots blijken groter of kleiner dan steeds is aangenomen, zie blz. 37.
- onderaan de tabel is het totaal aantal territoria per plot en de dichtheid per 100 ha. berekend.
- code Rode Lijst: **Gevoelig**, **Kwetsbaar**, **Bedreigd**, **Ernstig Bedreigd**

Bespreking

Na het algemeen gedeelte volgt nu een bespreking per plot waarbij steeds eenzelfde volgorde wordt gehanteerd, volgens de opzet uit het rapport over 2001. Algemene gegevens aangaande het plot worden hierbij steeds als basisinformatie aan de bespreking toegevoegd. Deze gegevens zijn deels gedateerd omdat ze de situatie aan het begin van de BMP-plot inventarisatie in 2000 weergeven. De broedvogellijst met daaronder de bespreking is altijd actueel.

- ♦ Allereerst de kaart van de omgeving van het gebied waarop het plot met een dikke stippellijn is aangegeven en eventueel de gevolgde inventarisatieroute met een dunne stippellijn.
- ♦ Enkele algemene gegevens aangaande het plot
- ♦ Een beschrijving van de vegetatiesamenstelling en factoren die daarop van invloed zijn.
- ♦ Een algemene beschrijving van de vogelsamenstelling in het plot
- ♦ een tabel met de aantallen territoria 2000-2015 ('00-'05 = maximum aantal uit periode 2000-2004)
- ♦ Beschrijving van enkele opvallende ontwikkelingen in het afgelopen seizoen
- ♦ Tot slot een kaartje met de vastgestelde territoria van een bepaalde broedvogel of een aantal broedvogels

1. Hompelvoet

Plotgrootte: ca. 27 ha., waarvan ca. 19 ha. struweel/bos

Beheer: niet vrij toegankelijk in het broedseizoen; begrazing; plaatselijk maaien in augustus

Zoogdieren: Runderen (seizoenbegrazing), Fjordenpaarden (jaarrondbegrazing), Bruine rat, Noordse woelmuis, Dwergmuis, Hermelijn, Ree

Vegetatiekarakteristiek: struweel/ jong bos op vochtige bodem grenzend aan smalle begraasde brakke oeverzone

Landschap / vegetatie

Oeverstrook geëxponéerd op het noordwesten, vooroeververdediging aanwezig – grotendeels gesloten, oever met grind verstevigd na eerdere afslag (sikkelvormige inhammen), smalle in breedte variërende zilte zone; kruipwilg, duindoorn, geschoren op de wind; zuidelijk deel open, struweelopslag wordt daar gemaaid.

Twee stuifdijkjes in ondergrond, ter plaatse dus droger. Anderzijds wordt afstromend regenwater door deze stuifdijkjes gestagneerd, daardoor vochtig struweel met riet. Ouder struweel, tamelijk soortenrijk. Langs westkant vooral wilgen, meer landinwaarts geleidelijk overgaand in hoofdzakelijk duindoorn, gevarieerde structuur, oud en jong. Belangrijkste soorten: Duindoorn, Koebraam, Kruipwilg, Grauwe wilg, Boswilg, Schietwilg, Ruwe berk en Vlier. Schaarser: Ratelpopulier, Lijsterbes, Gelderse roos, Wegedoorn, Sporkehout, Wilde liguster, Egelantier, Hondshroos, Meidoorn, Gladde iep. Berk en Grauwe wilg uitbreidend. Riet in lager struweel. In ondergroei geregeld Grote brandnetel. Bosbramen (vnl. Koebraam) zijn de laatste jaren sterk toegenomen. Duindoornstruweel door veroudering instortend en vervangen door Grauwe wilg en ruigte van Wilgenroosjes, bramen en verspreide struiken.

Zuidelijk open deel gemaaid kruipwilgstruweel met gras/zeggenvegetatie, extensief begraasd, relatief sterk geaccidentieerd. De invloed van het vee op het struweel is tamelijk gering. De buitenrand van het struweel wordt gemaaid.

Broedvogels

Algemene ontwikkeling

Vogels van struwelen en jong bos scoren in dit plot hoog. Met het hoger en dichter worden van het struweel verdwijnt de openheid, waardoor soorten als Graspieper, Kneu, Rietgors en Blauwborst het veld ruimen. De doornige structuur van Duindoorn met braamstruweel is gunstig voor struweelsoorten als Winterkoning, Heggenmus, Grasmus, Braamsluiper en Tuinfluiter, die hier hoge dichtheden bereiken.

Hoge aantallen van Merel en Zanglijster duiden op openheid onder struweel en de aanwezigheid van een goed ontwikkelde humuslaag met veel wormen.

De opkomst van Tjiftjaf en Zwartkop, gevolgd door de komst van Roodborst is karakteristiek voor hoger geboomte met een rijke ondergroei. Nog geen holenbroeders als mezen, omdat natuurlijke holtes ontbreken. Een ondiepe oeverzone met op ruime afstand een vooroeververdediging (besluit foerageergebied) en dicht doornstruweel (broedgelegenheid) kort bij de oever is gunstig voor de Middelste Zaagbek. Hoewel Krakeenden deels op zout water foerageren, is de nabijheid van zoet of licht brak water van belang. Op de Hompelvoet wordt aan deze behoefte voldaan door de aanwezige vijvers (buiten het plot). Deze zijn ook van belang voor Middelste Zaagbek, Bergeend, Nijlgans en Grauwe Gans.

Tabel 3. Aantal territoria BMP-plot Hompelvoet (27 ha) 2000-2015, voor de periode 2000-2013 is het hoogste aantal per 2 jaar genoteerd.

soort	00 01	02 03	04 05	06 07	08 09	10 11	12 13	14	15	soort	00 01	02 03	04 05	06 07	08 09	10 11	12 13	14	15
Grauwe Gans	3	4	8	12	21	18	13	5	8	Blauwborst	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Nijlgans	5	7	5	5	3	3	1	1	3	Merel	33	31	28	28	24	24	29	30	31
Bergeend	8	9	8	9	8	7	8	6	7	Zanglijster	9	8	8	11	10	6	13	6	10
Krakeend	3	3	2	1	1	1	1	-	1	Cetti's Zanger	-	-	-	-	3	2	3	2	-
Wilde Eend	11	9	8	7	7	6	7	6	5	Sprkh. zanger	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Mid. Zaagbek	4	7	7	8	7	8	6	4	4	Bosrietzanger	3	1	2	1	3	-	-	-	-
Br. Kiekendief	1	1	1	-	-	-	-	-	-	Kl. Karekiet	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Havik	-	-	-	-	1	1	1	1	1	Spotvogel	8	10	5	5	9	5	6	6	10
Scholekster	11	9	8	7	3	7	5	3	2	Braamsluiper	9	10	8	8	4	5	4	5	4
Kievit	5	1	1	1	1	1	-	1	1	Grasmus	15	17	13	17	9	9	6	6	7
Houtsnip	-	-	-	-	-	-	1	2	1	Tuinfluit	9	16	18	17	18	18	18	12	11
Tureluur	3	2	1	1	1	-	-	-	-	Zwartkop	12	10	14	19	31	23	29	28	32
Zilvermeeuw	6	4	4	1	2	4	4	3	3	Tjiftjaf	15	14	15	15	19	20	25	28	26
Houtduif	18	11	9	11	6	6	6	1	2	Fitis	40	37	38	42	37	39	37	33	30
Turkse Tortel	-	-	-	3	-	-	-	-	-	Staartmees	-	-	1	-	-	1	1	2	-
Zomertortel	1	2	1	4	2	1	2	1	1	Pimpelmees	-	-	-	-	-	-	1	3	-
Koekoek	2	2	1	1	1	1	1	1	2	Koolmees	-	-	-	-	1	2	2	2	1
Gr. B. Specht	-	-	1	1	-	1	-	2	2	Wielewaal	-	-	-	1	1	1	-	-	-
Veldleeuwerik	2	3	2	2	4	3	3	3	3	Ekster	2	2	1	1	-	-	-	-	-
Graspieper	2	2	2	4	3	4	2	2	1	Zwarte Kraai	2	2	1	-	-	-	-	-	-
W. Kwikstaart	-	-	-	-	-	-	1	-	-	Putter	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Winterkoning	42	35	29	33	32	35	43	41	54	Kneu	2	-	-	-	1	-	-	2	1
Heggenmus	22	25	15	25	27	26	14	12	17	Goudvink	-	2	1	3	4	4	3	3	5
Roodborst	1	2	8	7	8	4	5	4	5	Rietgors	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Nachtegaal	6	7	7	10	13	10	14	11	12	soortentotaal	35	31	32	32	34	32	33	35	34

Ontwikkelingen in 2015 (inventarisatie Kees de Kraker)

Belangrijkste veranderingen ten opzichte van 2014 waren:

- (op)nieuw: Krakeend, Putter
- niet meer: Cetti's Zanger, Staartmees, Pimpelmees
- opvallend meer: Nijlgans, Winterkoning, Heggenmus, Zanglijster, Spotvogel, Goudvink

In de loop van de jaren zijn de weidevogels geleidelijk uit het plot verdwenen. Zowel Kievit al Scholekster probeerden het dit seizoen nog wel, maar tot kuikens is het niet gekomen. Het habitat lijkt nog geschikt en voedsel is er genoeg, vermoedelijk is het vooral de doorwerkende invloed van de aanwezigheid van predatoren (met name Havik) waardoor het animo om hier te broeden bekoelt.

Ook met de Middelste Zaagbek gaat het dezelfde kant uit. Hoewel nog vier broedlocaties zijn vastgesteld, worden ze hier al jaren niet meer met kuikens gezien. Het aantal niet broedende overzomeraars langs de oever vertoonde een verdere daling.

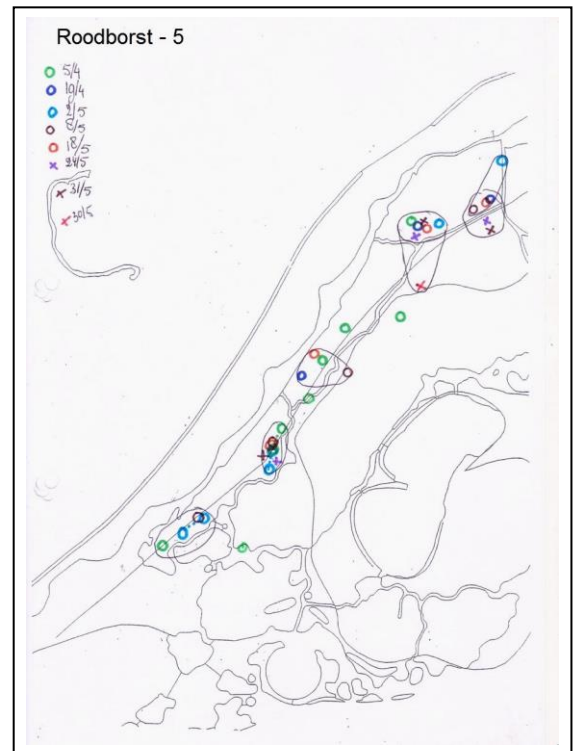
Het verdwijnen van de Cetti's Zanger was opmerkelijk. Elders nam de soort voorzichtig toe maar op de hele Hompelvoet was er geen enkele te horen.

Sommige soorten namen opvallend toe. Voor de Winterkoning was dat geen verrassing, nog nooit zoveel territoria in het plot, maar ook de Spotvogel, Goudvink en Putter deden het opvallend goed. De laatste is een nieuwkomer die het ook buiten het plot in aantal verscheen (10 paar op de Hompelvoet). Overigens zijn Putter niet makkelijk te inventariseren, want ze vliegen veel rond en zijn voortdurend aan het kwebbelen. Dat rondvliegen zie we trouwens ook bij andere vinkachtigen als Kneu en Goudvink.

De mezen leken een jaar geleden sterk in opkomst, maar dit jaar was het armoe troef met slechts 1 paar Koolmees. Veel holtes zijn er nog niet en bomen waarin holtes aanwezig zijn breken nogal eens af. Werk aan de winkel voor de bonte specht!

Het broedsel van de Havik was succesvol, minstens twee jongen werden vliegvlug. Elders op de Hompelvoet kwam nog een paar tot broeden. Bij elkaar werd een groot aantal geplukte prooien gevonden, waarvan de hoofdmoot bestond uit diverse soorten eenden.

Het struweel wordt geleidelijk opener. Geregeld tref je Reeën in het plot. Op slijkige stukjes langs de buitenkant van het struweel zijn op veel plaatsen de sporen van Bruine rat te vinden en af en toe ook van Hermelijn.

2. Veermansplaat

Plotgrootte: ca. 27 ha

Beheer: vrij toegankelijk; begrazing; plaatselijk maaien in augustus/september

Zoogdieren: runderen (seizoenbegrazing), Shetlandpony's (jaarrondbegrazing), Dwergmuis, Bruine rat, Ree, Hermelijn, Amerikaanse nerts??

Vegetatiekarakteristiek: jong struweel op vochtige tot natte bodem

Landschap/vegetatie

Strook door het meest gevarieerde deel van de plaat met voormalige verstuivingsgebieden, daardoor relatief sterke hoogteverschillen aanwezig. Aan noord-, oost- en zuidzijde plot een stuifdijkje aanwezig, waarachter afstromend water stagneert. Gebied grotendeels bedekt met struweel, gemiddeld jonger dan op Hompelvoet: Duindoorn, Kruipwilg. Verder Grauwe wilg, Boswilg, Berk, Vlier, Schietwilg, Bittere wilg. Structuur plaatselijk vrij jong en open (vooral op natte plaatsen) met Kruipwilg/Duindoorn en ruigte (Duinriet, Riet, Zilte zegge); verspreid hogere bomen als Berk, Schiet-, Bos- en Grauwe wilg; aan de zuidelijke struweelrand nabij de oever een meer ontwikkeld bosje met hogere Schietwilg, Ratelpopulier, Zwarte populier, Berk, Bos- en Grauwe wilg. Door uitbreiding van Berken zal het struweel de komende jaren snel aan hoogte winnen. Stagnatieplas tegen noordelijke stuifdijk met daaromheen moerassig gedeelte met veel Kruipwilg. Hier werd in de herfst van 2007 een nieuwe veedrinkput gegraven. Winterse grondwaterstand over grote delen kort onder of boven het maaiveld. Vanwege uitdroging in de zomer is er tot nu toe weinig echte moerasontwikkeling. Gemaaid deel vnl. kruipwilgmat. Oeverzone overgang van zilt naar zoet met karakteristieke soorten als Zilte zegge, Zilte rus, Fioringras en naarmate zoeter toenemend aandeel Kruipwilg en Duinriet, deze wordt jaarlijks gemaaid. De invloed van het vee op het struweel in het plot is gering. Alleen rond de noordelijke plas wordt door runderen wel eens in het struweel gegraasd. Door de aanwezige hoogteverschillen en de daarmee samenhangende grondwaterstand kan zich in de toekomst een gevarieerd struweel ontwikkelen.

Broedvogels

Algemeen (situatie 2000)

De vogelbevolking van de Veermansplaat is karakteristiek voor een nat, moerassig gebied en jong struweel. Moerassoorten als Bruine kiekendief, Blauwborst, Sprinkhaanzanger en Rietgors zijn in het plot goed vertegenwoordigd. Daarnaast wordt de ontwikkeling van het struweel gekenmerkt door grote aantallen Grasmus, Winterkoning en Fitis. De hoge dichtheid die de Grasmus hier bereikt, geeft aan dat het struweel op veel plaatsen nog vrij laag en niet helemaal gesloten is. De ruige grassen tussen de struiken vormen een goed voedsel- en broedbiotoop, terwijl verspreide bomen een ideale zangpost zijn.

Na een strenge winter werden halverwege de negentiger jaren voor het eerst Fazanten waargenomen op de Veermansplaat en de Stampersplaat. Sindsdien heeft de soort zich op deze plaatsen kunnen handhaven. De ontwikkeling naar meer struweel ten koste van de natte ruigte, zoals die zich de laatste jaren voordoet zal in de toekomst wellicht voor een afname van de moerasvogels gaan zorgen.

Tabel 4. Aantal territoria BMP-plot Veermansplaat (27 ha) 2000-2015, voor de periode 2000-2013 is het hoogste aantal per 2 jaar genoteerd.

soort	00 01	02 03	04 05	06 07	08 09	10 11	12 13	14	15	soort	00 01	02 03	04 05	06 07	08 09	10 11	12 13	14	15
Grauwe Gans	2	3	1	1	4	5	2	1	2	Merel	6	9	14	22	28	26	21	19	17
Nijlgans	1	1	1	1	-	1	1	1	1	Zanglijster	1	3	3	6	7	5	6	11	9
Bergeend	3	2	1	1	2	2	2	-	-	Cetti's Zanger	-	-	-	-	2	7	1	-	1
Wilde Eend	9	1	1	2	3	3	3	3	2	Sprinkhanger	4	3	5	3	2	-	-	-	-
M. Zaagbek	-	-	1	1	1	1	1	-	-	Rietzanger	-	-	-	-	2	8	1	1	-
Br. Kiekendief	2	1	-	-	-	2	-	-	-	Bosrietzanger	-	-	-	2	-	-	2	-	-
Havik	-	-	-	-	1	1	1	1	1	Kl. Karekiet	1	-	1	1	-	-	-	-	1
Buizerd	-	-	-	1	1	1	1	-	-	Spotvogel	1	4	5	4	6	4	3	4	1
Fazant	1	-	-	-	-	-	-	-	-	Braamsluiper	4	4	12	10	9	9	6	5	3
Scholekster	2	3	-	-	-	1	1	1	1	Grasmus	35	21	25	19	18	20	18	9	8
Kievit	-	-	-	-	-	1	1	1	-	Tuinfluter	6	9	12	19	15	13	17	12	7
Houtsnip	-	-	-	-	-	-	-	1	2	Zwartkop	4	4	9	12	20	17	23	22	22
Stormmeeuw	1	-	-	-	-	-	-	-	-	Tijftjaf	3	8	9	7	12	20	21	22	19
Zilvermeeuw	1	2	1	-	1	1	1	1	1	Fitis	34	32	34	34	38	46	30	40	36
Houtduif	10	8	4	8	10	7	8	9	5	Startmees	-	-	-	-	1	1	2	1	1
Holenduif	1	-	-	-	-	-	-	-	-	Pimpelmees	-	-	-	-	-	-	1	3	2
Turkse tortel	1	-	-	-	-	-	-	-	-	Koolmees	-	-	2	1	4	2	2	4	2
Zomertortel	2	-	-	2	-	2	2	1	-	Wielewaal	-	1	-	1	1	-	1	-	-
Koekoek	1	1	1	1	2	1	1	2	1	Gaai	-	1	-	1	2	2	1	2	1
Veldleeuwerik	-	1	-	2	2	1	1	-	1	Ekster	4	4	1	-	-	-	-	-	-
Graspieper	2	-	2	2	3	4	2	1	1	Zwarte Kraai	1	1	-	-	-	-	-	-	-
Gr.B.Specht	-	-	-	-	1	1	1	2	1	Vink	-	-	-	1	-	-	1	2	-
Winterkoning	25	26	23	28	26	25	33	39	51	Groenling	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Heggenmus	12	14	13	18	19	17	10	10	13	Goudvink	-	-	1	2	2	3	3	3	2
Roodborst	-	-	-	1	1	3	5	2	5	Kneu	3	4	4	7	7	8	8	8	4
Nachtegaal	4	7	13	11	9	11	13	12	18	Rietgors	5	6	2	3	2	2	-	-	1
Blauwborst	5	5	5	5	3	2	2	1	1	soortentotaal	29	28	28	32	33	36	37	34	35

Ontwikkelingen in 2015 (inventarisatie Kees de Kraker)

Belangrijkste veranderingen ten opzichte van 2014 waren:

- niet meer vastgesteld: Zomertortel, Rietzanger, Vink
- (op)nieuw: Veldleeuwerik, Cetti's Zanger, Kleine Karekiet, Rietgors
- opvallend meer: Winterkoning, Heggenmus, Nachtegaal
- opvallend minder: Houtduif, Spotvogel, Braamsluiper, Kneu

Het BMP-plot op de Veermansplaat maakt een snelle verandering door van moerasachtig struweel met veel Kruiwilg en Grauwe wilg naar een meer opgaand karakter. Het is met name Ruwe berk die de laatste jaren op tal van plaatsen de hoogte in schiet. In veel opzichten gaat de bosontwikkeling hier de Stampersplaat achterop. Het oudere bosgedeelte in de zuidwesthoek van het plot wordt met jaar opener (zie omslag rapport).

Cetti's Zanger hebben doorgaans vaste zangposten, maar soms liggen deze ook ver uiteen. Tijdens de inventarisatieronde van 15 mei werd een verplaatsing van de ene zangpost naar de andere van in totaal 400 meter vastgesteld (zie figuur). Op de Hompelvoet ging het in voorgaande jaren regelmatig om 450 meter. Omdat dit geregeld voorkomt zou het beter zijn dat de fusieafstand voor het vaststellen van territoria van 300 naar 400 meter verhoogd wordt.

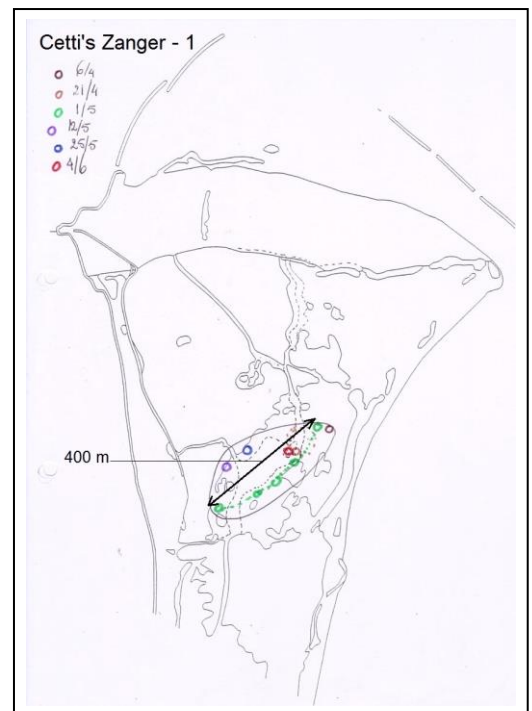
Evenals op de Hompelvoet steeg de Winterkoning op de Veermansplaat tot recordhoogte, hetzelfde geldt trouwens voor de Nachtegaal.

Terwijl de Spotvogel op de Hompelvoet sterk toenam (6→10), was er op de Veermansplaat juist forse afname (4→1). Dit soort verschillen kan soms moeilijk verklaard worden. Soms is er sprake van een geluks- of een pechfactor bij de inventarisatie. Een mooie ochtend eind mei / begin juni kan veel goed maken, maar soms is het ook onverklaarbaar stil.

Terwijl de Rietzanger het aan weerskanten van de Veermansplaat op de Slikken van Bommenede en de Slikken van Flakkee nog goed doet, is de soort na een korte opleving weer van de Veermansplaat verdwenen. Het vochtige hogere struweel met hier en daar een rietstengel voldoet duidelijk te weinig aan de habitateisen die de Rietzanger stelt.

Vrijwel ieder jaar is het paar Havik in het BMP-plot succesvol. Ook dit jaar zijn minimaal twee jongen uitgevlogen.

Houtsnippen beginnen vaste prik te worden in een aantal plots, in 2015 ging het al om vier gebieden.

3. Slikken van Bommenede

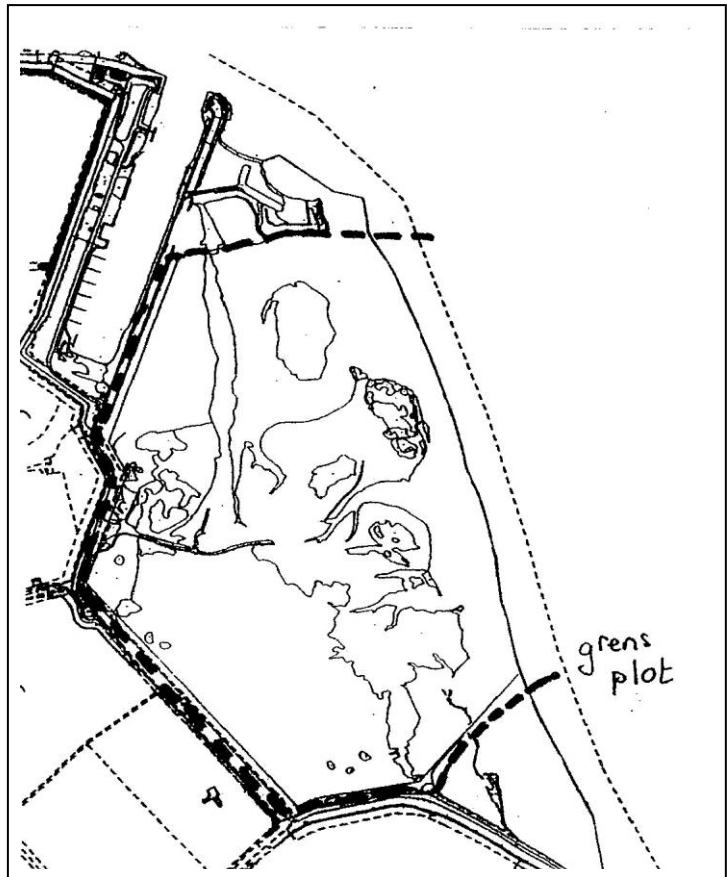
Plotgrootte: 80 ha.

Beheer: niet vrij toegankelijk; seizoenbegrazing met 30 runderen, in het verleden periodiek met paarden; plaatselijk maatregelen t.b.v. kustvogels

Zoogdieren: koeien, Noordse woelmuis, Bosmuis, spitsmuizen, Ree, Konijn, Haas, Huiskat, Hermelijn, Wezel, Bunzing, Bruine rat, Egel, Mol, soms honden

Vegetatiekarakteristiek: laaggelegen voedselrijk slik met zilte vegetatie overgaand in ruigte en struwelen naar hoger gelegen deel langs dijk

Bijzonderheden geul rond kustbroedvogeleiland voor het broedseizoen 2011 uitgediept; deel van de weg-geschrapte specie als ruggetje boven water. In de winter 2011-2012 is plaatselijk een nieuwe laag schelpen op het eiland gestort.

Landschap/vegetatie

Grotendeels laaggelegen zilt gebied met inhammen en brede (zeer ondiepe) krekens. Schelpenrichel/bankjes aan oostkant. Aantal zandige kopjes met struweel (Duindoorn/ Grauwe wilg) als eilanden in het zilte gebied (gerooid in winter 2006-07), dat een kleiachtige ondergrond heeft. Zilte zone voornamelijk Zeekraal en Schorrenkruid, lokaal wat Engels slijkgras. Brakke overgangs-zone naar zoet met o.a. Zeeaster, Gewoon kweldergras, Dunstaart en Kwelderzegge; vervolgens Zilte rus, Zeerus, Zilte zegge en Fiorin. Daarna een ruige zone met veel Riet en meer plaatselijk Strandkweek en Duinriet, waartussen overigens nog veel wat brakke vegetaties met Zeebies, Fiorin, Zilte rus, Zilte zegge en Aardbeiklaver. Verspreid opslag van Grauwe wilg. De integrale begrazing sedert 1993 geeft verschuiving van Riet/Duinriet/ Strandkweek naar Fiorin/Zilte rus met klavers en haarden van Zeerus. Hoger gelegen zuidwesthoek meer zandig met Duindoorn/ Grauwe wilgstruweel. Voormalige schapenweide (Ruitenwei) aan westkant van het gebied eveneens wat hoger en zandig, nu kruidenrijk grasland. Langs de dijk een zone met verspreide bomen (Boswilg, Grauwe wilg, Schietwilg) en struiken (Meidoorn, Duindoorn, Vlier, Wegedoorn). Open ruimte daartussen vooral ruigte van Riet.

Broedvogels

Algemeen

De Slikken van Bommenede heeft door de aanwezigheid van uitgestrekte vlakten met zilte pioniervegetaties een hoge potentie als broedgebied voor kustvogels. Het is een van de weinige gebieden in de Grevelingen waar nog Dwergsterns en Strandplevier broeden. De Strandpleviergroep, die karakteristiek is voor schaars begroeide zandplaten, is hier dan ook prima vertegenwoordigd. De aantallen wisselen jaarlijks, afhankelijk van lokale omstandigheden als te nat door neerslag en hogere waterstand in de Grevelingen, of omstandigheden elders in de regio. Een geschikte broedplaats kan op een klein oppervlak grote aantallen kustvogels herbergen. Deze zijn echter kwetsbaar voor verstoring, zoals betreding door vee en predatie met name door grondpredators. Een geïsoleerde ligging, liefst door flink wat water omgeven, is voor dit soort broedgebiedjes van groot belang.

De dichtheid aan weidevogels is laag. In een dergelijk gebied met een flink oppervlak aan Zilte rus, zou je een hoger aantal Tureluurs verwachten. Mogelijk is het gebied deels nog te ruig of zijn er veel predators. Anderzijds zijn grote delen van open gebied te nat voor weidevogels (zeekraalzone). Door het instellen van begrazing neemt de hoeveelheid Riet en ruigte langzaam af. Dit werkt op langere termijn in het nadeel van soorten als Blauwborst, Bruine Kiekendief, Velduil en Kleine Karekiet, terwijl weide- en kustvogels daarvan profiteren.

Tabel 5. Aantal territoria BMP-plot Slikken van Bommenede (80 ha) 2000-2015, voor de periode 2000-2013 is het hoogste aantal per 2 jaar genoteerd.

soort	00 01	02 03	04 05	06 07	08 09	10 11	12 13	14	15	soort	00 01	02 03	04 05	06 07	08 09	10 11	12 13	14	15
Knobbelzwaan	-	1	-	-	-	-	-	-	-	V. leeuwerik	12	16	7	5	10	12	12	13	17
Grauwe Gans	-	-	-	2	3	3	3	2	3	Graspieper	10	15	25	25	16	10	10	12	12
Nijlgans	1	1	-	-	-	1	1	-	-	Gele Kwik	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Bergeend	4	15	7	7	7	6	4	2	6	Winterkoning	14	18	24	17	11	11	9	9	16
Wilde Eend	18	23	27	23	22	13	15	23	19	Heggenmus	4	20	17	18	12	10	8	13	13
Slobeend	2	2	1	-	-	-	-	-	-	Roodborst	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Kuifeend	2	1	-	1	-	-	-	1	-	Nachtegaal	1	1	4	4	2	6	5	6	2
Mid. Zaagbek	-	1	1	1	1	1	1	-	-	Blauwborst	3	5	4	1	1	1	-	-	-
Br. Kiekendief	1	3	2	2	2	1	1	2	3	Rdborsttapuit	-	-	-	-	1	2	2	2	1
Bl. Kiekendief	-	-	-	1	-	-	-	-	-	Merel	8	10	17	19	15	10	14	14	10
Buizerd	-	-	-	-	-	1	-	-	-	Zanglijster	1	2	3	5	10	6	5	8	9
Havik	-	-	-	-	1	1	1	1	1	Cetti's Zanger	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Patrijs	-	1	-	-	-	-	-	-	-	Sprinkhanger	3	4	5	6	5	5	2	6	7
Kwartel	-	-	-	-	-	-	-	-	1	Rietzanger	-	3	2	2	8	15	8	16	16
Fazant	n.g	12	12	10	8	6	3	4	3	Bosrietzanger	10	12	11	11	12	13	8	10	11
Scholekster	12	12	7	8	12	10	12	11	9	Kl. Karekiet	14	22	12	10	5	6	5	5	6
Kluut	43	39	68	47	53	15	48	40	81	Spotvogel	-	-	1	2	3	2	1	1	2
Kleine Plevier	-	-	-	-	-	1	1	1	1	Braamsluiper	3	6	6	6	4	4	4	3	4
Bontbekplevier	6	2	3	3	4	3	3	3	4	Grasmus	15	18	22	19	16	22	12	17	10
Strandplevier	15	24	35	25	14	9	14	10	13	Tuinfluit	7	7	15	10	14	15	10	18	22
Kievit	22	18	14	13	16	16	12	16	9	Zwartkop	-	3	7	6	9	13	13	9	12
Watersnip	-	1	-	-	-	-	-	-	-	Tjiftjaf	5	11	8	6	9	14	14	15	18
Tureluur	11	19	14	10	10	10	9	8	8	Fitis	28	41	43	51	42	38	23	26	30
Kokmeeuw	2	1	-	3	22	-	3	4	20	Staartmees	-	2	1	2	2	2	-	1	3
Stormmeeuw	-	1	2	3	6	7	6	7	8	Pimpelmees	-	2	-	-	-	-	-	-	1
Zilvermeeuw	-	1	-	-	20	35	24	11	3	Koolmees	-	1	1	1	1	1	1	1	4
Kl. Mantelm.	-	-	-	-	1	2	-	-	-	Wielewaal	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Gr. Mantelm.	-	-	-	1	1	2	2	2	1	Gaai	-	1	1	1	1	1	-	1	2
Visdief	15	6	24	31	57	15	20	112	128	Ekster	3	3	3	3	2	1	-	-	-
Noordse Stern	1	4	12	9	10	8	12	14	15	Zwarte Kraai	2	2	2	2	2	1	1	1	1
Dwergstern	15	15	32	9	16	14	37	72	9	Ringmus	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Holenduif	-	3	3	-	-	-	-	-	-	Vink	-	1	-	-	-	1	-	1	-
Houtduif	10	16	15	9	5	6	8	5	1	Groenling	-	-	-	1	1	1	1	2	1
Zomertortel	3	3	3	3	2	-	1	-	-	Putter	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Koekoek	2	2	2	2	1	1	1	2	2	Kneu	7	9	14	14	19	20	12	12	13
Ransuil	-	3	3	1	1	1	1	1	1	Goudvink	-	-	-	-	1	-	1	1	2
Velduil	1	-	-	-	-	-	-	-	-	Rietgors	7	9	13	14	6	9	2	7	5
										soortentotaal	39	54	46	48	51	50	48	54	54

Ontwikkelingen in 2015 (inventarisatie Mark Hoekstein)

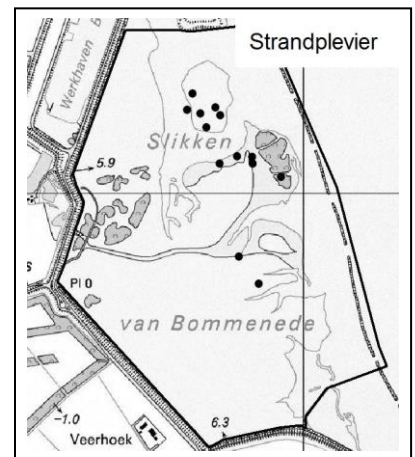
Belangrijkste veranderingen ten opzichte van 2014 waren:

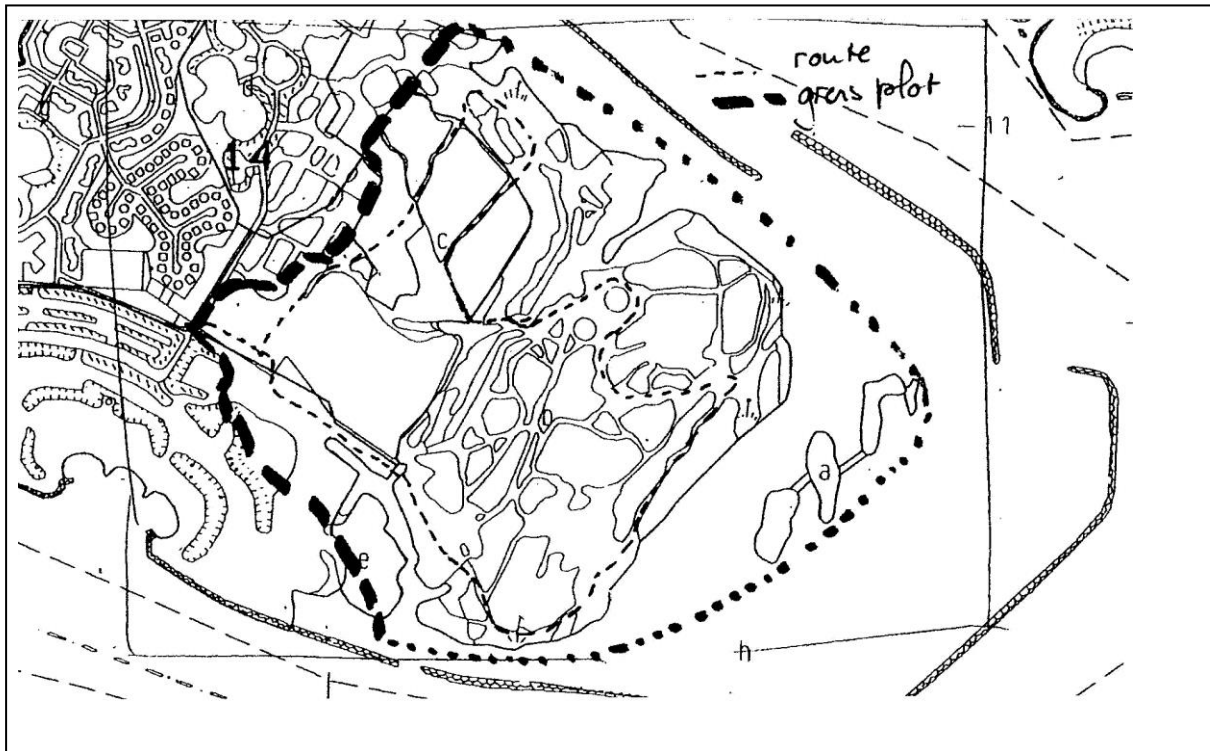
- niet meer: Kuifeend, Gele Kwikstaart, Vink
- (op)nieuw: Kwartel, Roodborst, Pimpelmees,
- opvallend minder: Wilde Eend, Kievit, Zilvermeeuw, Dwergstern, Houtduif, Nachtegaal, Merel, Grasmus,
- opvallend meer: Bergeend, Kluut, Strandplevier, Kokmeeuw, Visdief, Veldleeuwerik, Winterkoning, Tuinfluit, Zwartkop, Fitis, Pimpelmees

Het toenemend succes van het kustvogeleiland is opmerkelijk. Het uitdiepen van de geul aan de westzijde van het kustvogeleiland en het afschuiven van de vroegere struweelkoppen enkele jaren geleden heeft de aantrekkelijkheid van het gebied voor kustvogels zeker bevorderd. De nu nog aanwezige ruigte aan de rand van deze koppen kan verder afgeschoven en het aanbrengen van schelpenvlakken op deze locaties wacht al langer op uitvoering. Wellicht beter om de toenemende begroeiing op de kop van het broedeiland ook wat in te perken om de aantrekkelijkheid voor pioniersoorten als Dwergstern te behouden. Bij de kustbroedvogels gaat het vooral om verschuivingen, de totalen voor de Grevelingen laten voor de meeste soorten geen toename zien maar het belang van de Slikken van Bommenede voor deze soorten is nog groter geworden. Opvallend is de afname van de Dwergstern (72→9) die zich toch graag bij Kluten vestigt, terwijl deze juist sterk toenamen. Wellicht dat de toename van Visdief en Kokmeeuw een negatief effect had op de aanwezigheid van Dwergstern.

De voortdurende oostenwind bracht Kwartels in onze regio. Erg lang roepend zijn ze niet gehoord (ook op de Slikken van Flakkee meded. William vd Hulle). Waarschijnlijk is het niet tot broeden gekomen, maar in elk geval was er enige tijd sprake van een territorium.

Het aantal Kieviten nam sterk af. Toch past het in de reeks van de laatste jaren, waarin af en toe juist opvallend hoger wordt gescoord (2010-2015: 12-16-12-10-16-9). Onduidelijk hoe dit soort fluctuaties tot stand komen, mogelijk heeft het met de aanwezigheid van predatoren te maken. Met 3 paar Bruine Kiekendief levert het plot een belangrijke bijdrage aan het Natura 2000-instandhoudingsdoel voor de Grevelingen (20).

4. Kabbelaarsbank

- Plotgrootte:** ca. 34 ha.
Beheer: grotendeels vrij toegankelijk op wandelpaden (excl. uiterste oostzijde en eilandjes); wandelpaden en sommige stroken worden gemaaid. Kijkscherm. Bos lijkt laatste jaren niet gedund en open plekken worden deels niet meer of onregelmatig gemaaid.
Zoogdieren: Ree, Konijn, Bruine rat, Noordse woelmuis, Dwergmuis, Bosmuis, Huisspitsmuis, Mol, Wezel
Vegetatiekarakteristiek: Jong aangeplant bos, omringd door spontane struwelen met smalle brakke oeverzone

Landschap / vegetatie

Nabij recreatieconcentratie (Port Z elande). Natuurbouw (gegraven krekens, deels zoet). Bosaanplant (nu bijna 40 jaar oud), samenstelling; Zwarte els, Grauwe abeel, Zomereik, Berk, Gewone esdoorn, Populier. Doorgaans weinig ondergroei. Aan noord- en zuidkant plaatselijk dichte berkenopslag. Rondom spontaan ontwikkeld struweel op droge tot vochtige bodem met Duindoorn, Vlier, Kruiwilg, Grauwe wilg, Boswilg, Bittere wilg (weinig), Schietwilg, Berk, Koebraam, Ratelpopulier, Meidoorn enz. Aandeel wilgen variërend met gemiddeld grondwaterpeil c.q. hoogteligging (in oostelijke richting aflopend). Langs gegraven krekens enige rietontwikkeling evenals langs de oevers (ondergronds wortelend in zoetwaterbel). Gemaaide vlakken oostpunt vnl. kruiwilgmat met vochtige duinvalleiplanten (Parnassia, Moeraswespenorchis, Rond wintergroen etc.). Vooroeververdediging aan oostzijde met ruime lus. Daarbinnen droogvallend slik en enkele laag gelegen eilandjes, deels binnen zoetwaterbel in ondergrond en daar een rietvegetatie, binnen directe invloedssfeer meerpeil een zoutvegetatie met Zeekraal en Zeeaster.

Processen: Bosvorming, met name ten noorden en ten zuiden van het aangeplante bos, vooral door uitbreiding van Berken. Langzame uitbreiding rietzoom langs krekens en oevers.

Broedvogels

Algemeen (situatie 2000)

De Kabbelaarsbank heeft op een relatief klein gebied een grote verscheidenheid aan biotopen, zodat het aantal soorten hier hoger is dan in meer homogene plots. Hoewel de dichtheid aan broedvogels er vrij laag is, levert het aangeplante bos wel de echte bossoorten als Buizerd, Houtduif, Ransuil, Grote Bonte Specht, Zanglijster, Koolmees en Wielewaal. Het gaat hierbij om vogels die hoog in de bomen leven en broeden of het van holen moeten hebben. Ondergroei is er weinig, wat tot uiting komt in erg lage aantallen zangvogels. Het spontane struweel rondom het bos is opvallend rijk aan Nachtegalen en Zwartkopjes. De dichtheid aan wandelpaden in het oostelijk deel is een aantal jaren geleden sterk verminderd, wat gunstig was voor de rust op de eilandjes die op vrij korte afstand van de oever liggen. Op deze eilandjes is, afhankelijk van het meerpeil, een laag gelegen zilte zone geschikt voor kustbroedvogels. Middels twee kijkschermen (gluurmuren) is er prachtig zicht op de eilandjes en omringend ondiepwatergebied.

Tabel 6. Aantal territoria BMP-plot Kabbelaarsbank (34 ha) 2000-2015, voor de periode 2000-2013 is het hoogste aantal per 2 jaar genoteerd.

soort	00 01	02 03	04 05	06 07	08 09	10 11	12 13	14	15	soort	00 01	02 03	04 05	06 07	08 09	10 11	12 13	14	15
Fuut	1	-	-	-	-	-	-	-	-	Heggenmus	14	15	18	28	26	25	25	23	18
Knobbelzwaan	1	1	1	-	1	-	-	-	-	Roodborst	5	10	10	15	17	19	14	12	15
Grauwe Gans	1	-	4	1	2	3	4	4	9	Nachtegaal	16	16	14	16	14	18	15	10	9
Nijlgans	2	2	2	1	1	1	1	1	1	Blauwborst	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Bergeend	2	5	4	2	2	2	3	3	2	Paapje	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Krakeend	1	1	-	-	-	-	-	-	-	Merel	10	9	12	18	14	22	20	18	20
Wilde Eend	5	11	9	12	6	8	15	11	13	Zanglijster	2	6	4	8	7	16	13	12	14
Kuifeend	-	1	-	-	-	-	2	3	2	Sprinkhanger	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Mid. Zaagbek	-	1	-	1	-	1	1	1	1	Cetti's Zanger	-	-	-	1	1	2	1	-	1
Havik	-	-	1	1	1	1	1	1	1	Rietzanger	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Sperwer	-	1	1	1	1	1	1	-	-	Bosrietzanger	1	3	-	2	1	1	-	1	1
Buizerd	1	1	1	-	-	-	1	-	-	Kl. Karekiet	3	5	5	2	3	4	4	3	5
Fazant	-	-	-	-	2	1	3	-	-	Spotvogel	1	3	2	3	3	2	2	2	3
Waterhoen	2	1	2	3	2	1	2	1	3	Braamsluiper	5	3	4	4	3	5	5	4	3
Meerkoet	2	2	3	2	3	2	3	3	2	Grasmus	15	14	14	9	10	15	15	10	7
Scholekster	5	4	4	3	2	3	2	2	4	Tuinfluit	9	14	20	11	17	19	19	12	21
Kluut	10	26	15	28	17	10	3	4	14	Zwartkop	18	21	20	21	17	24	24	20	27
Houtsnip	-	-	-	1	-	1	1	1	2	Tjiftjaf	12	12	14	18	14	18	17	14	22
Kokmeeuw	150	6	-	20	3	2	4	-	3	Fitis	26	24	28	24	23	31	20	15	24
Zwark.meeuw	2	-	-	2	-	-	-	-	-	Gr. Vliegenv.	-	-	-	2	-	1	1	-	-
Zilvermeeuw	-	-	-	-	-	10	-	-	14	Boomkruiper	-	-	-	1	-	1	1	1	2
Grote Mantmw	-	-	-	2	2	1	1	2	2	Staartmees	3	3	6	7	6	7	5	3	5
Grote Stern	1	1	-	1	-	-	-	-	-	Pimpelmees	1	2	4	6	6	9	9	8	7
Noordse Stern	-	-	2	2	1	-	-	-	3	Koolmees	5	5	5	6	8	13	9	11	9
Visdief	98	22	40	50	15	6	2	12	26	Wielewaal	1	-	-	1	1	1	1	-	-
Dwergstern	-	-	-	-	-	-	-	-	9	Gaai	-	2	1	1	1	3	1	2	1
Houtduif	14	12	5	4	3	2	5	5	4	Ekster	3	3	2	-	1	-	-	-	-
Zomertortel	3	2	2	2	1	2	2	2	1	Zwarte Kraai	1	3	2	1	1	1	1	1	1
Koekoek	2	3	2	3	2	2	2	2	1	Goudvink	-	-	-	4	3	4	4	4	3
Ransuil	1	1	1	1	-	-	-	-	-	Vink	-	2	1	3	3	3	3	2	4
GroeneSp.	-	-	-	-	-	-	1	-	1	Groenling	-	-	-	-	-	2	-	1	1
Gr. B. Specht	1	1	1	2	2	3	3	2	3	Putter	-	1	-	1	-	1	1	2	1
Graspieper	-	-	-	-	-	-	1	-	-	Kneu	3	5	4	8	7	10	6	6	6
Winterkoning	20	28	26	35	34	24	17	19	24	Rietgors	2	1	1	2	1	1	-	-	-
										soortentotaal	41	42	41	49	44	49	46	44	50

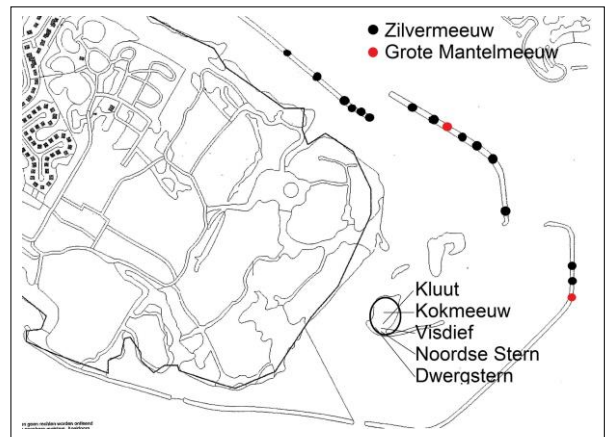
Ontwikkelingen in 2015 (inventarisatie René van Loo)

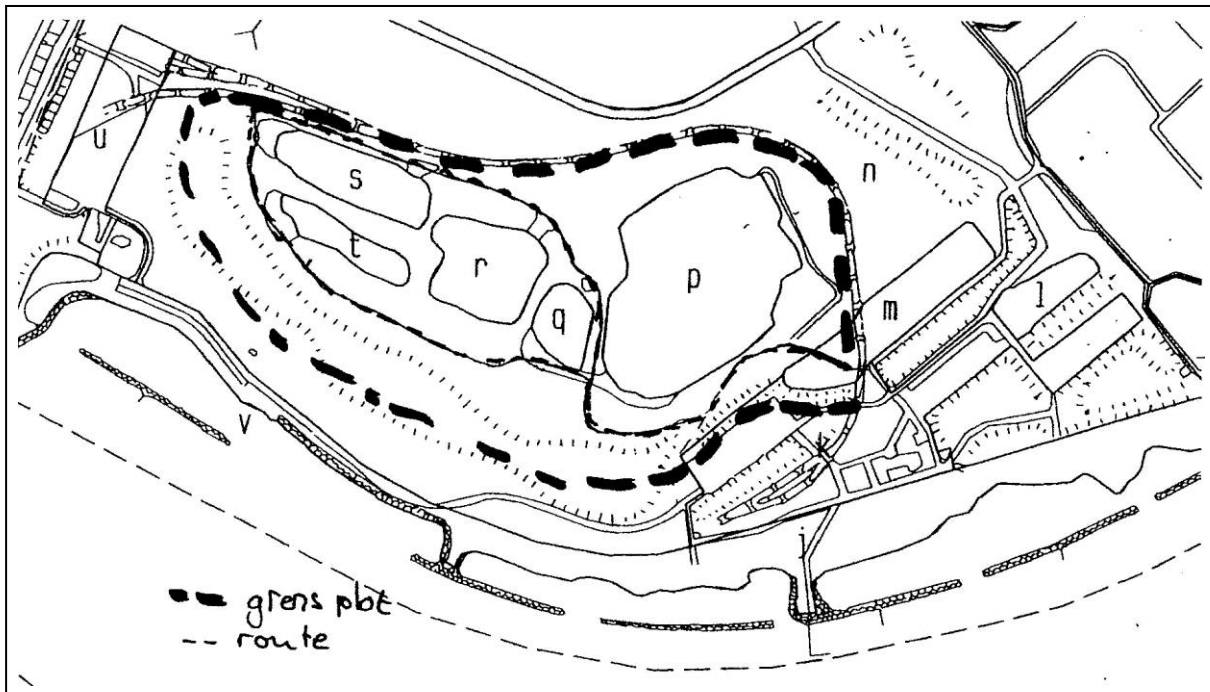
Belangrijkste veranderingen ten opzichte van 2014 waren:

- niet meer: geen
- (op)nieuw: Kokmeeuw, Zilvermeeuw, Noordse Stern, Dwergstern, Groene Specht, Cetti's Zanger
- sterke toename: Grauwe Gans, Scholekster, Kluut, Visdief, Winterkoning, Roodborst, Kleine Karekiet, Tuinfluit, Zwartkop, Tjiftjaf, Fitis, Staartmees, Vink
- sterke afname: Heggenmus, Grasmus

Het kustvogelbroedeilandje kende een opleving. Het belang om elke broedplaats jaarlijks geschikt te houden wordt daarmee onderstreept. Overigens was het broedsucces van Kluut, Kokmeeuw en Visdief niet best, maar deden Noordse Stern en Dwergstern het goed. Zilvermeeuw en Grote Mantelmeeuw broeden hier uitsluitend op de vooroeververdediging. Voor de Grote Mantelmeeuw is dat de meest gebruikelijke broedplaats, maar voor Zilvermeeuw veel minder. We zien dat vooral op locaties waar andere broedgelegenheid beperkt is en waar predatoren als Havik aanwezig zijn. Over het algemeen is het broedsucces op dergelijke locaties behoorlijk hoog. Oudere kuikens zwemmen soms bij overspoeling door harde wind of na versterking naar de kant, zoals op de Kleine Stampersplaat wel het geval is, maar doorgaans redden de kuikens zich prima op de oeververdediging. Het wat lagere peil gedurende het broedseizoen maakt het broeden op zulke plaatsen mogelijk. Op de Kabbelaarsbank lijkt wel een duidelijke voorkeur te zijn voor locaties in de luwte.

De Havik die in de nabijheid van de eilandjes broedt en het de kustvogels daar nogal eens lastig maakt, had nu een andere voedselbron gevonden: Konijnen. Deze deden het dit jaar goed. Naast Konijn was Haas en Ree aanwezig, zelfs een Damhert werd er op een broedeilandje gespot! Misschien zullen de Damherten via de Brouwersdam in de toekomst ook de duinen van Goeree en delen van de Grevelingen koloniseren. Voor wat betreft de vogels van struweel en bos, zien we dat alles wat ouder, hoger en de ondergroei meer open wordt. Ontwikkelingen die hierin passen is de toename van spechten, mezen, Vink, Boomkruiper en zangers als Zwartkop en Tjiftjaf, terwijl de Grasmus juist afneemt. Met 50 soorten werden de hoogste score gehaald sinds het begin van de BMP-inventarisatie. Het plot Slikken van Bommenede telt de meeste soorten (54).

Plasjes de Punt

Plotgrootte: ca. 15 ha.

Beheer: vrij toegankelijk op wandelpad waarlangs kijkschermen met uitzicht op de plasjes; pad en enkele stroken om uitzicht op de plasjes te houden worden gemaaid. Grootste plas 's winters in trek als ijsbaan bij bevolking Ouddorp.

Zoogdieren: o.a. Noordse woelmuis, Hermelijn, Ree, Beverrat, Konijn,

Diversen: Groene kikker

Vegetatiekarakteristiek: Zoetwaterplasjes met rietzoom en omringend duinstruweel

Landschap / vegetatie

Gegraven duinmeertjes. Het duin aan de zuidzijde is eveneens het resultaat van natuurbouw (gevormd uit voormalig zanddepot). Geleidelijk is een rietzoom langs de oevers ontstaan (alle plasjes nu vrijwel geheel omzoomd). In het water diverse waterplanten als Schedefonteinkruid en Waterranonkel. Grootste plas vervult vanwege het zoete water een functie als was-, poets- en slaappleaats voor vogels (eenden, meeuwen, Knobbelzwanen, Aalscholvers, reigers) die op de Grevelingen foerageren. Daardoor tamelijk voedselrijk. Struweel er omheen vooral Grauwe wilg, Duindoorn en Wilde liguster; verder vrij veel Grauwe abeel en Schietwilg (beiden aangeplant), Vlier en Koebraam. Op veel plaatsen is het struweel behoorlijk hoog. Het gebied wordt aan de noord- en oostzijde begrenst door de spoorbaan van de stoomtram, die hier als museum- en recreatieobject is aangelegd.

Processen: geleidelijke verlanding door uitbreiding Riet (kleine plasjes). Uitgroei struweel.

Broedvogels

Algemeen

Een dicht bevolkt vogelgebiedje. Watervogels van ondiep voedselarm (kleine plasjes) en wat voedselrijker open zoet water (grote plas) zijn goed vertegenwoordigd. Vrijwel elk plasje heeft nu zijn eigen paar Dodaars. De plasjes (vooral de grote plas) worden vanwege het zoete water ook door allerlei passanten, broedvogels uit de omgeving en overzomeraars gebruikt als was-, drink- en rustplaats. Hierdoor is het soms lastig te bepalen of het al dan niet broedvogels uit het plot betreft.

De rietkraag is kennelijk voldoende breed voor Kleine Karekieten maar te smal voor Rietzanger en Rietgors, die beiden opvallend ontbreken, evenals de Blauwborst. Vermoedelijk wordt dat veroorzaakt doordat het struweel al behoorlijk hoog is en de abrupte overgang van rietkraag naar struweel.

Het struweel rondom de plasjes is rijk aan Winterkoninkjes, Heggenmussen, Nachtegalen en Zwartkopjes. Dat het struweel al aardig bosachtige trekken krijgt, blijkt uit de aanwezigheid van Gaai en mezen, deels zal dit een effect zijn van het in de nabijheid aangeplante bos en aangrenzende duingebied van de Kop van Goeree.

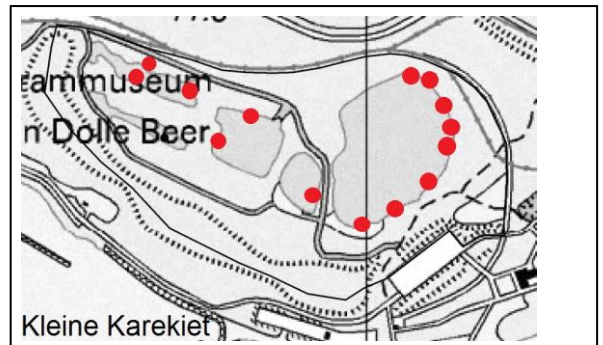
Tabel 7. Aantal territoria BMP-plot Plasjes De Punt (15 ha) 2000-2015, voor de periode 2000-2013 is het hoogste aantal per 2 jaar genoteerd.

soort	00 01	02 03	04 05	06 07	08 09	10 11	12 13	14	15	soort	00 01	02 03	04 05	06 07	08 09	10 11	12 13	14	15
Dodaars	6	5	4	8	6	8	8	7	8	Roodborst	2	7	10	10	11	2	1	3	2
Fuut	2	2	1	1	1	-	-	1	-	Nachtegaal	17	12	12	12	8	10	8	9	4
Aalscholver	-	-	-	1	1	36	82	142	124	Merel	5	8	10	11	11	12	10	8	9
Blauwe reiger	1	2	4	6	6	6	8	12	11	Zanglijster	5	4	4	4	4	3	6	3	3
Knobbelzwaan	1	1	1	1	1	2	1	1	1	Sprinkhanger	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Grauwe Gans	1	1	-	-	1	5	9	2	7	Cetti's Zanger	-	-	-	2	-	1	1	-	1
Nijlgans	-	1	1	1	1	-	-	-	-	Rietzanger	-	-	-	-	-	-	2	-	-
Bergeend	-	-	1	2	-	-	-	-	-	Bosrietzanger	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Krakeend	4	7	5	8	5	5	4	7	8	Kl. Karekiet	11	12	8	6	5	15	16	10	15
Wintertaling	1	-	-	-	-	-	-	-	-	Spotvogel	1	2	-	-	-	2	5	4	2
Wilde Eend	7	8	14	12	9	11	10	9	5	Braamsluiper	4	3	4	3	1	4	2	3	1
Slobeend	3	2	-	3	1	3	2	1	3	Grasmus	3	-	3	2	1	1	1	1	-
Tafeleend	2	1	1	-	1	1	1	2	-	Tuinfluit	6	8	5	14	7	10	12	12	5
Kuifeend	10	7	8	9	6	12	10	13	12	Zwartkop	12	12	12	12	15	28	18	18	18
Midd. Zaagbek	-	-	-	2	-	1	-	-	-	Tjiftjaf	7	16	11	14	12	20	18	18	14
Sperwer	-	1	1	1	1	-	-	-	-	Fitis	19	15	10	17	22	18	16	15	11
Buizerd	-	1	-	-	-	-	-	-	-	Staartmees	2	3	3	5	3	2	1	2	2
Fazant	n.g	2	-	2	4	1	-	-	-	Pimpelmees	1	2	2	5	5	4	3	2	3
Waterral	1	1	1	2	1	5	7	2	2	Koolmees	3	3	3	4	6	5	3	5	3
Waterhoen	5	2	3	3	2	2	-	-	3	Buidelmees	-	0-1	-	-	-	-	-	-	-
Meerkoet	9	11	11	8	9	10	9	10	9	Boomkruiper	1	2	1	1	-	-	-	1	-
Houtduif	8	9	4	5	2	4	6	5	6	Gaai	2	2	2	1	1	2	1	1	1
Zomertortel	5	3	2	2	1	2	2	1	2	Ekster	2	1	1	1	1	1	-	-	-
Turkse Tortel	-	-	1	-	-	-	-	-	-	Zwarte Kraai	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Koekoek	3	3	2	2	1	1	1	-	-	Groenling	-	-	-	-	1	-	-	-	2
Ransuil	-	-	-	-	1	1	-	-	-	Putter	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Groene Specht	-	-	-	-	-	-	-	-	1	Goudvink	-	4	3	4	3	5	4	3	4
Gr. B. Specht	-	1	1	1	1	-	-	-	-	Vink	1	1	-	2	1	-	-	-	1
Winterkoning	24	21	18	24	22	15	14	13	18	Kneu	2	1	2	3	3	3	1	-	-
Heggenmus	13	14	14	21	14	11	6	5	8	Rietgors	-	-	-	2	-	1	1	-	-
soortentotaal										39	40	38	43	39	43	36	35	37	

Ontwikkelingen in 2015 (inventarisatie Mark Hoekstein)

Belangrijkste veranderingen ten opzichte van 2014 waren:

- (op)nieuw: Waterhoen, Groene Specht, Cetti's Zanger, Zwarte Kraai, Groenling, Vink
- niet meer: Fuut, Tafeleend, Grasmus, Boomkruiper
- sterk toegenomen: Grauwe Gans, Slobeend, Winterkoning, Heggenmus, Kleine Karekiet
- sterk afgenomen: Aalscholver, Wilde Eend, Nachtegaal, Spotvogel, Braamsluiper, Tuinfluit, Tjiftjaf, Fitis, Koolmees

Over de afname van de Aalscholver zijn op blz. 15 al enkele opmerkingen gemaakt. In hoeverre de bouw van het villapark precies heeft bijgedragen aan het feit dat de groei van de Aalscholverkolonie is omgeslagen naar een afname kan niet worden vastgesteld, duidelijker is dat bij de afname van een aantal zangvogels die door directe aantasting van hun leefgebied (verwijdering struweel) het veld moesten ruimen. Het lagere aantal van Nachtegaal, Spotvogel, Tuinfluit, Tjiftjaf en Fitis vindt hierin voor een belangrijk deel zijn verklaring.

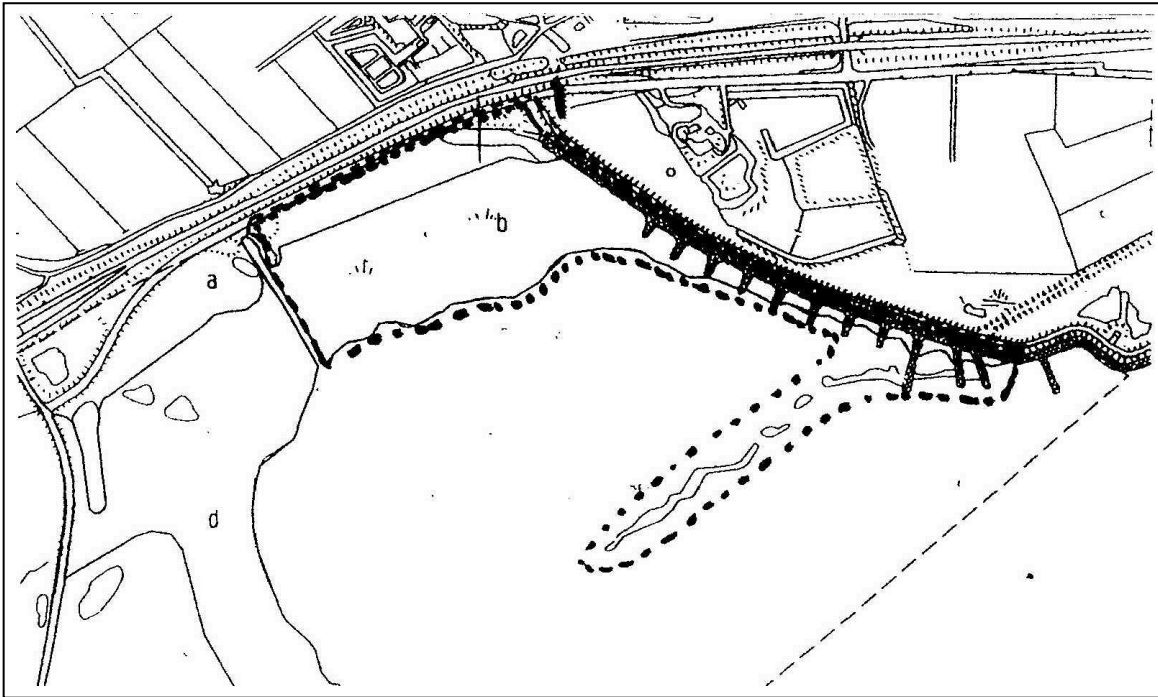
De toename van de Blauwe Reiger zette ook niet verder door. Over het algemeen zijn deze vogels redelijk onverstoorbaar. Het is te verwachten dat wanneer de bouwkoorts hier is uitgewoed en er in de omgeving voldoende voedsel is, de opgaande lijn weer spoedig gevonden wordt uiteraard mede afhankelijk van het al of niet voorkomen van strenge winters.

Hoewel de Tafeleend hier met redelijk succes tot broeden kwam, werd de soort dit jaar niet vastgesteld. Soms is het toch onduidelijk waarom de ene soort ontbreekt of afneemt en andere juist toenemen. Zo was het Waterhoentje na enkele jaren afwezigheid weer terug met zelfs drie paren. Buiten een beperkt aantal die vrij sterk fluctueren blijven anderen opmerkelijk stabiel, zoals bijvoorbeeld de Dodaars en de Zomertortel (sinds 2004). De Kleine Karekiet vertoont flinke fluctuaties. In 2015 veerde de stand na een dip in 2014 weer terug naar het niveau van daarvoor. Vooral het riet langs de grootste plas blijkt erg in trek. Daar waar de rietkraag minder breed is ontbreekt de soort.

Een soort die structureel afneemt is de Grasmus, die het moet hebben van meer open en lager struweel. Dat is door de toegenomen hoogte maar beperkt meer aanwezig.

De Cetti's Zanger keerde terug en de Groene Specht werd voor het eerst vastgesteld.

Met de komst van het villapark zal de druk op het gebied toenemen. Een goede begeleiding van de recreatie door informatiepanelen, vogelkijkmogelijkheden en afscherming van de meertjes tegen loslopende honden zijn maatregelen die aan deze recreatieve ontwikkeling gekoppeld moeten worden.

6. Slik de Kil

Plotgrootte: ca. 14 ha

Beheer: goed vanaf weg of dijk te overzien, verder niet vrij toegankelijk (ook niet vanaf het water); spontane ontwikkeling

Zoogdieren: o.a. Noordse woelmuis, Ree

Vegetatiekarakteristiek: Vochtig brak rietland op klei met struweelzoom langs dijk en weg

Recente veranderingen: opslag van struiken in rietland wordt zo nu en dan teruggezet (niet jaarlijks) om de verstruweling van het gebied tegen te gaan. Dit is allereerst van belang voor de Noordse woelmuis, verder profiteren ook riet- en moerasvogels van dit beheer.

Landschap / vegetatie

Fraai gelegen rietland aan baai. Slik de Kil is één van de weinige laag gelegen gebieden op klei in de Grevelingen die aan een lozingspunt voor polderwater grenst, waardoor de omgeving brak is. De kleiige ondergrond verhindert een snelle ontzilting. Langs weg en dijk een struweelgordel van Duindoorn met Koebraam. Daardoor vrijwel ontoegankelijk. Aan Grevelingenzijde een ondiepe modderige baai die door een schelpenrichel van het diepere water gescheiden wordt. Hier af en toe kanovaarders, catamaranzeilers en mensen met kleine bootjes aanlandend. Vanwege het voedselrijke uitgeslagen zoete polderwater en de verminderde uitwisseling door de schelpenrichel, vindt in de baai bij warm weer al snel een sterke algenontwikkeling plaats.

Voor het overgrote deel begroeid met halfhoog (ca. 1,5 - 2m) Riet op vochtige bodem (landriet) alleen langs de oever een smalle strook waterriet. Tussen het riet kruiden als Gewone engelwortel, Lisdodde, Zeerus en Geel lis. Verspreid in het riet wat opslag van Grauwe wilg en Duindoorn. Struweel op de kribben langs de dijk wat soortenrijker met Duindoorn, Vlier, wilgen, bramen, rozen. Aan de noordkant een hoekje met wat meer struweel en enkele Schietwilgen, de bodem werd hier in het verleden opgehoogd met zand.

De Preekhildijk waar het gebied deels aan grenst, is een fraaie bloemdijk met onder andere Bevertjes, Geel walstro en Kattendoorn; rijk aan vlinders en vrij toegankelijk als wandelroute, in beheer bij het Zuid-Hollands Landschap.

Broedvogels

Algemeen

Bij de Kil ligt in feite het enige rietveld van betekenis in de Grevelingen. De vogelbevolking is deels dan ook karakteristiek voor rietland. Het overjarig Riet is aantrekkelijk voor Rietgors, Rietzanger en Bruine Kiekendief. De oeverzone biedt uitstekende broedgelegenheid voor tal van watervogels.

Ondanks het feit dat het struweel slechts een smalle mantelzoom om het rietland vormt, is het aantal soorten zangvogels daarin aanzienlijk. Territoria van holenbroeders zullen een overlap vormen met aangrenzend terrein buiten het plot. In het plot is het geschikte biotoop daarvoor niet aanwezig.

De schelpenbankjes die de baai afsluiten, vormen een potentieel broedgebied voor Kluut, Scholekster en Bontbekplevier.

Tabel 8. Aantal territoria BMP-plot Slik de Kil (14 ha) 2000-2015, voor de periode 2000-2013 is het hoogste aantal per 2 jaar genoteerd.

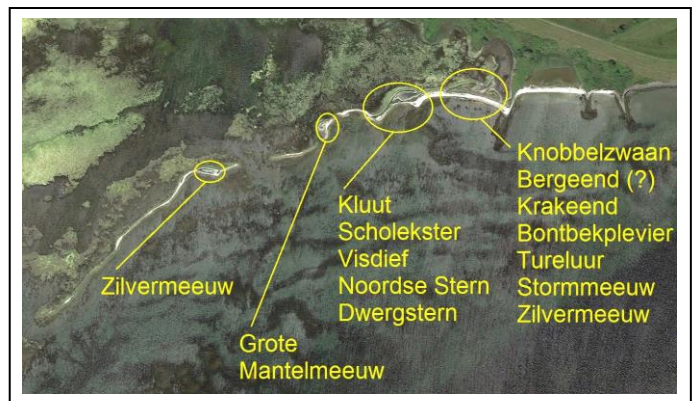
soort	00 01	02 03	04 05	06 07	08 09	10 11	12 13	14	15	soort	00 01	02 03	04 05	06 07	08 09	10 11	12 13	14	15
Knobbelzwaan	1	1	-	-	-	1	1	-	1	Winterkoning	9	14	10	14	14	3	4	5	10
Grauwe Gans	1	3	8	6	8	3	5	3	3	Heggenmus	8	12	7	14	12	8	5	4	5
Canadese Gans	-	-	-	-	-	1	-	-	-	Roodborst	-	2	1	4	4	-	-	-	-
Nijlgans	-	1	1	-	1	-	-	-	-	Nachtegaal	1	1	3	3	3	2	2	2	2
Bergeend	-	3	2	2	2	3	3	2	4	Blauwborst	1	-	-	1	1	-	-	1	-
Krakeend	4	2	2	2	2	-	-	-	2	Rdborsttapuit	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Wilde Eend	6	8	8	14	12	9	11	6	6	Merel	5	5	5	5	4	3	4	3	4
Slobeend	5	3	2	2	2	-	-	-	-	Zanglijster	1	2	3	2	2	3	3	2	2
Kuifeend	2	6	4	2	3	-	-	-	-	Cetti's Zanger	-	-	-	-	1	2	2	1	2
Midd. Zaagbek	1	-	1	2	2	1	1	1	1	Sprinkhazanger	2	3	2	3	2	3	3	2	2
Br. Kiekendief	2	2	1	1	1	1	2	2	2	Snor	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Fazant	-	-	-	3	3	2	1	-	-	Rietzanger	12	9	9	10	10	11	9	12	12
Waterral	1	1	1	1	1	-	-	-	1	Bosrietzanger	6	4	3	6	4	7	9	5	4
Waterhoen	3	2	2	2	2	-	-	-	-	Kl. Karekiet	3	5	4	6	4	4	5	6	3
Meerkoet	3	7	6	6	6	5	3	3	3	Spotvogel	-	-	-	1	2	1	1	1	-
Scholekster	1	1	2	4	4	2	1	1	2	Braamsluiper	3	2	2	3	1	3	3	-	3
Kluut	-	4	6	28	29	27	3	5	4	Grasmus	9	10	9	8	14	6	5	8	7
Kleine Plevier	-	-	-	1	1	-	-	-	-	Tuinfluit	1	1	2	3	4	7	4	2	5
Bontbekplevier	-	-	-	2	-	1	1	-	1	Zwartkop	2	3	4	8	9	6	6	5	3
Kievit	-	-	-	-	-	1	-	-	-	Tjiftjaf	1	4	3	3	4	6	7	8	9
Tureluur	-	-	-	-	-	1	1	-	1	Fitis	10	8	13	11	16	6	4	3	5
Kokmeeuw	-	-	-	5	23	6	3	-	-	Staartmees	-	1	2	2	2	1	-	-	-
Stormmeeuw	-	4	-	-	-	-	4	4	4	Pimpelmees	-	2	1	1	1	-	1	-	-
Zilvermeeuw	-	1	3	5	4	7	7	7	8	Koolmees	2	1	1	2	2	1	1	-	1
Gr. Mantelmw	-	-	-	1	-	-	1	1	1	Baardman	-	-	-	-	-	-	-	6	2
Visdief	-	4	2	40	68	27	31	8	35	Gaai	1	1	-	-	1	1	1	-	1
Noordse Stern	-	-	-	1	2	1	1	2	1	Ekster	2	2	1	1	1	2	1	-	1
Dwergstern	-	5	-	18	36	25	28	16	8	Zwarte Kraai	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Houtduif	3	2	4	6	2	4	2	1	-	Groenling	-	1	-	-	2	-	-	-	-
Holenduif	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Putter	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Zomertortel	2	1	-	1	1	-	-	-	-	Goudvink	-	-	-	1	-	1	2	2	2
Ransuil	-	-	1	1	-	-	1	-	-	Kneu	4	4	3	4	4	3	3	2	2
Koekoek	2	2	2	3	1	1	-	-	-	Rietgors	10	8	11	8	9	8	8	6	10
Gr. B. Specht	1	-	-	1	1	-	-	-	-	soortentotaal	34	40	38	48	51	41	39	36	42

Ontwikkelingen in 2015

(inventarisatie Mark Hoekstein)

Belangrijkste veranderingen ten opzichte van 2014 waren:

- niet meer: Houtduif, Blauwborst, Spotvogel
- (op)nieuw: Knobbelzwaan, Krakeend, Bontbekplevier, Waterral, Tureluur, Braamsluiper, Koolmees, Gaai, Ekster
- opvallend afgenomen: Dwergstern, Kleine Karekiet, Zwartkop, Baardman
- opvallend toegenomen: Bergeend, Visdief, Winterkoning, Tuinfluit

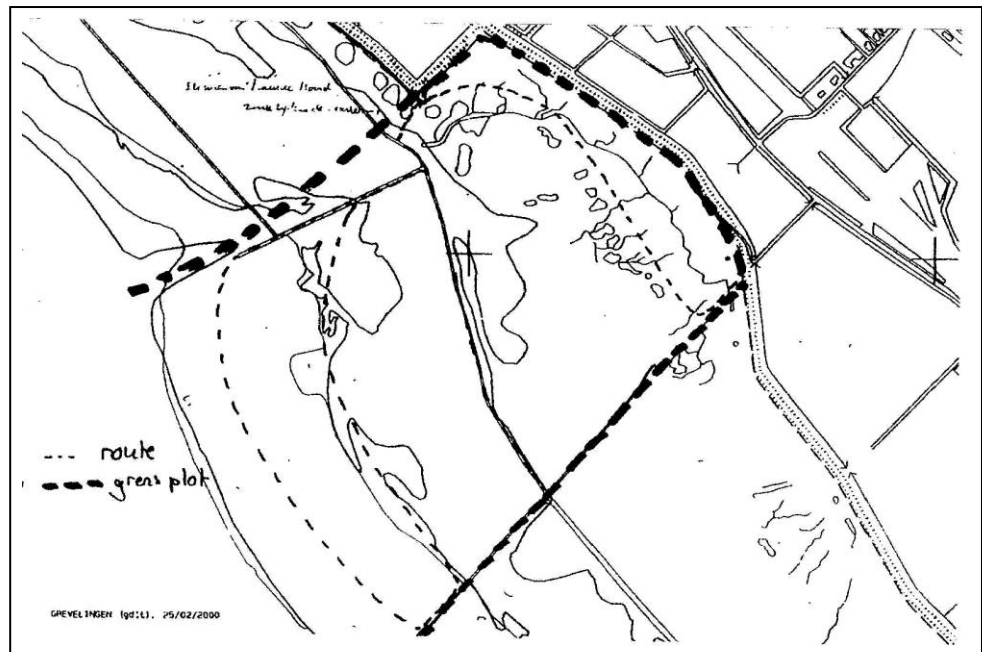

De lager gelegen schelpenrichels worden door afkalving geleidelijk minder geschikt als broedgebied voor kustvogels, terwijl het hoogste aan de wal vastzittende gedeelte nu in gebruik is bij een heel rijtje soorten (zie bovenstaande figuur). De overige bankjes op 1 na door Zilvermeeuw en Grote Mantelmeeuw. Scholekster (1), Kluut (4), Visdief (35), Noordse Stern (1) en Dwergstern (8) broeden daardoor noodgedwongen bij elkaar op dat ene laaggelegen schelpenbankje. Dwergsterns en Kluten gaan goed samen, met een enkele Visdief er bij lukt ook nog wel, maar vlak naast of tussen een grotere groep Visdieven broeden is voor Dwergsterns meestal teveel gevraagd en doet het animo sterk bekoelen. Wellicht is dat de reden waarom Dwergsterns hier afnemen. Het broedsucces is in dergelijke situaties vaak slecht en dat geldt hier niet alleen voor de Dwergstern. Mooi dat het Baardmannetje broedvogel is gebleven al waren het er wel minder dan in 2014. Hopelijk zijn ze in volgende jaren nog aanwezig want het zijn prachtige vogeltjes. Met steeds 2 broedparen doet de Bruine Kiekendief het de laatste jaren goed. Ook de Waterral was weer eens aanwezig en de Cetti's Zanger nam iets toe.

De Rietzanger blijft al jaren stabiel en de Rietgors herstelde zich van de dip in 2014. Wat dat betreft doet het moeras het goed, wel ruikt het struweel weer flink op. Om het rietveld te behouden is het nodig om de struiken weer eens af te zetten. Peilfluctuaties zijn gunstig om het riet in conditie te houden met name waarbij zoet water het veld overstroomt, dus wanneer er via het Kilgemaal gespuid wordt tijdens een relatief hoog peil in de Grevelingen of bij harde oostenwind (wat echter maar zelden het geval zal zijn).

Slikken van Flakkee-Noord

Plotgrootte: ca. 84 ha
Beheer: vrij toegankelijk op doorgaand pad (daarbuiten niet); natuurlijk bosreservaat, spontane ontwikkeling; het pad wordt gemaaid.
Sinds 2012 loopt er een geasfalteerd fietspad onderlangs de dijk.
Zoogdieren: o.a. Ree, (in het verleden ook wel eens Vos, onduidelijk of die nu nog voorkomt), Haas, Bunzing, Hermelijn, Wezel, Mol, Noordse woelmuis, Bruine rat
Vegetatiekarakteristiek: Bos en ruigte op voormalig schor, doorsneden met smalle kreken en struweel + ruigte op voormalig slik en ruig grasland overgaand in korte zilte vegetatie en kale grond

Landschap / vegetatie

Voormalig schor met ruigtebegroeiing en verspreide opslag; veel Duinriet, Strandkweek, Akkerdistel, Dauwbraam, Adelaarsvaren, Grote brandnetel, Riet, wilgenroosjes en Koebraam; opslag van Meidoorn, Wegedoorn en Vlier. Meer naar de schorrand hoog ontoegankelijk struweel met een bosachtig karakter van Boswilg, Grauwe wilg, Ratelpopulier en Duindoorn. Veel structuurverschillen door terreinvariatie (met kreken doorsneden gebied). Langs de bosrand zijn Adelaarsvaren en Duinriet dominant. Aan de oostzijde is het schor tot op grote afstand van de dijk in meerdere jaren gemaaid met het oog op distelbestrijding. Dat dit averechts werkt is te zien op het deel waar geen distelbestrijding heeft plaats gevonden.

Slik grenzend aan schorrand deels met wat meer Riet (in kommen waar kreken uitmonden) verder vooral Grauwe wilg, Kruiwilg en Duindoorn. Tamelijk monotoon over grote oppervlakten. Naar oever toe aandeel Duindoorn toenemend. Buitenste struweelrand vrijwel uitsluitend Duindoorn. Pad door het gebied geeft vrijwel nergens uitzicht op de omgeving en de struweelranden aan weerszijden lijken nog het meest op het windscherm bij een boomgaard, zo dicht en met hoog opgeschoren kanten.

Struweel overgaand in ruig grasland van Duinriet en Strandkweek; verder Zilte rus en Fiorin, met daartussen wat Zeeaster. Ruigte afgewisseld met zilte open plekken met Zeekraal, Schorrenkruid en Zilte schijnspurrie. Buitenste vegetatierand soort kopjeslandschap van deels kale grond met lage kopjes die een begroeiing van Gewoon kweldergras en Hertshoornweegbree hebben, met aan de buitenkant een gordel Zeekraal en Schorrenkruid. Op hogere, veelal iets meer landinwaarts gelegen kopjes, komt Duindoorn voor. Tenslotte, afhankelijk van de waterstand en windrichting, een brede zeer langzaam aflopend strook met kaal slik.

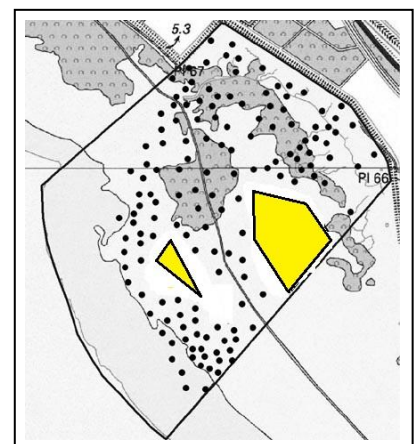
Broedvogels

Algemeen (situatie 2000)

Een gebied met een zeer gevarieerde vogelbevolking, al zijn de dichtheden veelal laag.

De bosvogelgemeenschap op de schorrand is al behoorlijk compleet met Buizerd, Havik, Grote Bonte Specht, Boomkruiper, Gaai en mezen. De ruigte op het schor met verspreide opslag is goed voor Kleine Karekiet, Bosrietzanger, Heggenmus, Grasmus.

In het struweel op het voormalig slik vinden we allerlei zangvogels, maar in lage dichtheden. Naarmate het struweel jonger wordt (richting waterlijn) neemt het aantal soorten af en worden de dichtheden bijzonder laag. Aan de rand van het struweel vinden we nog wel een enkele Roodborsttapuit en een aantal Rietgorzen. In de ruige begroeiing met Strandkweek en hier en daar wat jonge duindoornopslag broeden alleen Graspieper en Kneu. Meer naar de waterkant, waar ruigte en open plekken elkaar afwisselen, broeden Kievit en Tureluur. Dichtbij het slik vormen grote kale of schaars begroeide plekken, die worden afgewisseld met een lage zilte vegetatie, in sommige jaren een geschikt broedbiotoop voor plevieren.

Verspreiding Fitis en globale reikwijdte van de inventarisatie in 2012. Omdat slechts een enkel pad door het ontoegankelijk struweel loopt vallen de gele delen grotendeels buiten het inventarisatiebereik. De afstand waar binnen vogels te horen zijn verschilt per soort, per waarnemer en met de weersomstandigheden.

Tabel 9. Aantal territoria BMP-plot Slikken van Flakkee-Noord (84 ha) 2000-2015, voor de periode 2000-2013 is het hoogste aantal per 2 jaar genoteerd

soort	00 01	02 03	04 05	06 07	08 09	10 11	12 13	14	15	soort	00 01	02 03	04 05	06 07	08 09	10 11	12 13	14	15
Grauwe Gans	-	-	-	-	1	-	-	-	-	Nachtegaal	10	7	7	8	8	13	16	9	11
Soepgans	-	-	-	1	1	2	-	-	-	Blauwborst	6	4	2	3	4	6	7	5	7
Nijlgans	1	1	1	1	-	-	-	-	-	Roodb. tapuit	2	1	1	1	1	1	1	1	1
Bergeend	-	3	1	2	-	2	1	-	-	Merel	12	10	8	9	9	41	46	34	42
Krakeend	-	-	-	-	-	1	-	-	-	Grote Lijster	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Wilde Eend	7	8	8	10	7	5	3	-	3	Zanglijster	4	6	4	6	4	20	33	13	17
Slobeend	2	1	1	1	-	-	-	-	-	Sprinkhanger	5	6	4	3	5	8	10	2	4
Br. Kiekendief	1	-	-	(1)	-	1	-	-	-	Cetti's Zanger	-	-	1	3	3	4	2	1	3
Havik	-	0-1	1	1	0-1	1	1	1	1	Rietzanger	2	4	3	10	12	29	30	27	25
Sperwer	1	1	1	-	1	-	-	-	-	Bosrietzanger	5	5	3	5	6	15	20	5	11
Buizerd	1	1	-	1	1	1	-	-	-	Kl. Karekiet	5	4	4	3	3	10	9	4	4
Waterral	-	-	-	1	1	-	-	-	-	Spotvogel	1	-	1	3	1	2	-	-	-
Fazant	n.g	8	7	7	4	4	5	5	4	Braamsluiper	5	4	2	5	2	10	12	5	11
Waterhoen	2	1	1	1	1	-	-	-	-	Grasmus	34	18	19	22	21	26	30	28	27
Meerkoet	1	2	2	2	2	-	-	-	-	Tuinfluter	6	6	9	15	12	36	35	15	20
Scholekster	7	7	4	3	1	5	4	3	3	Zwartkop	12	14	15	17	18	37	41	30	34
Kluut	-	-	-	-	-	5	-	-	-	Tijftjaf	11	10	12	14	12	37	55	43	55
Bontbekplevier	2	1	2	2	-	-	-	-	-	Fitis	32	26	24	31	31	136	147	75	75
Strandplevier	2	2	4	22	3	11	9	3	3	Gr.Vliegenv.	-	-	-	2	-	-	1	-	-
Kievit	7	5	3	5	4	5	2	2	3	Staartmees	2	3	3	5	3	3	3	5	2
Houtsnip	-	-	-	-	-	1	1	2	1	Pimpelmees	2	2	3	5	6	9	10	4	5
Tureluur	7	5	6	5	7	8	9	2	3	Koolmees	8	6	8	10	8	11	18	13	10
Houtduif	8	8	3	3	2	5	7	6	4	Boomkruiper	-	-	-	2	-	2	-	1	1
Turkse Tortel	-	-	-	-	-	-	3	2	1	Gaai	1	2	1	1	1	3	2	2	1
Zomertortel	4	3	2	3	1	3	2	2	2	Ekster	2	2	-	-	-	-	-	-	-
Koekoek	2	3	3	4	3	2	2	2	3	Zwarte Kraai	1	3	-	-	-	1	1	2	-
Ransuil	2	-	-	1	-	-	-	-	-	Groenling	-	1	-	1	-	-	5	3	6
Groene Specht	-	-	-	-	-	1	1	-	1	Putter	1	1	-	2	2	2	3	2	2
Gr. B. Specht	1	2	1	1	1	1	1	1	1	Vink	-	1	2	4	3	4	7	6	7
Veldleeuwerik	4	3	2	3	7	8	9	7	7	Goudvink	-	1	2	3	2	6	7	7	4
Graspieper	5	5	6	9	12	9	11	8	8	Kneu	3	3	5	4	6	15	13	11	11
Winterkoning	28	28	32	32	28	32	50	63	87	Rietgors	6	8	8	12	14	7	16	20	19
Heggenmus	14	18	24	31	17	29	31	23	23	soortentotaal	45	46	46	54	49	50	48	45	46
Roodborst	4	7	10	10	9	11	16	8	9										

Ontwikkelingen in 2015 (inventarisatie Onno Boeren / Mark Hoekstein)

Belangrijkste veranderingen ten opzichte van 2014 waren:

- niet meer: Zwarte Kraai
- (op)nieuw: Wilde Eend, Groene Specht,
- sterk afgenomen: Houtduif, Staartmees, Koolmees, Goudvink
- sterk toegenomen: Winterkoning, Blauwborst, Merel, Zanglijster, Cetti's Zanger, Bosrietzanger, Braamsluiper, Tuinfluter, Tijftjaf, Groenling

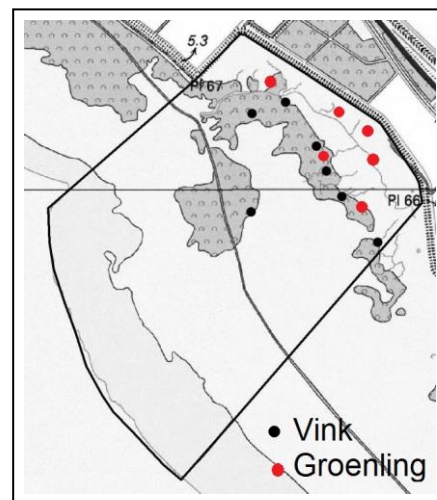
Met een groot deel tamelijk eenvormig struweel/bos blijken de jaarlijkse veranderingen in de samenstelling van de vogelbevolking niet zo groot. Richting oever vindt nog steeds een langzame successie plaats door het opschuiven van struweel. Duindoorn/Kruipwilgstruweel dat vervolgens overgaat in een stadium met Vlier en vooral Grauwe wilg en later ook berken. De wilgen worden hoger, daaronder verdwijnt de Duindoorn. Mossen, varens, takkenrommel, wat kruiden en riet vormen daarna de belangrijkste bodembedekkers. Wanneer er tenminste geen water staat, want op veel plaatsen is het erg nat. Tussen de struwelen blijven aanvankelijk grotere open plekken gevuld met grasruigte, zeggen, riet en ruigtekruiden waarin Rietzangers en Rietgorzen zich thuis voelen.

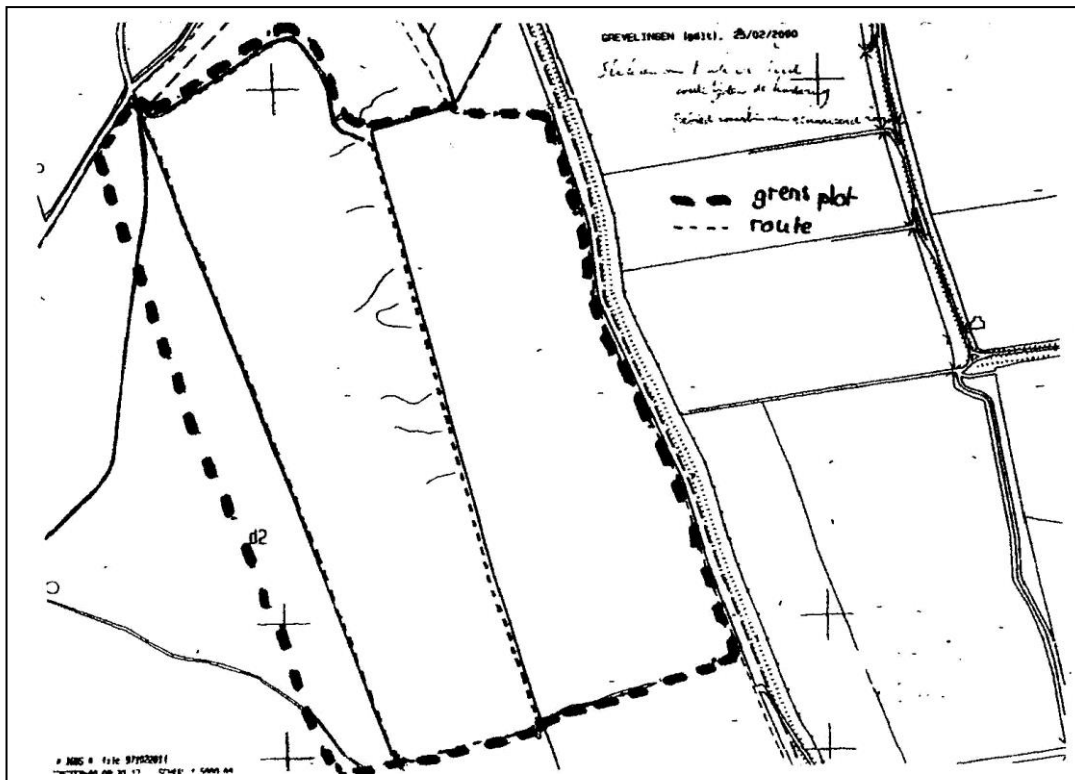
De oppervlakte brakke grasland is in de loop der jaren sterk afgenomen zodat weidevogels grotendeels verdwenen zijn. Bovendien zijn er hier altijd veel predatoren, zowel roofvogels als grondpredatoren.

De als gevolg van het lagere peil drooggevallen oeverzone biedt plaatselijk mogelijkheden voor kustbroedvogels. Dit jaar bleef het, evenals in 2014, bij 3 paar Strandplevier die echter voortijdig opgaven. Bij langdurig harde wind uit zuidwestelijke richting kan het water ondanks het lagere peil nog ver worden opgestuwd.

De Winterkoning werd met een toename van 38% in 2015 de meest talrijke zangvogel, evenals op de Hompelvoet (31%) en Veermansplaat (30%). De soort is zowel in het jongere struweel als in meer bosachtig terrein aan te treffen. Anders is dat bij de Vink, die uitsluitend in het oudere meer opgaande bos wordt gevonden. Groenlingen zitten ook graag in hogere bomen te zingen, maar houden van een open landschap met een bloemrijke vegetatie en besdragende struiken. Het vroegere schor met verspreide opslag en de bosrand daarlangs is dan ook het gebied waar we deze soort moeten zoeken.

Behalve de Havik broeden er in deze omgeving wel roofvogels als Sperwer, Buizerd en Bruine Kiekendief, maar die zitten buiten het plot op de Slikken en in het aangrenzende Stellebos.

8. Slikken van Flakkee-Zuid

Plotgrootte: ca. 100 ha

Beheer: Beheer: niet vrij toegankelijk, wel regelmatig excursies met trekker+aanhanger over paden; begraasd met Fjordenpaarden en Heckrunderen; oostelijk deel op voormalige landbouwgrond is de laatste jaren niet beweid, maar alleen 's zomers gehooid (half juli). Overig deel: opslag 1x per 2-3 jaar gemaaid

Zoogdieren: o.a. Ree, Haas, Konijn, Mol,

Vegetatiekarakteristiek: gevarieerd weiland op voormalige schorrand en aangrenzend slik (westelijk deel); tamelijk eenvormig hooiland op voormalige landbouwgrond / geëgaliseerd schor (oostelijk deel)

Landschap / vegetatie

Open weidelandschap op voormalig schorren en slikken. Schor binnen voormalige zomerkade werd na de afsluiting in 1971 gescheurd, geëgaliseerd en omgezet in landbouwgrond. De kreken werden dichtgeschoven. Het droogvallend slik binnen het plot werd later ingezaaid met een grasmengsel en begraasd met runderen. De schorrand heeft nog het oude profiel. Het lutumgehalte van de bodem loopt van het slik naar de dijk toe op, van slibhoudend zand en lichte zavel tot zware zavel vlakbij de dijk. Op de schorrand en het slik is een gevarieerd grasland ontstaan met kortgrazige en ruigere gedeelten met veel Kattendoorn. In het westelijk deel van het plot op het slik is nogal wat opslag van Kruiwilg. Deze struweelopslag wordt tegenwoordig middels een roulerend programma eens in de drie jaar gemaaid. Bij de schorrand bevatten de mondingen van de oude kreken vaak zoet water.

Het bouwland is na een jaar of dertien agrarisch gebruik, aangekocht door de staat en bij het natuureservaat gevoegd. Het gebied is met gras ingezaaid en bij de begrazing betrokken. Vanwege de voedselrijke bodem, concentreerde de begrazing van het vee zich op dit gedeelte en werd de rest van het gebied onderbegraasd, waardoor daar op grote schaal struweelvorming plaatsvond. Daarom wordt dit voedselrijke deel tegenwoordig in het voorjaar tijdelijk uitgerasterd en gehooid. In natte perioden treedt hier en daar plasvorming op, die het vlakke gebied nog wat afwisseling geeft.

Broedvogels

Algemeen (situatie 2000)

Wat broedvogels betreft scoort dit weidegebied niet erg hoog. Daarbij gaat het niet zozeer om het aantal soorten want dat voldoet grotendeels aan de verwachtingen, maar de dichtheden zijn over het algemeen laag. Dit blijkt vooral te worden veroorzaakt door het feit dat er op de helft van het plot, de voormalige landbouwgrond, vrijwel geen weidevogel broedt. De oorzaak daarvan is niet helemaal duidelijk. De Kievit is niet erg kritisch en toch zitten ze er nauwelijks. Wellicht is het terrein te ruig voor deze soort die kort gras prefereert. Grutto's zijn hier al helemaal niet te vinden, terwijl je die er met een hooibeheer juist zou verwachten. Het is al jaren bekend dat daar weinig weidevogels zaten, maar in plaats van toe te nemen lijkt er eerder sprake te zijn van afname. De

verandering van een weide- naar een hooilandbeheer lijkt voor weidevogels ongunstig uit te pakken. Soms zitten er een paar Kwartels. De soort werd hier ook in 1981 en 1986 vastgesteld.

Het broedgeval van een Strandplevier bevond zich op het met schelpen verstevigde pad aan de noordwestkant van het plot, in het verleden een bekende locatie.

Tabel 10. Aantal territoria BMP-plot Slikken van Flakkee-Zuid (100 ha) 2000-2015, voor de periode 2000-2013 is het hoogste aantal per 2 jaar genoteerd

soort	00 01	02 03	04 05	06 07	08 09	10 11	12 13	14	15	soort	00 01	02 03	04 05	06 07	08 09	10 11	12 13	14	15
Wilde Eend	4	4	6	6	6	8	5	4	4	Wulp	-	1?	-	-	-	-	-	-	-
Slobeend	1	2	3	2	-	2	2	1	-	Houtduif	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Kwartel	2	-	-	2	-	-	-	-	-	Veldleeuwerik	16	24	34	32	20	20	34	23	29
Scholekster	15	14	13	6	5	3	2	3	5	Graspieper	4	3	3	10	9	12	12	10	13
Strandplevier	1	-	-	-	-	-	-	-	-	Gele Kwik	1	1	1	2	-	2	-	-	-
Kievit	34	39	55	37	34	22	31	23	16	Witte Kwik	-	-	1	(1)	-	-	-	-	-
Grutto	7	11	11	6	3	2	3	-	-	Rdborsttapuit	-	-	-	1	-	1	3	2	1
Tureluur	5	12	9	8	5	3	4	3	2	aantal soorten	12	9	9	10	7	10	9	8	7

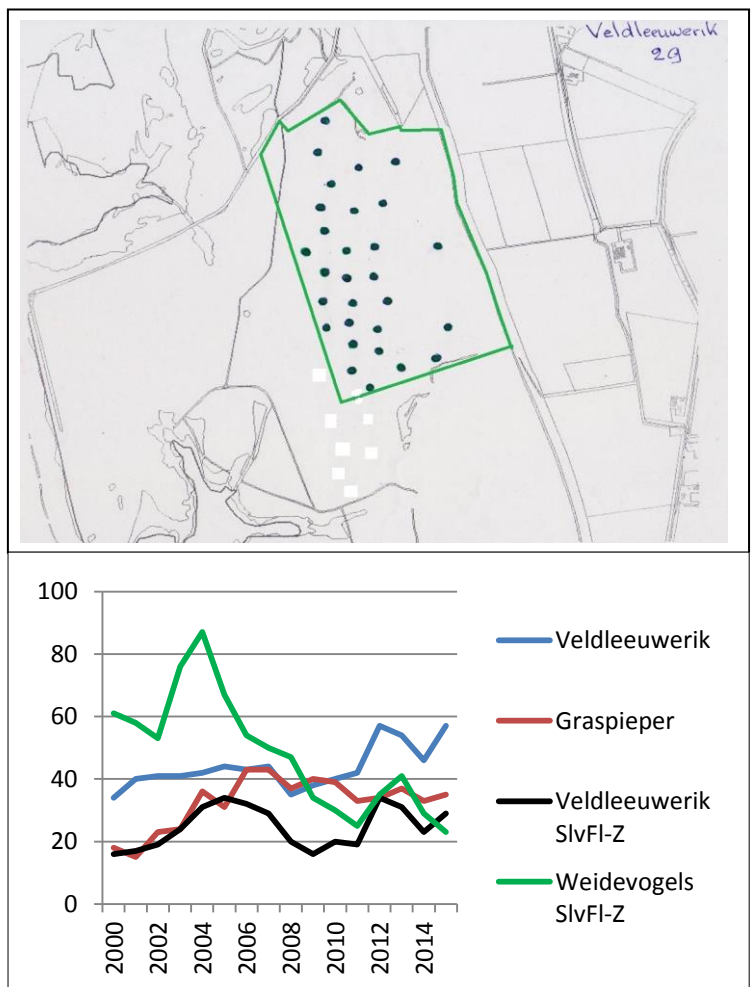
Ontwikkelingen in 2015

(inventarisatie René van Loo)

Belangrijkste veranderingen ten opzichte van 2014 waren:

- niet meer: Slobeend
- (op)nieuw: geen
- duidelijk afgenomen: Kievit
- duidelijk toegenomen: Scholekster, Veldleeuwerik, Graspieper

Wanneer we Graspieper en Veldleeuwerik even buiten beschouwing laten, is het met de weidevogelstand in dit plot wel heel droevig gesteld. Met in totaal 27 paar weidevogels op op 90 hectare scoort het plot momenteel b ar slecht. Er waren wel eens betere tijden, met in 2004 een duidelijke piek van 87 paar, verdeeld over: Scholekster-13, Kievit-55, Grutto-11, Tureluur 8. Het gezamenlijk verloop van deze 4 soorten wordt weergegeven door de groene lijn in de nevenstaande figuur. Het is dat de Kievit af en toe nog iets beter scoort, maar de overige soorten namen alleen maar af. De Grutto is inmiddels verdwenen en van de Tureluur resteren slechts 2 broedparen, de Scholekster deed het dit jaar wat beter. Overigens is dit niet het enige gebied waar de Kievit sterk afnam, ook op de Slikken van Bommenede was dat het geval en (niet in het plot) op de Hompelvoet. Wanneer er een nieuwe Rode Lijst zou worden samengesteld, dan zou de Kievit daar zeker opstaan, want het gaat in heel Nederland bergafwaarts met deze soort. Veldleeuwerik en Graspieper namen toe. Kennelijk hebben deze soorten minder last van predatie, slecht weer, vertrapping van de legsels of andere oorzaken die het de weidevogels moeilijk maken. Overigens blijkt dat ik de oppervlakte van het plot in het verleden te laag heb ingeschat (90 ha). Nu kon ik met een programmaatje de oppervlakte nauwkeuriger vaststellen en daaruit komt dat het plot minstens 100 ha groot is (Figuur 23, blz. 37). Daardoor blijkt dat de al weinig florissante weidevogelstand zelfs nog iets te gunstig was voorgesteld.

Figuur 22. Verloop van Veldleeuwerik en Graspieper in de 8 BMP-plots en van Veldleeuwerik in het plot Slikken van Flakkee-Zuid.

Het totaalverloop van de Veldleeuwerik wordt duidelijk door het geheel open "weidevogelplot" SivFI-Zuid gedomineerd. De piek 2004-2007 wordt echter gedempt door afname elders, terwijl het dal 2008-2011 weer enigszins wordt opgevuld door toename in de andere plots. Het totaal stijgt in 2015 flink doordat het aantal zowel op de Slikken-Zuid als de Slikken van Bommenede toeneemt. Voor de Slikken-Zuid is de trend min of meer gelijkblijvend of een heel licht stijgende lijn, terwijl die licht stijgende lijn voor het totaal wat duidelijker is.

Bijlage BMP-plots 1. Inventarisatiegegevens 2015

(Tijden tot 28 maart zijn in wintertijd, er na in zomertijd)

Tabel 11. Bezoekdata plot 1. **Hompelvoet**, Kees de Kraker

datum	tijd	weersomstandigheden	opmerkingen
1. 04-04	06.45 – 09.30 u	zonnig, weinig wind NO1, 0°C	
2. 19-04	06.30 – 08.45 u	half bewolkt, weinig wind, 5 → 10 °C	
3. 02-05	06.15 – 08.20 u	zonnig, weinig wind, 5 °C	
4. 08-05	06.00 – 08.00 u	bewolkt, weinig wind, 12 °C	
5. 18-05	05.40 – 07.15 u	bewolkt, ZW4-5, 10 °C	
6. 24-05	06.30 – 07.30 u	zonnig, zwakke O-wind, 12 °C	
7. 31-05	05.15 – 06.45 u	bewolkt later motregen , Z4, 14 °C	

Tabel 12. Bezoekdata plot 2. **Veermansplaat**, Kees de Kraker

datum	tijd	weersomstandigheden	bijzonderheden
1. 06-04	07.30 – 09.30 u	bewolkt, WNW 3, 6 °C	
2. 21-04	06.50 – 09.10 u	zonnig, NO2, 5 → 10°C	
3. 01-05	06.30 – 08.30 u	zonnig, N3, 7 °C	
4. 12-05	06.00 – 08.20 u	bewolkt, W3, 12 °C	
5. 25-05	05.45 – 07.30 u	bewolkt, N2, 13 °C	
6. 04-06	06.00 – 08.15 u	zonnig, weinig wind, 13 °C	

Tabel 13. Bezoekdata plot 3. **Slikken van Bommenede**, Mark Hoekstein*

	datum	start	eind	temp	bewolking	wind	neerslag	opmerkingen
1	11-3	6.00	8.30	0° C	50%	NO1	-	
2	2-4	7.00	10.25	4° C	90%	NW5	buitjes	
2b	7-4	7.55	8.25				-	extra bezoek
3	17-4	5.50	9.40	9° C	40%	NO4	-	
4	8-5	6.30	10.30	10° C	100%	O1	-	
5	20-5	4.40	8.20	7° C	80%	ZW3	Bui	
6	4-6	3.35	8.15	10° C		O2	licht buitje	
7	17-6	6.50	8.25				-	extra bezoek

Tabel 14. Bezoekdata plot 4. **Kabellaarsbank**, René van Loo

	datum	tijd	weersomstandigheden	bijzonderheden
1	17-03	07.00 – 09.00 u	zonnig, windstil, bij aanvang nachtvorst →1°C	
2	07-04	06.30 – 08.50 u	zonnig/licht bewolkt ,zwakke ZW-wind, 2 →10 °C	
3	20-04	05.30 – 08.20 u	zonnig, windstil, 3 →10 °C	
4	03-05	05.15 – 08.50 u	bewolkt, ZW4, 15 °C	
5	19-05	05.00 – 08.30 u	bewolkt, af en toe een bui, ZW5,10°C	
6	24-05	21.00 – 00.30 u	helder, windstil, 18°C	
7	05-06	04.45 – 08.15 u	licht bewolkt, vrij zwakke ZO-wind, temp.16 °C	
8	16-06	05.00 – 09.15 u	toenemend bewolkt, zwakke N-wind, temp.14 °C	

Tabel 15. Bezoekdata plot 5. **Plasjes De Punt**, Mark Hoekstein*

	datum	start	eind	temp	bewolking	wind	neerslag	opmerkingen
1	14-3	12.00	13.00	7 ° C	20%	O3	-	
2	2-4	10.50	12.00	8 ° C	30%	NW5	-	
3	23-4	8.25	10.05	8 ° C	100%	N2	-	
4	10-5	4.30	7.00	8 ° C	30%	Z1	-	rallen tapen
5	21-5	7.00	8.05	10 ° C	70%	W4	-	
6	11-6	3.50	6.00	9 ° C	10%	NO1	-	Nachtbezoek tot 4.10, rallen tapen

Tabel 16. Bezoekdata plot 6. **Slik de Kil**, Mark Hoekstein*

	datum	start	eind	temp	bewolking	wind	neerslag	opmerkingen
1	14-3	11.00	11.55	7 ° C	20%	O3	-	
2	2-4	12.05	13.20	8 ° C	40%	NW5	-	
3	23-4	5.00	8.20	7 ° C	100%	NO1	-	
4	10-5	7.10	9.40	10 ° C	30%	Z2	-	
5	21-5	4.20	6.50	9 ° C	70%	NW4	-	nachtbezoek tot 4.45
6	11-6	6.30	8.30	13 ° C	10%	NO3	-	

Tabel 17. Bezoekdata plot 7. **Slikken van Flakkee- Noord**, Mark Hoekstein/Onno Broere *

	datum	start	eind	Temp	bewolking	wind	neerslag	opmerkingen
1	11-3	7:00	12:30	2 ° C	60%	NW3	lichte regen	
2	2-4	5:30	11:30	9 ° C	50%	NW5	-	
3	17-4	4:30	11:30	13 ° C	50%	NO2	-	
4	14-5	4:00	11:30	9 ° C	50%	W3	één bui	deels nachtbezoek
5	5-6	4:00	11:15	11 ° C	0%	ZW6	-	deels nachtbezoek
6	15-6	3:30	11:00	15 ° C	100%	W6	-	deels nachtbezoek

Tabel 18. Bezoekdata plot 8. **Slikken van Flakkee-Zuid**, René van Loo

	datum	tijd	weersomstandigheden	bijzonderheden
1	09-04	08.00 – 12.15 u	licht bewolkt, wind zwak ZW, temp. 16 ° C	
2	21-04	08.00 – 12.00 u	licht bewolkt,matige ZW wind, temp.17 ° C	
3	05-05	09.00 – 13.00 u	licht bewolkt, wind zwak ZW, temp. 20°C	
4	18-05	08.30 – 12.30 u	bewolkt, matige wind NW, temp15 ° C	
5	26-05	07.00 – 11.30 u	zonnig, wind zwak,, temp19 ° C	
6	09-06	07.00 – 11.45 u	half bewolkt, matige wind ZW, temp18 ° C	

Figuur 23. Uit een nieuwe oppervlakteberekening blijkt dat het BMP-plot van de Slikken-Zuid niet 90 maar ruim 100 hectare groot is. Voor de berekende dichtheden van de broedvogels per 100 hectare (Tabel 2) maakt deze afwijking van 10% niet zo veel uit. Dat is wel het geval bij kleine plots met hogere aantallen van sommige soorten. Overige correcties:
 Slikken-Noord = 84 ha (80)
 Plasjes de Punt = 16,5 → 15 (15)
 (was eerst groter, maar nu wat kleiner door aanleg villapark)
 Veermansplaat = 27 ha (25)
 Hompelvoet = 27 ha (30)
 () = eerder gebruikte oppervlakte

Bijlage BMP-plots 2. **Bijzondere waarnemingen 2015**

Het is handig om bijzondere waarnemingen tijdens de inventarisaties te noteren. Hierbij kan het gaan om:

- ◆ soortwaarnemingen die in latere instantie niet voldoen aan de SOVON-criteria, zodat ze niet bij de broedvogels vermeld worden
- ◆ waarnemingen van minder algemene niet-broedvogels
- ◆ waarnemingen aangaande beheer, planten en fauna (zoogdieren, insecten en amfibieën)

Hieronder volgen de genoteerde waarnemingen (opmerkingen met betrekking tot broedvogels zijn niet altijd opgenomen).

1. **Hompelvoet (CdK)**

<u>datum</u>	<u>Waarnemingen</u>
05-04	paar Grote Mantelmeeuw, overal sporen van Bruine rat
02-05	Bruine Kiekendief man opvliegend uit plot, geen broedgeval kunnen vaststellen
08-05	Regenwulp 2, veel Weidehommeltjes op Hondsdraf
24-05	Reegeit op pad, Tongvaren 1, Brandgans 3 paar + pullen

2. **Veermansplaat (CdK)**

<u>datum</u>	<u>Waarnemingen</u>
06-04	Mezen nog rondzwerfend, geen enkele Fitis te horen; Mol, voor het eerst molshopen op Veermansplaat (ter hoogte stuifdijkje in plot); diep trekkerspoor, blijkt later veroorzaakt door afvoer dode koe; Reegeit 1 dood in struweel. Ondergroei in bosje en ook elders verdwijnend, daardoor meer toegankelijk.
01-05	Grote Mantelmeeuw 1 paar oeververdediging Noord; koe door ratten verslonden; veel geweeschoten uit richting Slikken van Flakkee-Midden; roodstaart spec. 1; Reebok 1, Rotgans 120 noordkop
21-04	Bruine Kiek vr. landend in plot, geen broedgeval kunnen vaststellen.
12-05	Visdief/Noordse Stern groepjes op voedselvlucht vanaf zuidkop? → WNW; Rotgans 160 noordkop; Grauwe Gans kuiken geplukt;

3. **Slikken van Bommenede (MH)**

<u>datum</u>	<u>waarnemingen</u>
11-03	Blauwe Kiekendief 2 vrouwkleed, sporen vos
02-04	Bokje 1; Watersnip 22. Peil in Grevelingen laag
08-05	Bontbekplevier 47
04-06	Grauwe Klauwier man

3. **Kabellaarsbank (RvL)**

<u>datum</u>	<u>waarnemingen</u>
17-03	Kramsvogel 1
07-04	Ree, Haas
20-04	Kleine Zilverreiger 1, Haas 1
19-05	Damhert op broedeiland!
05-06	Haas 1, Konijn 3, Ree 2
24-05	3 baltsende Houtsnippen!
16-06	Groene Specht (vers) geslagen door Havik, Konijn 4 geslagen door Havik, Groene glazenmaker 1

5. Plasjes de Punt (MH)

<u>datum</u>	<u>waarnemingen</u>
2-4	Piepschuim en ander bouw materiaal in plot
10-5	Nachtzwaluw ter plaatse
21-5	Zomertaling man

6. Slik de Kil (MH)

<u>datum</u>	<u>waarnemingen</u>
--------------	---------------------

7. Slikken van Flakkee-Noord (OB)

<u>datum</u>	<u>waarnemingen</u>
	Dit seizoen was er een flinke toename van het aantal zwartkopmeeuwen wat over het plot heen en weer vloog. Er werd gevlogen tussen de Grevelingen en de akkers ten noordoosten van het plot.

8. Slikken van Flakkee-Zuid (RvL)

<u>datum</u>	<u>Waarnemingen</u>
05-05	Gele Kwikstaart 16, Engelse Gele Kwikstaart 2
18-05	Noordse Gele Kwikstaart 3
26-05	Tapuit 2

Figuur 24. Oever BMP-plot 1. Hompelvoet. Op de loopplank van het oude steigertje zitten twee Middelste Zaagbekken. De zaagbekken nestelen in dicht struweel nabij de oever. De vrouwtjes moeten heel voorzichtig zijn in de buurt van de loopgang naar het nest, waar ze het risico lopen gepakt te worden door de Havik. Ook Bergeenden die op soortgelijke locaties broeden worden vaak gepredeerd.

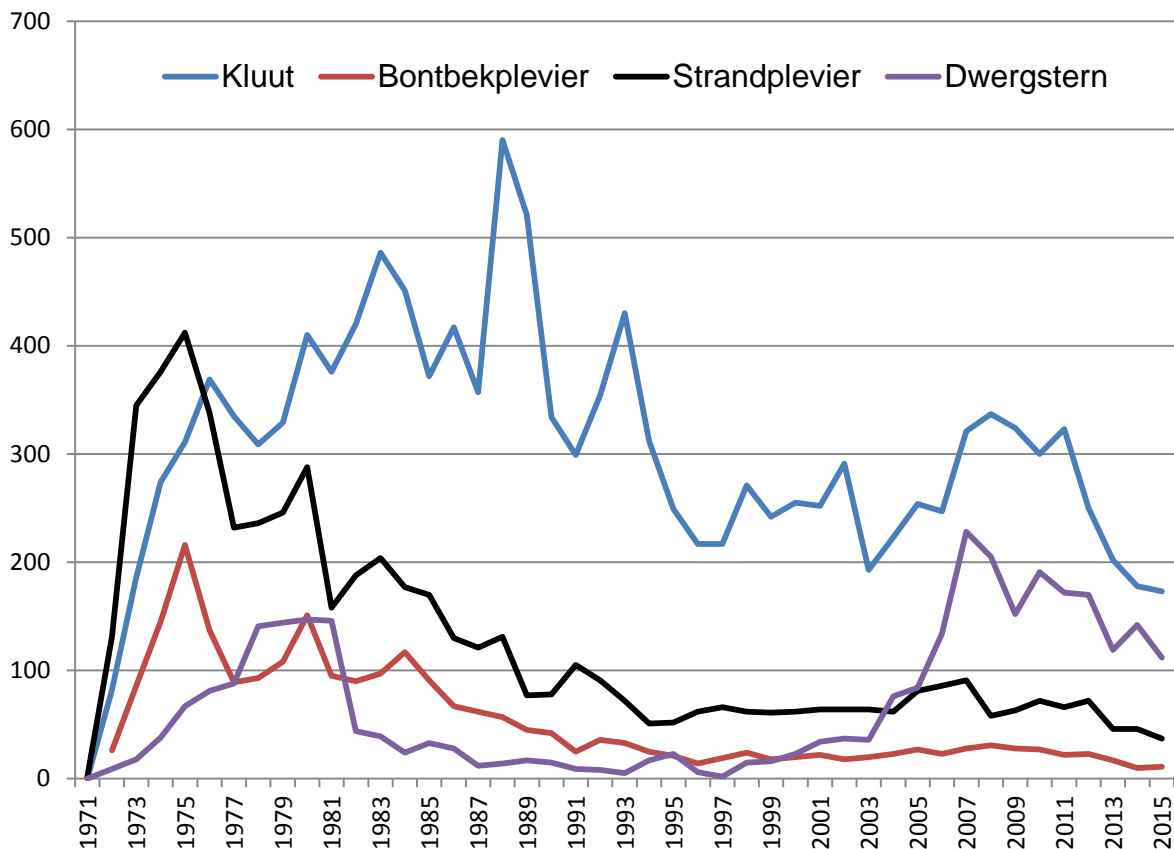

Figuur 25. Vestiging van Grote Sterns op Markenje op 30 april 2015.

Figuur 26. Slechts enkele legfels van Visdief resteren nadat een kudde jongvee het broedeiland aan de westpunt van de Hompelvoet heeft bezocht. Legfels verdwenen door vertrapping en het feit dat de kudde midden in de vestiging is gaan liggen herkauwen.

Figuur 27. Verloop van enkele kustvogels (kale grondbroeders) in de Grevelingen sinds de afsluiting.

6. Kustbroedvogels in 2015

Algemeen

Na de afsluiting van de Grevelingen in 1971 was er eenmalig gedurende een aantal jaren een zeer groot areaal aan geschikt broedterrein en ontwikkelde de voormalige zeearm zich in korte tijd tot een belangrijk gebied voor kustbroedvogels. Met name de aantallen van Kluut, Bontbekplevier, Strandplevier, Grote Stern en Dwergstern waren belangrijk en bevatten destijds een flink deel van de Nederlandse populatie.

Door afname van geschikt broedterrein vanwege zaken als toenemende begroeiing, begrazing en opkomst van predators, daalden de aantallen van veel kustvogels in de Grevelingen na verloop van tijd. Sinds 2004 was er dankzij gericht beheer bij de pioniersoorten echter weer sprake van herstel, maar sinds enkele jaren gaat het voor verschillende soorten opnieuw bergafwaarts (Figuur 27).

De kustbroedvogels in de Grevelingen worden jaarlijks integraal geteld met medewerking van DPM (Delta Project Management). DPM voert het kustbroedvogelprogramma uit in opdracht van Rijkswaterstaat Centrale Informatievoorziening. De voor deze dienst verzamelde gegevens werden beschikbaar gesteld uit het Biologisch Monitoringprogramma van de Zoute Rijkswateren van Rijkswaterstaat Centrale Informatievoorziening, hetgeen onderdeel uitmaakt van MWTL (Monitoring Waterstaatkundige Toestand des Lands). De hier gepresenteerde aantallen kunnen in details afwijken van de door DPM genoemde aantallen. Dit heeft te maken met de gebruikte criteria om dubbel tellen te voorkomen. Door Staatsbosbeheer wordt op gebiedsniveau gekeken, terwijl DPM op populatieniveau meet.

Doelstelling van het kustvogelbeheer in de Grevelingen is: door op geschikte plaatsen de mogelijkheden voor kustbroedvogels te versterken, de functie van de Grevelingen als kustvogelbroedgebied in stand te houden.

De laatste jaren wordt een meer gericht beheer ten gunste van kustvogels gevoerd. In eerste instantie gaat het daarbij om het open houden van laaggelegen terreinen en eilandjes middels een maai-beheer. In tweede instantie worden gebieden soms verlaagd, op geschikte plaatsen een schelpenlaag aangebracht en de eilandfunctie versterkt door het graven van een geul. Naast deze beheersmaatregelen steunt het kustvogelbeleid vooral op het peilbeheer in de Grevelingen. Rijkswaterstaat stuurt gedurende de periode half april - half juli op een iets lager waterpeil, wel blijft men daarbij binnen vastgestelde peilmarges. De lagere waterstand gedurende het broedseizoen is van groot belang gebleken om gebieden aantrekkelijk te maken en te houden voor kustvogels als Kluut, Strandplevier, Grote Stern, Dwergstern en Vissdief.

Tabel 19. Overzicht totaal aantallen kustvogels in de Grevelingen periode 2001-2015. Rode Lijstsoorten zijn vetgedrukt en de status daarvan aangegeven in kolom 2 (G=gevoelig, K=kwetsbaar, B=bedreigd).

soort / jaar	R L	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1. Kluut		252	291	193	223	254	247	321	337	324	300	323	250	202	177	173
2. Bontbekplevier	K	22	18	20	23	27	23	28	31	28	27	22	23	17	10	11
3. Strandplevier	B	64	64	64	62	81	86	91	58	63	72	66	72	46	46	36
4. Kokmeeuw		1921	419	491	287	105	162	328	497	571	734	724	746	827	890	1216
5. Zwartkopmeeuw		6	0	5	9	0	1	5	5	9	55	44	12	76	85	270
6. Stormmeeuw		277	261	319	325	280	259	305	302	227	279	280	251	256	225	233
7. Kleine Mantelmeeuw		461	371	747	803	538	772	946	789	765	945	989	910	1062	788	835
8. Zilvermeeuw		1486	1261	2264	2152	2496	2206	2374	2369	2093	2586	2006	2384	3116	2592	2460
9. Grote Mantelmeeuw	G	2	3	2	4	4	5	8	9	12	10	14	13	18	25	22
10. Grote Stern	B	3250	1600	4201	3300	0	1	0	0	0	465	4479	1750	3800	330	2000
11. Visdief	G	463	264	424	366	405	659	1064	814	872	651	624	668	702	771	527
12. Noordse Stern		29	15	43	34	22	56	45	45	59	55	37	51	52	60	65
13. Dwergstern	K	34	37	36	76	84	134	228	205	152	191	172	170	119	142	112

Tabel 20. Aantal broedparen kustvogels in de Grevelingen in 2015. Tabelgegevens van RWS Centrale Informatievoorziening, René van Loo, Mark Hoekstein en Kees de Kraker.

	Hompelvoet	Veermansplaten	Stampersplaat (oeververdediging)	Kleine Stampersplaat	Dwars in de Weg	Slikken van Bommenede	Kabellaarsbank	De Kil	Markenje + scheipenb. Schans	Slikken van Flakkee-Noord	Slikken van Flakkee-Midden	Slikken van Flakkee-Zuid	Slik Battenoord	Grevelingendam	Slik Dijkwater	Totaal
1. Kluut				10		81	14	4	24		16				24	173
2. Bontbekplevier				1		4		1	1			1	2		1	11
3. Strandplevier		1		2		13			6	3	8	1			2	36
4. Kokmeeuw	15					20	3		1160					13	5	1216
5. Zwartkopmeeuw									270							270
6. Stormmeeuw	81	7			13	8		4	15		41	64				233
7. Kleine Mantelm.	25	408			365				2		32	3				835
8. Zilvermeeuw	191	1172	5	5	947	3	26	14	15		65	12		2	2	2460
9. Grote Mantelm.	2	1	4	4	4	1	3	1				2				22
10. Grote Stern									2000							2000
11. Visdief	73			3	5	128	26	35	175		23	19		2	38	527
12. Noordse Stern	4	16		7		15	3	1	4		2	13				65
13. Dwergstern	8			7		9	9	8	24		25		6		16	112

Bespreking resultaten 2015

Ieder jaar is het weer een verrassing hoe het seizoen voor de kustbroedvogels gaat uitpakken. Vaak zijn er factoren waarom die broedplaats van het voorgaande jaar als minder geschikt wordt ervaren en er naar een alternatieve plek wordt uitgeweken. Zaken die daarbij een belangrijke rol spelen zijn onder meer de voedselsituatie, de geschiktheid van het broedgebied met betrekking tot aanwezigheid predatoren, de mate en hoogte van begroeiing en een voldoende droge ligging met betrekking tot kansen op overspoeling of plasmvorming. Dat laatste is vooral voor de kale grond broeders onder de kustvogels van groot belang. In 2015 was er een duidelijke toename bij Kokmeeuw, Zwartkopmeeuw en Grote Stern en afname bij Strandplevier, Grote Mantelmeeuw, Visdief en Dwergstern. De andere soorten bleven min of meer gelijk. Het succes van het lagere peil in de Grevelingen gedurende het broedseizoen waardoor een aantal jaren geleden herstel optrad, lijkt langzaam weg te ebben. Door erosie neemt het broedgebied af bij gebieden als de Kleine Stampersplaat en Markenje, terwijl broedgebieden in de noordwestelijke hoek bij langdurige harde wind door opstuwing toch nog onderlopen. Een punt van zorg is ook het feit dat het broedsucces van nogal wat soorten voortdurend onder de maat is (voor instandhouding van een zelfde aantal broedparen). Behalve de Grote Stern zaten alle soorten waarvoor dat van toepassing is, in 2015 ver onder het in het conceptbeheerplan genoemde streefniveau voor de Natura 2000 doelstelling voor de Grevelingen. Op regioniveau zijn de verschillen minder groot en kwamen alleen Strandplevier en Visdief flink tekort.

Kluut (zie ook Figuur 27, blz. 41)

Ten opzichte van 2014 bleef het aantal broedparen in 2015 nagenoeg gelijk. Dit dankzij een verdubbeling van het aantal broedparen op Bommenede. Op alle andere broedplaatsen met uitzondering van de Kabblaarsbank, zakte de Kluut verder weg. Het broedsucces was vrijwel overal erg laag. Een gebied als de Slikken van Flakkee dat enkele jaren geleden nog ruim 100 broedparen herbergde telde nu niet meer 16 paren.

Tabel 21. Aantalsverloop Kluut per deelgebied 2005 t/m 2015.

soort / gebied	Kluut															
	Hompelvoet	Veermansplaten	Stampersplaat (oeververdediging)	Kleine Stampersplaat	Dwars in de Weg	Slikken van Bommenede	Kabellaarsbank	De Kil	Markenje	Slikken van Flakkee-Noord	Slikken van Flakkee-Midden	Slikken van Flakkee-Zuid	Slik Battenoord	Grevelingendam	Slik Dijkwater	Totaal
2005				1(23)		49	15	6	59	4	60	40	17		3	254
2006	6			14		47	16	22	19	15	56	31	8		13	247
2007	7	2		32		59	28	28	46		31	41	18		29	321
2008	1	6		26		53	17	29	45		63	45	28		24	337
2009	11			28		18	7	26	112		38	28	24		32	324
2010	20			25		13	8	27	88		48	12	43		16	300
2011	11			21		15	10	23	86	5	88	13	37		14	323
2012	32	2		7		32	3	2	66		60	40			6	250
2013	23	1		8		48		3	47	2	21	17	8		24	202
2014	4			17		40	4	5	35	14	26				32	177
2015				10		81	14	4	24		16				24	173

Slik Battenoord is niet meer in trek en ook de Hompelvoet bleef verlaten. Aanwezigheid van grondpredatoren als ratten en marterachtigen kan daarbij een rol spelen.

De populatie is na een periode van herstel sinds de invoering van het lagere peil gedurende het broedseizoen en diverse maatregelen (eilandjes, schelpenstort etc.) weer sterk afgenomen. Het broedsucces van de Kluut in de Grevelingen is al jaren structureel te laag voor instandhouding van de populatie. Toename of gelijk blijven in de Grevelingen kan alleen plaatsvinden dankzij instroom van elders. Weersomstandigheden en predatie eisen hier een hoge tol. Mogelijk dat een minder goede voedselsituatie een rol speelt, maar onduidelijk of daar sprake van is.

Het aandeel van de Grevelingen schommelde jarenlang tussen 10-15% van het Delta-totaal, maar in 2015 ging het om ongeveer 8%. Toch is ook dit aantal nog van nationaal belang.

Tabel 22. Aantalsverloop Bontbekplevier per deelgebied 2005 t/m 2015

soort / gebied	Bontbekplevier															
	Hompelvoet	Veermansplaten	Stampersplaat (oeververdediging)	Kleine Stampersplaat	Dwars in de Weg	Slikken van Bommenede	Kabellaarsbank	De Kil	Markenje	Slikken van Flakkee-Noord	Slikken van Flakkee-Midden	Slikken van Flakkee-Zuid	Slik Battenoord	Grevelingendam	Slik Dijkwater	Totaal
2005		1		1		3			2	1	3	6	6		4	27
2006	1			1		2			2	3	3	5	3		3	23
2007				2		3		2	2	1	4	7	4		3	28
2008		1		3		3			2	1	4	7	7		3	31
2009				4		4			2		4	5	7		2	28
2010		1		2		2			1	1	6	6	6		2	27
2011				2		3		1	2	2	2	3	5		2	22
2012		1		2		3		1	3		4	4	4		1	23
2013				1		3			2		1	5	3		2	17
2014				1		3			1		1	2			2	10
2015				1		4		1	1			1	2		1	11

Bontbekplevier (Figuur 27)

De Bontbekplevier broedt voornamelijk in zeer open gebied aan de rand van begroeiing; altijd maar een enkel paar. Heel dikwijls nabij Visdief of Kluut. Het broedsucces van deze soort lag in de Grevelingen lange tijd op >1 vliegvlug jong per paar, maar dat is de laatste jaren niet meer het geval.

Doordat Bontbekplevieren niet in kolonieverband broeden en het droogvallend terrein weinig extra broedgebied oplevert (ze blijven aan die begroeiingsrand vasthouden) heeft het kustvogelbeheer bij deze soort niet tot een opvallende toename geleid.

De jaarlijkse verschillen waren in de vaste broedgebieden altijd klein: hier een paartje minder, daar een paartje meer. Maar vanaf 2013 neemt het aantal sterk af, waarbij de teruggang op de Slikken van Flakkee het meest opvalt: van 13 broedparen in 2010 naar 1 in 2015. Iets verder oostelijk bij Battenoord was er in deze periode eveneens sterke afname, zelfs tot nul in 2014. Dit jaar toch weer twee broedparen. Mooi dat het aantal op de Slikken van Bommenede toenam tot 4 broedparen, daarbuiten lijkt het wel haast een aflopende zaak te zijn. Een voorbode van het feit dat peilwisselingen gedurende het broedseizoen (in dit geval opstuwung door langdurig harde wind) het beschikbare broedgebied marginaliseren?

Circa 8% van de Bontbekplevieren in de Delta zat in 2015 in de Grevelingen en op landelijk niveau gaat het om circa 2%. In internationaal opzicht is het belang van de Nederlandse populatie gering.

Tabel 23. Aantalsverloop Strandplevier per deelgebied 2005 t/m 2015.

soort / gebied	Hompelvoet	Veermansplaten	Stampersplaat (oeververd.)	Kleine Stampersplaat	Dwars in de Weg	Slikken van Bommenede	Kabellaarsbank	De Kil	Markenje	Slikken van Flakkee-Noord	Slikken van Flakkee-Midden	Slikken van Flakkee-Zuid	Slik Battenoord	Grevelingendam	Slik Dijkwater	Totaal
2005						25				25	2	22	7			81
2006				4		25			1	27	1	27			1	86
2007				10		11			2	22	13	27	4		2	91
2008				8		13			2	14	4	14	3			58
2009		1		10		14			7	13	5	7	3		3	63
2010	3			10		9			5	16	10	11	6		2	72
2011	2			11		9			12	12	7	10	3			66
2012	1			6		11			6	12	15	19	1		1	72
2013				1		14			8	1	10	10	1		1	46
2014		2		3		10			10	5	4	10			2	46
2015		1		2		13			6	3	8	1			2	36

Strandplevier (Figuur 27)

De Grevelingen is voor de Strandplevier een belangrijk gebied. De hele populatie heeft echter te kampen met afname en dat zorgt er voor dat deelpopulaties in de periferie van het verspreidingsgebied sowieso onder druk staan. De vervroeging van de peilverlaging gedurende het broedseizoen (van 15 naar 1 april) was met name voor deze soort ingesteld, maar een duidelijk positief effect daarvan is ten aanzien van deze soort nog niet gebleken (2011, 2013, 2014, 2015).

In 2015 liep het aantal broedgevallen met meer dan 20% terug. De grootste afname deed zich voor op de Slikken-Zuid. Ook op Markenje werd het hoge aantal van 2014 niet gehaald. De noordhaak heeft te kampen met afslag en overstroomde ook nog eens door opstuwing vanwege langdurig harde wind. Bovendien werd het schelpeneilandje tegenover de Schans om onbekende reden door kustvogels verlaten. Met 13 paren vormden de Slikken van Bommenede het belangrijkste broedgebied. Vanwege de beschutte ligging halverwege het bekken heeft dit gebied ook minder last van opstuwing.

Het aandeel van de Grevelingen in de Deltapopulatie nam in 2015 af, maar bedroeg toch nog zo'n 30%. Op landelijk niveau gaat het om ruim 20% en ook internationaal gezien is de Grevelingen met > 5% van de NW-Europese populatie ondanks eerdere afname nog steeds een heel belangrijk broedgebied.

Middels een aangepast peilbeheer (winter liefst flink hoger, broedseizoen lager) zou een duurzaam geschikt broedgebied in stand gehouden kunnen worden. Zie de aanbevelingen op blz. 7 en 52..

Tabel 24. Aantalsverloop Kokmeeuw per deelgebied 2005 t/m 2015.

soort / gebied	Hompelvoet	Veermansplaten	Stampersplaat (oeververdediging)	Kleine Stampersplaat	Dwars in de Weg	Slikken van Bommenede	Kabellaarsbank	De Kil	Markenje	Slikken van Flakkee-Noord	Slikken van Flakkee-Midden	Slikken van Flakkee-Zuid	Slik Battenoord	Grevelingendam	Slik Dijkwater	Totaal
2005	65			30					10							105
2006				8		5		4	130		3	8			4	162
2007	20			35		3	20		250							328
2008	15			80	1	22			350		4			15	10	497
2009	20			100		7	3	23	350		6	6	8	26	22	571
2010	32			25			2	6	500		12		17	118	22	734
2011	35			15					615		9		4	40	6	724
2012	25			5		3		3	700						6	746
2013	32			15		2		2	765					11		827
2014	20			10		4			743					109	4	890
2015	15					20	3		1160					13	5	1216

Kokmeeuw (Figuur 29, blz. 48)

Buiten Markenje broeden er weinig Kokmeeuwen in de Grevelingen en dit jaar al heel weinig. Slechts hier en daar zitten nog wat paren, maar die brengen zelden jongen groot. De vestiging op de Grevelingendam bleef dit jaar beperkt tot slechts 13 paren en de Kleine Stampersplaat moest het zonder Kokmeeuwen stellen.

Daarentegen nam het aantal op de Slikken van Bommenede toe. De toenemende begroeiing op het broedeiland maakt deze plek aantrekkelijker. Echte toename werd er op Markenje genoteerd.

Op Markenje was het broedsucces met minimaal 0,3 vliegvlug jong / paar van een vergelijkbare orde als de afgelopen jaren. Dat broedsucces ligt nog steeds beneden het instandhoudingsniveau, zodat de populatiegroei van de afgelopen tien jaar door instroom van elders 'gefinancierd' moet zijn. De voedselsituatie aan het begin

van het broedseizoen is altijd gunstig vanwege de zagervangst, maar vanaf mei wordt het voedsel in belangrijke mate ook buiten de Grevelingen gezocht.

Hoewel toegenomen, komt het aandeel van de Grevelingen niet veel hoger dan 6% van het Deltatotaal en circa 1% van het landelijk totaal.

Tabel 25. Aantalsverloop Zwartkopmeeuw in de Grevelingen van 1999 t/m 2015

soort / jaar	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Zwartkopmeeuw	1	4	6	0	5	9	0	1	5	5	9	55	44	12	76	85	270

Zwartkopmeeuw

Zwartkopmeeuwen rukken vanuit het zuiden op en komen in toenemende mate in het Deltagebied tot broeden. Ze sluiten zich daarbij doorgaans aan bij een Kokmeeuwkolonie. Na het eerste broedgeval in 1981 op de Hompelvoet bleef het in de Grevelingen lange tijd bij een of enkele paren. Sinds 2010 komt een wat groter aantal op Markenje tot broeden. In veel opzichten lijken Zwartkopmeeuwen bij het kiezen van een broedplaats op Grote Sterns: makkelijk wisselend en bij elkaar klittend.

Zwartkopmeeuwen foerageren bij voorkeur op voedselrijke bemeste weilanden. Omdat ze ook graag een eitje lusten, kunnen ze als burens van Grote Sterns het broedsucces van deze soort behoorlijk onder druk zetten.

Het broedsucces van de Zwartkopmeeuw (in 2015 ca. 0,3 vl. vl. jong/paar) was de laatste jaren niet beter dan bij de Kokmeeuw, terwijl in het verleden juist een groter succes werd genoteerd. Met het toenemen van de aantallen worden ze ook steeds vaker foeragerend in de Grevelingen waargenomen: op Zagers en krabbetjes vissend, Rozenkevers vangend op de Hompelvoet etc.

Belangrijke broedgebieden van de Zwartkopmeeuw zijn gelegen op de Hoge Platen in de Westerschelde en in het Haringvliet (Slijkplaat, Hellegatsplaten). Omdat een groot deel van de Zwartkopmeeuwen op de Hooge Platen begin mei door slechte weersomstandigheden of daaraan gekoppelde predatie verdween en zich niet of nauwelijks elders vestigde, valt het totaal voor het Deltagebied dit jaar flink lager uit. Gaan we uit van het totaal van 2014 (1599) dan zou de Grevelingen in 2015 zo'n 17% van de Deltapopulatie (NL) herbergen en 14% van het landelijk aantal. Voor het Deltatotaal van 2015 valt het Grevelingenaandeel belangrijk hoger uit en is daarmee ook landelijk en internationaal van belang.

Tabel 26. Aantalsverloop Stormmeeuw per deelgebied 2005 t/m 2015.

soort / gebied	Hompelvoet	Veermandsplaten	Stampersplaat (oeververdediging)	Kleine Stampersplaat	Dwars in de Weg	Slikken van Bommenede	Kabellaarsbank	De Kil	Markenje	Slikken van Flakkee-Noord	Slikken van Flakkee-Midden	Slikken van Flakkee-Zuid	Slik Battenoord	Grevelingendam	Slik Dijkwater	Totaal
2005	132	17			12	2			11		1	105				280
2006	88	20			5	2			28			116				259
2007	100	15			28	3			35			124				305
2008	90	11			16	2			50			133				302
2009	90	7			5	6			35			84				227
2010	106	6		1	3	6			35		27	95				279
2011	71	11		2	8	7			50		39	92				280
2012	72	4		1	9	3		3	37		48	74				251
2013	107	6		1	8	6		4	30		37	57				256
2014	60	11			12	7		6	15		48	66				225
2015	81	7			13	8		4	15		41	64				233

Stormmeeuw

Het aantal broedparen is al meer dan 15 jaar licht schommelend zonder een duidelijke trend van toe- of afname. Individueel kan dat per gebied wel het geval zijn.

De Stormmeeuw broedt vrijwel overal in de buurt van Zilvermeeuw en Kleine Mantelmeeuw. Aan de rand van een Zilvermeeuwkolonie is het aan de ene kant veiliger (voor roofvogels), maar ook onveilig vanwege de grote meeuwen. Het broedsucces is vaak gering. Op zijn beurt vormt de Stormmeeuw een belangrijke predator van eieren en kleine kuikens van andere kustvogels en weidevogels. In 2015 nam het aantal broedparen op de Hompelvoet na eerdere afname weer wat toe. Elders waren de verschillen met 2014 gering, wat ook voor het uiteindelijk totaal gezegd kan worden.

Er broeden maar weinig Stormmeeuwen in het Deltagebied. Ongeveer 35% van de Stormmeeuwen in de Delta kwam in 2015 in de Grevelingen tot broeden, maar in groter verband is het belang gering. De Stormmeeuw zit hier aan de zuidgrens van zijn verspreidingsgebied. Het aandeel van de Grevelingen in de landelijke populatie schommelt rond de 6%.

Tabel 27. Aantalsverloop Kleine Mantelmeeuw per deelgebied 2005 t/m 2015

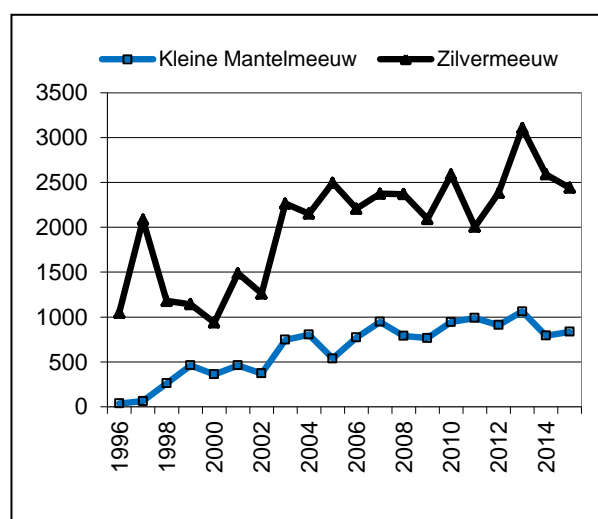
soort / gebied	Hompelvoet	Veermansplaten	Stampersplaat (oeververdediging)	Kleine Stampersplaat	Dwars in de Weg	Slikken van Bommene	Kabellaarsbank	De Kil	Markenje	Slikken van Flakkee-Noord	Slikken van Flakkee-Midden	Slikken van Flakkee-Zuid	Slik Battenoord	Grevelingendam	Slik Dijkwater	Totaal
2005	2	364			170							2				538
2006	2	553	1		211			1*	1			3				772
2007	4	526			409				2			5				946
2008	5	295			486				2			1				789
2009	4	276			478	1			1		4	1				765
2010	6	312			618	2			1		6					945
2011	11	206			750	2			9		9	2				989
2012	16	253			635				4		2					910
2013	30	301			710				5		16					1062
2014	32	284			432				4		20	15			1	788
2015	25	408			365				2		32	3				835

Kleine Mantelmeeuw

De Kleine Mantelmeeuw broedt voornamelijk in de twee grote meeuwenkolonies op de Veermansplaat en Dwars in de Weg. Daarbuiten zijn er kleine vestigingen op de Hompelvoet en de Slikken van Flakkee. Op de Veermansplaat schommelen de aantallen sinds 2008 rond de 300 paar met een toename in 2015, op Dwars in de Weg is sprake van een geleidelijke toename van 115 broedparen in 2004 tot 750 in 2011. Daarna stagneerde de groei en vanaf 2014 werd een forse afname genoteerd. Onduidelijk waardoor dit veroorzaakt wordt.

De aantalsverhouding tussen Zilvermeeuw en Kleine Mantelmeeuw was in de periode 2004-2015 vrij stabiel met een aandeel voor de Kleine Mantelmeeuw tussen de 23 en 33%, in 2015 bedroeg dat 25%.

Het verder inhalen of overvleugelen van de aantallen Zilvermeeuw is in de Grevelingen niet aan de orde. Elders in Nederland is de Kleine Mantelmeeuw in gemengde kolonies met Zilvermeeuw vrijwel overal in de meerderheid. Het aandeel van de Grevelingen in de Deltapopulatie is gering (2-3%) en landelijk gaat het om ruim 1%.

Figuur 28. Aantalsverloop Kleine Mantelmeeuw en Zilvermeeuw

Tabel 28. Aantalsverloop Zilvermeeuw per deelgebied 2005 t/m 2015

soort / gebied	Hompelvoet	Veermansplaten	Stampersplaat (oeververdediging)	Kleine Stampersplaat	Dwars in de Weg	Slikken van Bommene	Kabellaarsbank	De Kil	Markenje	Slikken van Flakkee-Noord	Slikken van Flakkee-Midden	Slikken van Flakkee-Zuid	Slik Battenoord	Grevelingendam	Slik Dijkwater	Totaal
2005	60	1528	5	1	887			3	2		4	6				2496
2006	54	1152	5	5	972			5	6		3	1			3	2206
2007	85	1215		3	1025			4	12			30				2374
2008	100	1106	3	6	1114	5	1	9	17		3	3			2	2369
2009	87	835		4	1108	20		9	12		10	5			3	2093
2010	115	1348		6	1044	35	7	6	8		15				2	2586
2011	130	541	3	5	1200	29	10	15	17		45	9			2	2006
2012	150	944		5	1231	11		10	24		6				3	2384
2013	169	1516		4	1315	24	14	20	20		30			2	2	3116
2014	182	1013	5	3	1252	11	27	20	17		53	6		1	2	2592
2015	191	1172	5	5	947	3	26	14	15		65	12		2	2	2460

Zilvermeeuw (Figuur 29, blz. 48)

Het aantal op de Veermansplaat getelde Zilvermeeuwen is aan sterke schommelingen onderhevig, maar in 2015 was het verschil met het voorgaande jaar niet zo groot. Op Dwars in de Weg werd echter een flinke afname genoteerd.

Terwijl op veel broedlocaties in het Deltagebied de aantallen Zilvermeeuw in het verleden afnamen, ging het de soort in de Grevelingen redelijk voor de wind. Dit zal te maken hebben met een minder grote concurrentie van Kleine Mantelmeeuwen, die op meer aan de kust gelegen locaties met visserij en scheepvaart in het voordeel zijn. Veel Zilvermeeuwen foerageren in de Grevelingen vlakbij het broedgebied op Zagers, krabben, schelpdieren als Amerikaanse zwaardschede, Tapijtschelp etc., Zeepokken, Zeester en Zeeappeltje. Als predator van kustvogels vormen daarop gespecialiseerde Zilvermeeuwen vaak een factor van betekenis. Ook landelijk was er jarenlang sprake van afname, maar tegenwoordig is de populatie evenals in de Grevelingen, vrij stabiel. In 2015 broedde ca.15% van de Zilvermeeuwen van de Delta en ruim 5% van het landelijk aantal, in de Grevelingen.

Tabel 29. Aantalsverloop Grote Mantelmeeuw per deelgebied 2005 t/m 2015. Aantal tussen haakjes betreft een territorium, waarbij geen nest is gevonden.

soort / gebied	Hompelvoet	Veermansplaten	Stampersplaat (oeververdediging)	Kleine Stampersplaat	Dwars in de Weg	Slikken van Bommenede	Kabellaarsbank	De Kil	Markenje	Slikken van Flakkee-Noord	Slikken van Flakkee-Midden	Slikken van Flakkee-Zuid	Slik Battenoord	Grevelingendam	Slik Dijkwater	Totaal
2005			2	1	1											4
2006			2	1	1			1								5
2007			2	1	1	1	2					1				8
2008			3	1	2	1	1					1				9
2009			3	2	2	1	2					1		(1)	1	13
2010		(1)	2	1	3	1	1					1				10
2011		1	3	3	3	2	1					1				14
2012			3	2	3	1	2				2					13
2013	1	1	2	3	4	2	1	1			1	2				18
2014	3	2	2	4	4	2	3	1			2	2				25
2015	2	1	4	4	4	1	3	1				2				23

Grote Mantelmeeuw

In 1999 vond op de Stampersplaat het eerste broedgeval plaats van de Grote Mantelmeeuw in de Grevelingen. Sindsdien is de populatie langzaam toegenomen. De soort is bijzonder plaatstrouw, eenmaal ergens gevestigd laten de meeuwen niet snel verstek gaan. Zo nu en dan komt er een nieuwe locatie bij en nabij een oudere locatie vestigen zich na verloop van tijd meerdere paren, wellicht jongen uit eerdere broedsels. Het ligt in de lijn der verwachting dat de Grote Mantelmeeuw in de toekomst ook door een wat ruimere nestplaatskeuze tot een populatie van vele tientallen paren zal uitgroeien in de Grevelingen. Wat voedsel betreft lijken de meeste broedvogels vooral van schelpdieren, krabben en zeesterren te leven die in de nabijheid van het nest worden opgevoerd of van andere meeuwen worden overgenomen. Het merendeel van de vogels broedt op de stortstenen dammen die als vooroeververdediging fungeren.

In 2015 was er een lichte afname. Op enkele plaatsen verdween een broedpaar, op de Slikken-Midden zelfs twee. Er waren ook nieuwe broedplaatsen: zo verschenen er voor het eerst broedvogels op de stortstenen dammen ten noorden van de Stampersplaat.

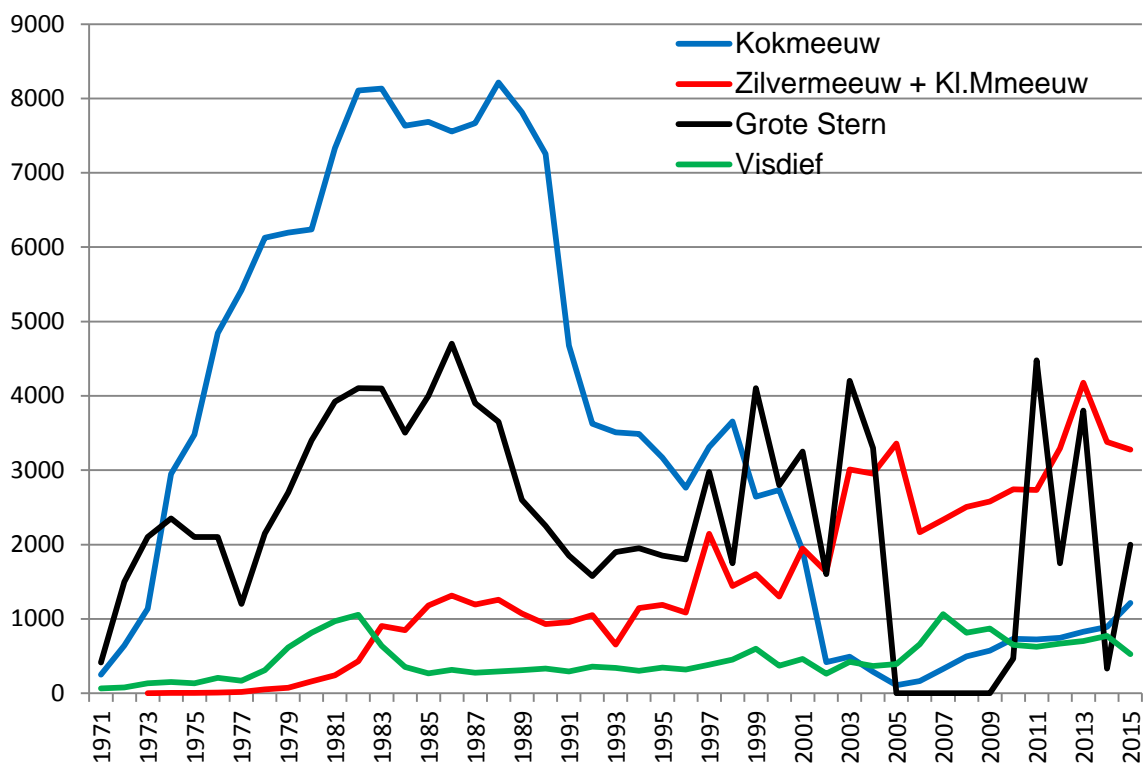
Met 22 broedparen is de Grevelingen wellicht de belangrijkste broedplaats van Nederland, maar ook elders neemt het aantal broedparen toe (43 paren voor NL in 2013). In internationaal opzicht is de Nederlandse populatie niet van belang.

Grote Stern (Figuur 29, blz. 48)

Al tientallen jaren is de Grevelingen een belangrijk broedgebied voor de Grote Stern. Met de opkomst van enkele andere broedlocaties in het Deltagebied is het aandeel van de Grevelingenpopulatie gaan schommelen. Grote Sterns kiezen vaak massaal voor de ene of juist de andere plek.

Het ineenstorten van de kokmeeuwkolonies en toename van predatiedruk door Havik, maakte de broedlocaties in de Grevelingen een tijd lang minder aantrekkelijk tot dat er op Markenje weer een groeiende kokmeeuwkolonie ontstond. Veelal afhankelijk van rust ter plaatse (onrust vaak veroorzaakt door aanwezigheid van predatoren als Slechtvalk) en geschiktheid van het terrein (korte begroeiing) aan het begin van het broedseizoen kiezen broedvogels tegenwoordig voor Markenje of de Scheelhoekeilanden in het Haringvliet op ca. 8 km afstand van elkaar. In 2014 voldeed geen van beide gebieden en belandde het merendeel op de verder landinwaarts gelegen Slijkplaat (Haringvliet).

In 2015 was er een voorkeur voor Markenje. Aanwezigheid en dagelijkse predatie door Slechtvalk belemmerde echter een snelle vestiging. Toen deze uiteindelijk toch doorzette vond er, mogelijk mede door de versturende invloed van Slechtvalk en aanwezigheid van een Ree, massale predatie van de eieren door Zwartkopmeeuw plaats. Uiteindelijk resteerde minder dan een kwart van de legfels. De overgebleven vogels deden het daarna

Figuur 29. Verloop van Kokmeeuw, Grote Stern, grote meeuwen (Zilvermeeuw + Kleine Mantelmeeuw) en Visdief in de Grevelingen sinds de afsluiting.

Tabel 30. Aantalsverloop Grote Stern per deelgebied 2005 t/m 2015.

soort / gebied	Hompelvoet	Veermansplaten	Stampersplaat (oeververdediging)	Kleine Stampersplaat	Dwars in de Weg	Slikken van Bommenede	Kabbelaarsbank	De Kil	Markenje	Slikken van Flakkee-Noord	Slikken van Flakkee-Midden	Slikken van Flakkee-Zuid	Slik Battenoord	Grevelingendam	Slik Dijkwater	Totaal
2005																0
2006								1								1
2007																0
2008																0
2009																0
2010									465							465
2011									4479							4479
2012									1750							1750
2013									3800							3800
2014									330							330
2015									2000							2000

niet slecht. Ondanks een toenemend ruige begroeiing wist het merendeel een jong groot te brengen. Begin juli werden zo'n 300 vrijwel vliegvlugge jongen geteld. Omdat voor het gemiddelde broedsucces gerekend wordt met het aantal broedparen dat zich aanvankelijk gevestigd had, valt dit met circa 0,15 vliegvlug jong/paar erg laag uit.

Er zijn geen duidelijke aanwijzingen dat veel sterns waarvan de eieren gepreedeerd waren, zich nog elders in Nederland gevestigd hebben.

Zoals gewoonlijk werd het wel en wee van Grote Sterns elders in de Delta, Nederland en Noord-Frankrijk met grote interesse gevolgd. In het Grevelingenverslag 2015 (in prep.) wordt uitgebreid ingegaan op vestiging en verloop van het broedproces van de Grote Stern op Markenje en de overige kolonies in Nederland en België. Met 2000 paar Grote Sterns in 2015 was de bijdrage van de Grevelingen aan de regio 31% en aan de landelijke populatie circa 12% en daarmee van internationaal belang.

Tabel 31. Aantalsverloop Visdief per deelgebied 2005 t/m 2015.

soort / gebied	Hompelvoet	Veermansplaten	Stampersplaat (oeververdediging)	Kleine Stampersplaat	Dwars in de Weg	Slikken van Bommenede	Kabbelaarsbank	De Kil	Markenje	Slikken van Flakkee-Noord	Slikken van Flakkee-Midden	Slikken van Flakkee-Zuid	Slik Battenoord	Grevelingendam	Slik Dijkwater	Totaal
2005	39			57	3	8	40	2	210	12	6	27			1	405
2006	32			76	6	15	22	12	360		28	78	3		27	659
2007	7			175	1	31	50	40	400		32	68	2	148	110	1064
2008	10			125		57	20	28	325		26	42	3	103	80	814
2009	76			80	7	24	10	68	310		28	31	12	116	110	872
2010	105			44	7	15	6	27	200		42	16	20	132	37	651
2011	134	1		55	8	9	3	15	285		78		2	20	14	624
2012	133			30	16	20	2	31	279		62	12	7	76		668
2013	148			35	6	12		31	292		41	26		57	54	702
2014	240			5	15	112	12	8	200	8	9	37	1	71	53	771
2015	73			3	5	128	26	35	175		23	19		2	38	527

Visdief (Figuur 29)

Werd er vorig jaar juist opvallend veel door Visdieven op de Grevelingen gevist, dat was in 2015 maar weinig het geval. De Slikken van Bommenede ontwikkelt zich tot een bolwerk van de Visdief, maar op de Hompelvoet en de Grevelingendam kelderden de aantallen. Het schelpeneilandje bij de Schans/Markenje werd in een vroeg stadium verlaten, mogelijke oorzaak: de stortstenenwal onderlangs de dijk vormt een ideale schuilplaats voor ratten en het eilandje ligt vrij dicht bij de kant.

Ratten zaten er ook weer op het broedeiland aan de westpunt van de Hompelvoet. Er vestigden zich daardoor en door de in de nabijheid broedende Havik, maar weinig Visdiefjes, ook aan de oostzijde van de Hompelvoet nam het aantal af. De toename bij de Kil en de Kabbelaarsbank had duidelijk te maken met de verminderde aantrekkelijkheid van de Hompelvoet. Het kleine aantal Visdiefjes dat zich toch op de westpunt van de Hompelvoet gevestigd had, kreeg ook nog eens een kudde koeien over zich heen, die het merendeel van de legsels vertrapte of er bovenop gingen liggen. Voor het eerst dat jongvee naar dit eiland zwom/liep.

De weersomstandigheden, kou en harde wind, drukten elders de resultaten. De gewenste vis was pas laat beschikbaar, met als gevolg dat een groot aantal vogels overnieuw begon. De legsels daarvan, die in de tweede helft van juli pas uitkwamen, liepen op niets uit.

Het gemiddeld broedsucces was in 2015 slecht en lag overal ruim beneden 0,5 vliegvlug jong/paar. Het aandeel van de Grevelingen voor de Delta zal vermoedelijk in de buurt van 10% uitkomen en het aandeel in de landelijke populatie op circa 3%. In internationaal opzicht is het belang gering.

Tabel 32. Aantalsverloop Noordse Stern per deelgebied 2005 t/m 2015.

soort / gebied	Hompelvoet	Veermansplaten	Stampersplaat (oeververdediging)	Kleine Stampersplaat	Dwars in de Weg	Slikken van Bommenede	Kabbelaarsbank	De Kil	Markenje	Slikken van Flakkee-Noord	Slikken van Flakkee-Midden	Slikken van Flakkee-Zuid	Slik Battenoord	Grevelingendam	Slik Dijkwater	Totaal
2005	3			2		7	1		2		3	4				22
2006	3	2		19		6	2	1	10		3	8	1		1	56
2007	2			22		9			7			3	2			45
2008	2	2		11		10			4			13	2		1	45
2009	3			25		7	1	2	3		2	10	4		2	59
2010	4			25		8			8		2	5	2		1	55
2011	2	2		8		7		1	4		2	8	3			37
2012	2	2		5		12		1	5		2	22				51
2013	4	2		4		6			4		2	30				52
2014	6	13		12		14		2	4		1	7	1			60
2015	4	16		7		15	3	1	4		2	13				65

Noordse Stern

Noordse Sterns broeden in de Grevelingen vaak min of meer apart van Visdiefjes in een korte pioniervegetatie van Zeekraal en Gewoon kweldergras, verder zijn er broedgevallen op schelpenbankjes. Door Noordse Sterns wordt veel meer in de Grevelingen gevist dan door Visdiefjes. De meeste Noordse Sterns foerageren dan ook in de directe omgeving van hun broedgebied. Krabbetjes, zagers, steurgarnalen en visjes vormen de belangrijkste prooidieren. Het broedsucces is in de Grevelingen meestal laag vanwege kuikensterfte tijdens slechte weersomstandigheden, voedselgebrek en door predatie: de nog niet vliegvlugge jongen zijn op de open vlaktes vaak van mijlenver zichtbaar.

De veranderingen per gebied waren in 2015 niet bijzonder groot. Hier kwam er wat bij, daar ging er wat af. Per saldo was er enige toename. De Slikken-Zuid, Veermansplaat en Slikken van Bommenede herbergden de grootste aantallen.

In het Deltagebied broeden weinig Noordse Sterns (zuidrand verspreidingsgebied), buiten de Grevelingen gaat het vrijwel uitsluitend om gebieden langs de zuidkust van Schouwen. In 2015 lag het Grevelingenaandeel van de Delta op circa 65%. Landelijk gezien is de omvang van de populatie van veel minder belang ongeveer 5%) en internationaal gezien stelt het niets voor. Toch is de populatie belangrijk omdat het hier om de uiterste zuidgrens van het verspreidingsgebied gaat waar al decennialang weinig beweging in zit.

Tabel 33. Aantalsverloop Dwergstern per deelgebied 2005 t/m 2015.

soort / gebied	Hompelvoet	Veermansplaten	Stampersplaat (oeververdediging)	Kleine Stampersplaat	Dwars in de Weg	Slikken van Bommenede	Kabbelaarsbank	De Kil	Markenje	Slikken van Flakkee-Noord	Slikken van Flakkee-Midden	Slikken van Flakkee-Zuid	Slik Battenoord	Grevelingendam	Slik Dijkwater	Totaal
2005	1					32			13	1		4	25			76
2006	2			18		9		10	19		27	35	12		2	134
2007	6	1		70		7		18	1		17	80	28			228
2008				42		9		25	2		20	68	38		1	205
2009				14		16		36	13		10	28	33		2	152
2010	10			32		12		22	35		15	12	52		1	191
2011	2	1		30		14		25	39		24	2	34		1	172
2012	2			1		32		28	37		44	11	12		2	169
2013				4		37		1	35		31	9			2	119
2014	1	1		6		72		16	19	4	1	2	12		8	142
2015	8			7		9	9	8	24		25		6		16	112

Dwergstern (zie ook Figuur 27, blz. 41)

Dwergsterns zijn erg flexibel in de keuze van hun broedplaats. Nieuwe terreinen nabij goed foerageergebied worden snel bezet, maar raken door allerlei oorzaken (begroeiing, predatie, verstoring, overspoeling) vaak binnen enkele jaren alweer minder geschikt. Ook tijdens het broedseizoen is verplaatsing als gevolg van mislukking een bekend verschijnsel. Het werkelijk aantal broedparen ligt dan ook dikwijls lager dan het getelde aantal.

In 2015 nam het aantal op de Slikken van Bommenede sterk af (72→9). Bijzonder omdat Kluten, waar Dwergsterns graag bij in de buurt gaan zitten, fors toenamen. De oorzaak daarvan zou het toegenomen aantal Visdiefjes en Kokmeeuwen kunnen zijn omdat Dwergsterns toch last hebben van deze soorten in hun nabijheid. Er kunnen echter ook andere redenen zijn. Bij de overige gebieden wisselden toe- en afname elkaar af, maar minder extreem dan op de Slikken van Bommenede. Zo was er ook afname bij de Kil, Slikken-Noord en Battenoord, terwijl er toename was bij Slik Dijkwater, Slikken-Midden, Markenje, Hompelvoet en voor het eerst sinds jaren broedden er ook Dwergsterns op de Kabbelaarsbank. Alles bij elkaar toch 20% minder Dwergsterns dan vorig jaar. Het broedsucces was wisselend. De harde wind veroorzaakte regelmatig problemen bij het foerageren en zoals op Markenje verdwenen er ook legsels onder water door opstuwing. Gemiddeld 1 vliegvlug jong/paar zoals vorig jaar op Markenje werd nu nergens gehaald.

Op basis van de voorlopige gegevens ziet het er naar uit dat elders in de Delta de aantallen nog sterker afnamen. Voorzichtig gesteld broedde meer dan een kwart van de Dwergsterns in het Deltagebied (NL) in 2015 in de Grevelingen, het aandeel in de landelijke populatie bedroeg iets minder dan 20%. Voor de Dwergstern is de Grevelingen ook van internationaal belang.

Met het voorgestane peilbeheer kan in de Grevelingen ook op lange termijn geschikt broedgebied in stand gehouden worden.

Verspreiding kustvogels

Alle kustvogellocaties in de Grevelingen betreffen laaggelegen terreinen en schelpenbanken waarbij de invloed van het zoute meerwater van belang is om het gebied open te houden. Iets hoger gelegen gedeeltes worden aanvullend gemaaid (Markenje, Kabbelaarsbank, Kleine Stampersplaat, Westpunt Hompelvoet).

Het kustvogelbeheer is er op gericht de bestaande locaties zo goed mogelijk in stand te houden door de vegetatie niet te laten verruigen (jaarlijks 1x maaien), zo nu en dan schelpen te storten en indien noodzakelijk een rattenbestrijding uit te voeren.

Er zijn altijd nogal wat knelpunten bij de voor kustvogels beschikbare terreinen. Zo hebben Markenje en de Kleine Stampersplaat met afslag te kampen, op andere plaatsen is er het grazend vee dat de vogels verstoort of de legsels vertrapt en op veel plaatsen is er een toename van grote meeuwen die de vestiging van meer kwetsbare kustvogels. belemmert. In Tabel 34 wordt een overzichtje van de knelpunten gegeven.

Figuur 30. Overzicht belangrijkste broedplaatsen voor kustvogels in de Grevelingen.

Tabel 34. Globaal overzicht knelpunten en beheermaatregelen voor broedende kustvogels

	afslag	vee / begrazing	verstoring recreatie	grote meeuwen	roofvogels	ratten / grond- predator	isolatie probleem	maaien	schelpen- stort	getij 50 cm
Kabellaarsbank	0	0	●/0	●	●	●	0	●	A	X
Hompelvoet-westpunt	0	●	●/0	●	●	●	0	●	●	X
Hompelvoet-slik	0	●	0	●	●	0	0	0	A	X
Veermansplaat	0	●	●/0	●	●	●	●	●	A	X
De Kil-schelpenbankjes	0	0	●	●	●	?	●/0	0	0	X
Markenje	●	0	●/0	●	●	●/0	0	●	A	X
Sl.v.Flakkee-Noord	0	0	0	0	●	●	0	0	0	X
Sl.v.Flakkee-Midden	0	●	0	●	●	●/0	0	0	●	X
Sl.v.Flakkee-Zuid	0	●	0	●	●	●	0	0	A	X
Sl.v.Flakkee-Kop v Zuid	0	0	●	?	0	0	0	0	0	X
Battenoord	0	0?	●	?	?	●	?	0	A?	X
Grevelingendam	0	0	●	?	0	?	0	0	0	X
Slik Dijkwater	0	0	?	●	?	●	●	0	●	X
Slikken v Bommeneede	0	●	0	●	●	●	0	●	●	X
Kleine Stampersplaat	●	0	0	●	●	0	0	●	●	X
Dwars in de Weg	0	●	●/0	●	0	●	0	●	0	X

● = aanwezig / van toepassing 0 = niet aanwezig / niet van toepassing ? = onbekend A = aanbevolen x = verdwijnt

Kustvogels en peilbeheer

waterhoogte / maand 2015	jan.	febr	mrt	april	mei	juni	juli 1-16	juli 17- 31	aug	sept	okt	nov	dec
maximale hoogte	- 12	- 18	-20	-23	-23	-23	-23	-13	-11	-10	-13	-8	-10
minimale hoogte	- 25	- 29	-30	-30	-30	-30	-29	-23	-23	-27	-29	-21	-23
gemiddelde hoogte	-17	- 25	- 26	-26	-27	-27	-26	-17	-16	-16	-19	-14	-15

Tabel 35. Waterhoogten in cm NAP volgens meetpaal Rijkswaterstaat Bommenede (BOM1-meetnet ZEGE) in 2015. De gemiddelde hoogte is niet exact berekend maar door mij ingeschat aan de hand van de gegevens (waterhoogte per 10 minuten). Soms zijn er door uitval van de metingen korte periodes waarover gegevens ontbreken, zoals de laatste dagen van januari t/m 8 februari. Met grijze arcering het tijdvak met iets lager waterpeil ten gunste van kustbroedvogels (1 april - 16 juli 2015).

Aan de basis van het kustvogelbeheer in de Grevelingen staat het peilbeheer van Rijkswaterstaat dat vastgelegd is in een peilbesluit.

Het peil in de Grevelingen wordt geregeld middels de sluis in de Brouwersdam, waar zeewater de Grevelingen in en uit stroomt. In principe wordt de sluis zoveel mogelijk open gehouden, waardoor er in de Grevelingen een minigetij is van enkele centimeters. Randvoorwaarde voor het peilbeheer is dat de uitersten waarbinnen het peil fluctueert liggen tussen de -10 en -30 cm NAP. Doorgaans wordt op -20 cm NAP gestuurd. Door langdurig harde wind kan scheefstand in het meer (bekken) ontstaan, waardoor lokaal grotere verschillen mogelijk zijn, zoals bij westelijke wind een hogere waterstand aan de oostzijde van het gebied. Omdat de meetpaal bij Bommenede min of meer in het midden van het gebied staat, is het effect van scheefstand nauwelijks van invloed op het gemeten peil.

Sinds 2005 stuurt Rijkswaterstaat gedurende het broedseizoen op een iets lager peil, waardoor langzaam aflopende oevers en schelpenbankjes droogvallen. Hierdoor ontstaat er broedgebied (en voor sommige soorten ook foerageergebied) voor kale grondbroeders (Kluten, plevieren, Dwergstern, Visdief, Noordse Stern). Met Rijkswaterstaat Zeeland wordt jaarlijks op constructieve wijze overleg gevoerd of er belemmeringen zijn om op half juli terug te gaan naar het gebruikelijke peil. Het gaat daarbij om de aanwezigheid van broedvogels met laaggelegen nesten die door peilverhoging in de problemen komen. In principe wordt zoveel mogelijk vast gehouden de gebruikelijke datum. Daarnaast is er een tijdelijke afspraak om het verlaagde peil op 1 april te doen ingaan in plaats van 15 april. Dit om tijdig broedterrein beschikbaar te hebben voor met name Strandplevier. Tot nu toe had dat geen duidelijk effect, wel lijkt het gunstig voor Grote Stern.

Voor wat betreft het peilbeheer in 2015, valt op dat het peil al in februari en maart op een gemiddeld laag niveau werd gehouden. Dit kan van invloed zijn op de grootte van de zoetwaterbel onder de platen of langs de oevers en daarmee de ontzilting richting oever bevorderen, iets wat we niet willen.

Om de kale of met zoutplanten begroeide zone waar gebroed kan worden zo breed mogelijk te houden, wordt van deze zijde al jaren gepleit voor incidenteel hogere waterstanden buiten het broedseizoen. Met name begin augustus en begin maart. Daarnaast zou gedurende het winterhalfjaar op een gemiddeld wat hoger peil gestuurd kunnen worden. Aanbevolen wordt dan ook om de marges waarbinnen het peil mag fluctueren iets te vergroten (voor vergroting van de peilmarges met meer dan 16 cm is een MER-procedure verplicht).

Een peil dat gedurende de broedtijd tussen -25 en - 30 cm NAP ligt en dat daarbuiten schommelt tussen -25 en 0 cm NAP, met incidenteel (tweemaal een korte periode: namelijk begin augustus en half maart) hogere waterstanden tot + 5 cm NAP lijkt voor duurzame aanwezigheid van kustvogelbroedterrein ideaal. Dit beheer is tevens gunstig voor het instandhouden van zilte vegetaties. Een dergelijk peilbeheer vereist geen aanpassingen van de bestaande oeverbescherming en recreatieve infrastructuur zodat daar zonder bezwaar kan toe worden overgegaan.

Invoering getij van 50 cm

Een getij, met een getijslag van 50 cm waarbij het peil rond NAP of -10 cm NAP schommelt, zoals dat voor de Grevelingen bepleit wordt, zou alle huidige broedplaatsen doen verdwijnen/ ongeschikt maken. Alleen bij een lage middenstand en wanneer de getijslag gedurende het broedseizoen kleiner zou zijn of rond een nog lager niveau zou schommelen, blijven sommige locaties voor kustvogels beschikbaar.

Los van de noodzaak om de zuurstofproblemen in de diepere delen van de Grevelingen aan te pakken, is het opvallend dat de gevolgen van de invoering van 50 cm of meer getij voor kustbroedvogels van meet af aan veel te optimistisch is ingeschat.

Kustbroedvogels behoren tot de kernopgaven voor het Natura 2000-gebied Grevelingen. Veel te gemakkelijk wordt aangenomen dat nieuwe broedgebieden wel vanzelf zullen ontstaan.

Ondanks de bovengenoemde bezwaren heeft het rijk gekozen voor de invoering van 50 cm getij in de hoop om daarmee de zuurstofproblemen in de diepere delen van de Grevelingen op te lossen. Deze keuze is vastgelegd in de **Ontwerp-rijksstructuurvisie** Grevelingen en Volkerak-Zoommeer. Hierop konden tot 1 december 2014 zienswijzes ingediend worden. De vaststelling van de structuurvisie (al dan niet met de nodige wijzigingen) is in 2015 verschoven naar 2016. Daadwerkelijke uitvoering van de benodigde werkzaamheden voor 50 cm getij in de Grevelingen en eventuele verzilting van het Volkerak-Zoommeer, is mede afhankelijk van beschikbare financiën. Het geld moet grotendeels uit de markt komen, het rijk zelf zit te krap bij kas. Wanneer het benodigde bedrag van circa 250 miljoen euro niet binnen een jaar bij elkaar wordt gesprokkeld gaat het project niet door, werd een jaar geleden gesteld maar het is erg stil tot nu toe. De keuze of er een getijdencentrale komt wordt pas in een later stadium gemaakt.

In de ontwerpvisie wordt over compensatie voor het verlies aan natuurwaarden bij invoering van getij niet of nauwelijks gesproken. Enerzijds zouden we het verlies moeten nemen om die betere waterkwaliteit te krijgen en er zou weer winst van andere natuurwaarden tegenover staan. Anderzijds wordt gesuggereerd dat met reguliere beheermaatregelen de kustbroedvogels er niet veel op achteruit zullen gaan.

Mitigatie

Om grote negatieve gevolgen van invoering van 50 cm getij op kustbroedvogels te vermijden zijn onderstaande maatregelen beslist noodzakelijk. De maatregelen moeten uitgevoerd zijn voordat 50 cm getij wordt toegelaten.

- struweel verwijderen in een brede zone boven de toekomstige hoogwaterlijn
- bestaande broedeilanden verhogen door opspuiting en oeverbescherming aanpassen
- geul rondom eilandjes verdiepen (deze moet ook tijdens laag water diep en breed genoeg zijn om grondpredatoren en vee te weren)
- nieuwe eilandjes aanleggen inclusief oeverbescherming
- waar mogelijk eilandvorming door afsnoering (geul rondom hoger gelegen deel graven, bijvoorbeeld door enkele kreken te verbinden zoals dat ook bij de Slikken van Flakkee-Midden gebeurd is)
- schelpenstort op geschikte locaties
- **en zeer belangrijk:** 15 cm lagere middenstand gedurende het broedseizoen (en geen hogere waterstanden toelaten als gevolg van springvloed) of in plaats van 50 cm getij bij een lagere middenstand: gedurende het broedseizoen een kleinere getijslag van 20 cm.

Bij een middenstand van -20 cm NAP wordt bijvoorbeeld Markenje al ongeschikt voor Grote Sterns bij 50 cm getij, zelfs wanneer gedurende het broedseizoen met een middenstand van -30 cm wordt gewerkt. In 2013 lagen de eieren van de sterns op het hoogste deel van het eiland bij een vast peil van -26 cm door veel neerslag te lang in het water. Ook in de tachtiger jaren was dat verschillende keren het geval. Wanneer de hoogwaterlijn ruim 25 cm hoger komt te liggen is het hoogste deel van het eiland ook zonder extreme neerslag volledig ongeschikt als broedgebied.

Vrijwel alle andere broedgebieden van kustvogels in de Grevelingen, met uitzondering van de grotere meeuwensoorten liggen nog lager dan Markenje.

Als alternatief voor de getijslag van 50 cm om de zuurstofproblematiek op te lossen, zou gedacht kunnen worden aan een beperkte getijslag van 20-30 cm, schommelend rond een middenstand van -20 cm NAP, met een lagere middenstand van -30 cm NAP gedurende het broedseizoen. Dit zal vermoedelijk een duidelijke verbetering opleveren ten opzichte van de huidige situatie, waardoor de kans op toenemende zuurstofloosheid in ondiepere delen gedurende warme windstille zomers zal afnemen. De huidige zeer grote natuurwaarden op het vlak van vochtige duinvalleivegetaties, kustbroedvogels en Noordse woelmuis blijven daarmee behouden. De kans dat de laag fijn slib uit de geulen in oplossing komt (zie noot hieronder) is daarbij vanwege de veel lagere stroomsnelheid een stuk kleiner.

Overigens is er geen sprake van een eenduidige ontwikkeling naar een jaarlijkse steeds hoger in de waterkolom voorkomende en langduriger optredende zuurstofloosheid. Uit de metingen van Rijkswaterstaat in 2015 blijkt dat de zuurstofloosheid en de duur daarvan het afgelopen jaar vrij beperkt was (Bijlage 1). In elk geval is het verstandig om voorzichtig te werk te gaan, met meer uitwisseling importeert men immers ook meer voedingstoffen/algen die bezinken en de zuurstofvraag op de bodem van de diepe putten nog groter maken. Eerder maakte het NIOZ al enkele kanttekeningen bij de plannen (zie onderstaande voetnoot). Voorlopig lijkt het dan ook beter het effect van de herinvoering van de hevel in de Grevelingendam op de waterkwaliteit af te wachten voordat verdergaande besluiten genomen worden. De ingebruikname van de hevel staat momenteel gepland voor medio 2017.

* N.B.

Uit een publicatie van het NIOZ (Yerseke) bleek dat invoering van een getij van 50 cm mogelijk helemaal niet leidt tot een oplossing van de zuurstofproblematiek in de diepere gedeelten van de Grevelingen. De mogelijkheid dat daardoor juist een langdurig troebel zuurstofarm systeem ontstaat is niet verwaarloosbaar klein. Dit omdat bij het ontstaan van meer stroming de dikke laag fijn slib die zich in de loop der jaren in de geulen heeft opgehoopt in oplossing komt en dit voor een jarenlange vertroebeling en vergrote zuurstofvraag kan zorgen.

Natura 2000 instandhoudingsdoelen

Tabel 36. Overzicht kustbroedvogels Delta en Grevelingen, Natura 2000-doelstelling en streefniveau Grevelingen. Voor de roodgedrukte soorten zijn instandhoudingsdoelen geformuleerd. Gegevens Delta op basis van aantallen Tabel 37. Regiodoel, minimale bijdrage Grevelingen en doel uit Ontwerpbeheerplan Deltawateren, gegevens Grevelingen op basis van deze rapportage.

Soort	Delta aantal 2014	Delta Gem. aantal 2009- 2014	trend	Regio- doel N2000	Grevelingen minimale bijdrage N2000	doel	Grevelingen aantal 2015	Grevelingen Gem. aantal 2009-2014	trend
			+						
Kluut	2460	2431	-	2000	410	u/v	173	263	-
Bontbekplevier	133	157	-	105	28	u/v	11	21	-
Strandplevier	125	145	-	220	110	u/v	36	61	-
Zwartkopmeeuw	1599	1680	+				1216	47	+
Kokmeeuw	19060	20796	+				270	749	+
Stormmeeuw	550	606	+				233	253	=
Kl.Mantelmeeuw	39643	42541	=				835	910	=
Zilvermeeuw	16929	17832	=				2460	2463	=
Gr.Mantelmeeuw	31	23	+				21	15	
Grote Stern	6291	6681	=	6000	989	b	2000	1804	=
Visdief	5691	5426	-	6500	2700	u/v	527	715	=
Noordse Stern	95	75	+				65	52	+
Dwergstern	567	535	+	300	190	b	112	158	-

u/v = uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied

b = behoud omvang en kwaliteit leefgebied

Tussen aanwijzing van de Natura2000-gebieden en het gereed komen van een beheerplan zit een lange weg. Momenteel is er een Ontwerpbeheerplan voor de Deltawateren 2015-2021. De doelstellingen ten aanzien van kustbroedvogels zijn hierin op regioniveau geformuleerd omdat deze soorten nu eens hier en dan weer daar broeden, afhankelijk van wat op dat moment een gunstige locatie is. Voor de Grevelingen is er alleen nog maar een concept van een beheerplan, wat nog geen officiële status heeft.

De regioaantallen van kustbroedvogels voor de Natura-2000 doelstellingen zijn al vele jaren geleden bij de voorlopige aanwijzing van deze gebieden geformuleerd. De meer recent vastgestelde minimale bijdrage per gebied is gebaseerd op het gemiddelde per gebied in de periode 2007-2011. Het gemiddelde totaal van deze gebieden is vergeleken met het regiodoel. Waar het totaal een tekort vertoonde is gekeken naar gebieden met een uitbreidingsdoelstelling. Bij de Visdief is de Grevelingen het enige gebied met die doelstelling, zodat het tekort van 2000 broedparen bij de doelstelling van de Grevelingen is getrokken. Bij Kluut en Strandplevier kon dat tekort over enkele gebieden verdeeld, maar het gemiddeld aantal van de Strandplevier werd daarbij toch nog verhoogd van 70 naar 110.

Voor sommige soorten is het sowieso wel duidelijk dat het lang geleden vastgestelde regiodoel, onrealistisch hoog ligt, voor andere ligt dat wellicht te laag. Om niet voortdurend aan te lopen tegen twintig jaar geleden vastgestelde doelen lijkt een actualisatie van de doelstellingen dan ook niet verkeerd.

Een complicerende factor is dat broedparen die niet in een N2000-gebied zitten, bijvoorbeeld op de Maasvlakte, niet meetellen voor het regiodoel. De genoemde aantallen in de eerste twee kolommen van Tabel 36 geven het totaal van het Deltagebied (NL) weer en dus niet het regiototaal van de Natura2000-gebieden wat voor sommige soorten beduidend lager kan uitvallen.

Grevelingen 2015

Wat betreft de aantallen kustbroedvogels in 2015 en de gewenste minimale bijdrage van de Grevelingen voor de regio, zien we dat het gebied voor alle soorten, behalve de Grote Stern, een dikke onvoldoende scoort. Dat is niet eenmalig want het gemiddelde van de voorgaande zes jaren blijkt bij deze soorten eveneens onder de maat.

Instandhoudingsmaatregelen

Los van de status die de berekende minimumbijdrage zou moeten krijgen (deze is immers niet vastgelegd in het aanwijzingsbesluit) geldt de doelstelling tot behoud of uitbreiding van de populatie en de kwaliteit van het broedgebied (= belangrijk onderdeel leefgebied).

Aangezien de trend voor Kluut, Bontbek- en Strandplevier in de Grevelingen de laatste jaren flink negatief is, is het aannemelijk dat bij voortzetting van het huidige beleid, de doelstellingen niet vanzelf bereikt zullen worden. Bovendien geldt er voor deze soorten, evenals voor Visdief, een uitbreidingsdoel.

Met welke maatregelen buiten het regulier beheer, kan de populatie van deze soorten worden opgekrikt of verdere teloorgang voorkomen worden?

In het conceptbeheerplan is een tabel met maatregelen opgenomen die er aan moeten bijdragen om de gestelde doelen te bereiken. Daarbij gaat het vooral om het scheppen van nieuwe broedgelegenheid of de omgeving van het broedgebied veiliger te maken door naburige opslag te verwijderen. Bij het verbreden van een vooroeververdediging moet overigens wel worden bedacht, dat de kans dat dit soort plekken door de snel groeiende populatie Grote Mantelmeeuw zal worden bezet, aanzienlijk is.

Wanneer de oeververdediging door invoering van 50 cm getij als broedplaats ongeschikt wordt, zullen de daarop broedende meeuwen uitwijken naar voor andere kustvogels geschikt gemaakte terreinen.

Het heeft er veel van weg dat het overzicht van de maatregelen in deze tabel tamelijk willekeurig tot stand is gekomen.

Tabel 4.3 Overzicht instandhoudingsmaatregelen Grevelingen.

Nr	Maatregel	Bijdrage aan doelbereik instandhoudingsdoelstelling	Realisatie 1ste beheerplanperiode	Bevoegd gezag/ financiering
1/3	Slikken van Bommenede, afplaggen	Visdief, kluut, bontbekplevier, strandplevier	Ja	EZ/ Prov ZL*
1/4	Veermansplaat: eiland maken; schelpenstort	Strandplevier, visdief, kluut, bontbekplevier	Ja	EZ/ Prov ZL*
1	Springergors: oever verleggen	Visdief, bontbekplevier	Ja	EZ/ Prov ZH*
1/3 /4	Slikken Flakkee Zuid: verwijderen bomen en struiken; schelpenstort bij 2e baai; eilandje(s) maken tegen vooroever tussen 1e en 2e baai;	Visdief, kluut, bontbekplevier, strandplevier	Ja	RWS ZH/ Prov ZH*
1	Slik dijkwater: verwijderen bomen van westelijke dijk, oever verleggen	Visdief, strandplevier, bontbekplevier	Ja	EZ/ Prov ZL*
1/3	Battenoord / Herkingen: verwijderen bomen en struiken, van klepelen naar begrazen	Visdief, kluut, bontbekplevier, strandplevier	Ja	EZ/ Prov ZH*
1/2	Oppervlaktewater: peilbeheer (hoog in winter, laag april t/m augustus)	Grote stern, visdief, kluut, bontbekplevier, strandplevier, habitattypen	Ja	RWS
1	Battenoord buitendijks: toegang beperken westelijk deel; herstel hekwerk, plaatsen bord	Visdief, dwergstern, kluut, bontbekplevier, strandplevier	Ja	EZ/Prov ZH*
1	Ondiepten noord van Stampersplaat: eiland maken (kansrijke locatie broedeiland tussen oeververdediging)	Visdief, dwergstern, kluut, bontbekplevier, strandplevier	Nee	EZ/ Prov ZL*
1	Dwars in den Weg: eiland maken in ondiepte westelijke oeververdediging	Visdief, kluut, bontbekplevier, strandplevier	Nee	EZ/ Prov ZL*
1	Hompelvoet: verwijderen bomen en struiken; schelpenstort	Visdief, kluut, bontbekplevier	Nee	EZ/ Prov ZH*
1	Algemeen: verbreden vooroever Stampersplaat-Noord,	Grote stern, visdief, kluut,		

Figuur 31. Tabellen uit het conceptbeheerplan

N.B. Het beheerplan is nog niet vastgesteld, zodat de in het concept genoemde plannen en getallen nog geen enkele status hebben.

Andere initiatieven

Los van de instandhoudingsmaatregelen die in het conceptbeheerplan genoemd worden, lopen er diverse zaken waarbij maatregelen voor kustbroedvogels in de planning zitten. Het gaat daarbij om de gebiedsontwikkeling Slikken van Flakkee en maatregelen in het kader van de Groene Impuls.

Een duidelijke regie ten aanzien van alle mogelijkheden en plannen, met bijbehorend overleg van deskundigen en terreinkenners, was in elk geval tot voor kort onvoldoende aanwezig.

Allereerst moeten de huidige terreinen op orde zijn. Zo is er de al vaak genoemde oeverafslag bij Markenje en de Kleine Stampersplaat waar in afwachting van meer grootschalig onderhoud (i.v.m. onzekerheid m.b.t. het toekomstig peilbeheer) kleinschalige herstelmaatregelen genomen kunnen worden. Daarnaast kan er jaarlijks op diverse locaties schelpen gestort worden en opslag van kruiden bij eerdere stortlocaties verwijderd. Rattenbestrijding blijkt een telkens terugkerende noodzaak. Het is belangrijk om de daartoe bestemde broedgebieden, ook al wordt er niet jaarlijks gebruik van gemaakt, goed te onderhouden zodat de vogels altijd kunnen kiezen.

Bij het creëren van nieuwe broedterreinen moeten zaken als (on)bereikbaarheid voor vee en grondpredatoren, aantrekkelijkheid voor grote meeuwen, kanovaarders en surfers, gevoeligheid voor afslag, in de buurt broedende roofvogels als Havik, aanwezigheid van foerageergebied met enige dekking voor soorten als Kluut en bereikbaarheid voor machines / boten om de aanleg te realiseren en hoogteligging ten aanzien van de gebruikelijke waterstanden goed worden afgewogen.

Bruine Kiekendief

Na een toename tot maximaal 17 broedparen in 1996 schommelt het aantal broedparen in de Grevelingen sindsdien tussen 12 en 17 paren, gemiddeld zo'n 15 paar. Voor het instandhoudingsdoel (20 paar, behoud) zijn ook enkele gebieden die buiten de Grevelingen liggen maar wel tot het Natura2000-gebied behoren, meegeteld (Dijkwater, duin+schor bij de Punt, Preekhil en rietgebiedjes langs N57 met circa 3 broedparen). Omdat deze gebieden buiten de integrale tellingen vallen, lijkt het instandhoudingsdoel ver weg dat is echter niet het geval. In 2015 was er geen integrale telling zodat het overzicht ontbreekt. Maatregelen ter bevordering van de Noordse woelmuis zijn ook gunstig voor de Bruine Kiekendief.

Achtergrondgegevens kustbroedvogels

Uit de rapportage **Kustbroedvogels in het Deltagebied in 2014** van Rob C.W. Strucker, Mark S.J. Hoekstein en Floor A. Arts voor RWS Centrale Informatievoorziening (rapport BM 15.07) is de onderstaande tabel overgenomen. In tegenstelling tot voorgaande jaren ontbreekt informatie over het percentage ten opzichte van de NW-Europese populatie in de tabel van 2014. Wellicht omdat recente informatie daarover vaak moeilijk te achterhalen valt. Voor een ruimere blik en enige relativering zijn hier de percentages uit de tabel van 2013 nogmaals weergegeven, veranderingen daarin voor 2014 zijn vermoedelijk gering.

Deze tabel is in de voorafgaande bespreking gebruikt om het belang van de broedvogelaantallen in de Grevelingen in een breder kader te plaatsen. Daarnaast is ook gekeken naar de voorlopige aantallen voor 2014 die in een document naar de tellers ter aanvulling en controle na afloop van het broedseizoen worden gestuurd. Weliswaar is dat overzicht nog onvolledig, maar het geeft wel een indicatie waar het ongeveer op uit zal komen. Boven genoemd rapport en andere rapportages van het Biologisch Monitoringprogramma van Rijkswaterstaat Centrale Informatievoorziening zijn te downloaden van de site van Deltamilieu: <http://www.deltamilieu.nl/delta/rapporten>

Tabel 37. Aantal broedparen van kustbroedvogels in het Deltagebied in 2014, het gemiddeld aantal broedparen in de perioden 2009-2011 en 2012-2014, trend (2009-2014; - afnemend, = stabiel, + toenemend) en het percentage van de Nederlandse populatie dat in het Deltagebied broedde. Voor het percentage van de Noordwest-Europese populatie zijn de aantallen uit 2013 vermeld (zie opmerking hierboven)..

Soort	aantal 2014	Gem. aantal 2009-2011	Gem. aantal 2012-2014	Trend ¹ 2009-2014	% NLpopulatie 2010-2012	% NWEur. populatie ⁴
Steltkluut	8	4	5	+	34	<1
Kluut	2460	2571	2291	-	46	11
Kleine Plevier	180	157	156	+	12	1
Bontbekplevier	133	152	138	-	38	<1
Strandplevier	125	152	140	-	85	14
Zwartkopmeeuw	1599	1544	1816	+	83	47
Kokmeeuw	19060	20614	20977	+	18	3
Stormmeeuw	550	566	646	+	16	<1
Kl.Mantelmeeuw	39643	43320	41803	=	43	15
Zilvermeeuw	16929	18083 ²	17581 ³	=	39	3
Gr. Mantelmeeuw	31	19	28	+	45	<1
Grote Stern	6291	6218	7144	=	41	16
Visdief	5691	5245	5606	-	31	7
Noordse Stern	95	70	80	+	7	<1
Dwergstern	567	452	618	+	74	12

¹ De trend werd bepaald met behulp van een grafiek met een **lopend gemiddelde** over drie jaar (dus de waarde voor 2014 is het gemiddelde van 2014 en de twee voorgaande jaren etc.) Wanneer het verschil tussen het lopend gemiddelde in 2009 en dat in 2014 groter is dan 5% van de populatie, is er sprake van een positieve of negatieve trend.

² gemiddeld aantal te laag door het ontbreken van een telling in een kolonie in 2009 en een onvolledige telling in een kolonie in 2010 en 2011.

³ gemiddeld aantal te laag door een onvolledige telling in een kolonie in 2013

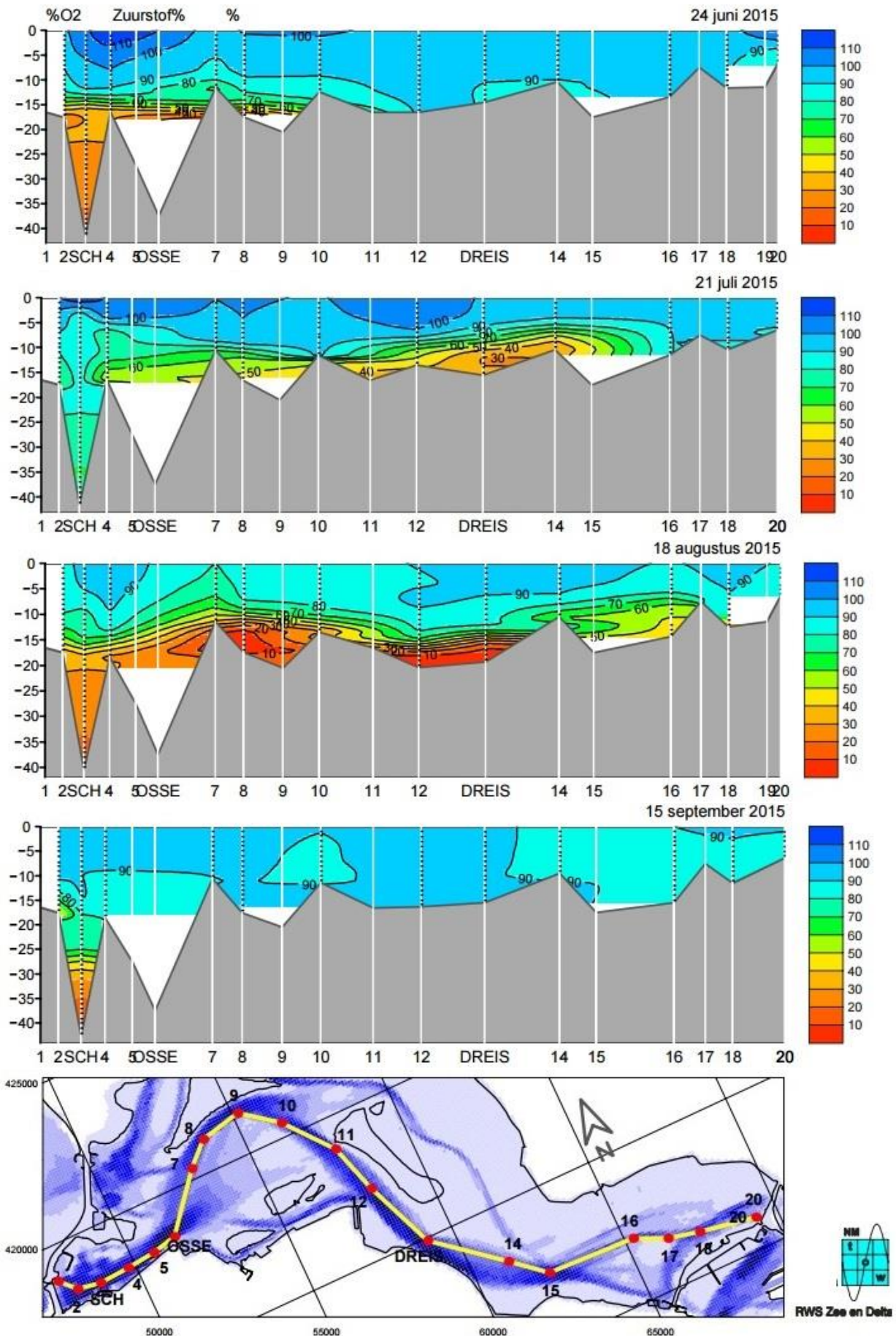
⁴ percentage uit tabel 2013

7. Literatuuropgave

1. *Anonymus* 2013. Natura 2000-ontwerpbeheerplan Deltawateren 20xx-20xx Grevelingen 3e concept. Royal Haskoning DHV, internetdocument.
2. *Hoekstein M.* 2015. Broedvogels van vier BMP-plots in de Grevelingen: Slikken van Flakkee Noord, Slik de Kil, Plasjes de Punt en Slikken van Bommenede in 2015. Inventarisatierapport Het Zeeuws Alternatief, Goes
3. *Kraker, Kees de,* 2015. Broedvogels Grevelingen – 2014. Ecologisch advies bureau Sandvicensis. Burgh-Haamstede.
4. Rijkswaterstaat 2015. Natura 2000-ontwerpbeheerplan Deltawateren 2015-2021 Grevelingen, 5e concept.
5. Sovon 2014. Sovon Vogelbalans 2014 – Wetlands. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
6. *Strucker Rob C.W, Hoekstein Mark S.J. & Arts Floor A..* 2015. Kustbroedvogels in het Deltagebied in 2014. Rapport RWS Centrale Informatievoorziening BM 15.07

Figuur 31. Modelleringsresultaten op basis van meting uit juli, een moment dat het nogal eens slecht gesteld is met de hoeveelheid zuurstof. Onder: de route die gevaren wordt met genummerde locaties waar metingen worden verricht.

Bijlage 1. Zuurstofmodellen Grevelingen zomer 2015

Figuur 32. Modelleringszuurstofgehalten Grevelingen door Rijkswaterstaat op basis van 19 meetpunten. Onder: vaarroute met meetlocaties. Bron: www.waterberichtgeving.rws.nl

Bijlage 2. Toelichting bij de instandhoudingsdoelen Natura 2000-gebied Grevelingen: broedvogels (uit: Aanwijzingsbesluit)

5.5 Vogelrichtlijn: broedvogels

A081 Bruine kiekendief

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 17 paren.

Toelichting De bruine kiekendief is van oudsher een vrij zeldzame broedvogel. Vanaf de jaren tachtig heeft een duidelijke toename plaatsgevonden tot maximaal 20 paren in 1997 en 2001. In de periode 1999-2003 werden gemiddeld 17 paren per jaar geteld. Gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding is behoud voldoende. Het gebied levert vooralsnog onvoldoende draagkracht voor een zelfstandige sleutelpopulatie, maar draagt wel bij aan zowel de draagkracht in de regio Zeeuwse Delta als die in de Hollandse Delta ten behoeve van regionale sleutelpopulaties.

A132 Kluut

Doel Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied als bijdrage aan de draagkracht voor de populatie van het Deltagebied van ten minste 2.000 paren.

Toelichting De regionale doelstelling van het Deltagebied heeft betrekking op de volgende gebieden: Haringvliet, Hollands Diep, Krammer-Volkerak, Grevelingen, Oosterschelde, Zoommeer, Westerschelde & Saefthinghe en Markiezaat. De populatie is alleen op regionaal niveau gedefinieerd vanwege het sterk wisselende voorkomen per gebied. Het gebied draagt bij aan de draagkracht ten behoeve van een regionale sleutelpopulatie. Gezien de negatieve trend in de Grevelingen en de noodzakelijke bijdrage aan de regionale populatiedoelstelling, is in het onderhavige gebied herstel van het leefgebied gewenst. In de recente periode 1999-2008 is gebleken dat maximaal 16% van het regionale doelniveau van het Deltagebied broedde in het onderhavige gebied, en minimaal 8%. Op de korte termijn is de doelstelling gericht op het keren van de huidige negatieve trend. De kluut is van oudsher een broedvogel op de Slikken van Flakkee, de Hompelvoet en de Slikken van Bommenede.

A137 Bontbekplevier

Doel Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied als bijdrage aan de populatie van het Deltagebied van ten minste 105 paren.

Toelichting De regionale doelstelling van het Deltagebied heeft betrekking op de volgende gebieden: Haringvliet, Krammer-Volkerak, Grevelingen, Oosterschelde, Zoommeer, Westerschelde & Saefthinghe en Markiezaat. De populatie is alleen op regionaal niveau gedefinieerd vanwege het sterk wisselende voorkomen per gebied. Het gebied draagt bij aan de draagkracht ten behoeve van een regionale sleutelpopulatie. Gezien de negatieve trend in de Grevelingen en de noodzakelijke bijdrage aan de regionale populatiedoelstelling, is in het onderhavige gebied herstel van het leefgebied gewenst. In de recente periode 1999-2008 is gebleken dat maximaal 30% van het regionale doelniveau van het Deltagebied broedde in het onderhavige gebied en minimaal 13%. Op de korte termijn¹⁸ is de doelstelling gericht op het keren van de huidige negatieve trend. Belangrijkste broedplaatsen waren de Slikken van Flakkee, Veermansplaten en Hompelvoet.

A138 Strandplevier

Doel Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied als bijdrage aan de draagkracht voor de populatie van het Deltagebied van ten minste 220 paren.

Toelichting De regionale doelstelling van het Deltagebied heeft betrekking op de volgende gebieden: Duinen Goeree & Kwade Hoek, Haringvliet, Krammer-Volkerak, Grevelingen, Oosterschelde, Zoommeer, Westerschelde & Saefthinghe en Markiezaat. De populatie is alleen op regionaal niveau gedefinieerd vanwege het sterk wisselende voorkomen per gebied. Het gebied draagt bij aan de draagkracht ten behoeve van een regionale sleutelpopulatie. Gezien de negatieve trend in de Grevelingen en de noodzakelijke bijdrage aan de regionale populatiedoelstelling, is in het onderhavige gebied herstel van het leefgebied gewenst. In de recente periode 1999-2008 is gebleken dat maximaal 40% van het regionale doelniveau van het Deltagebied broedde in het onderhavige gebied, en minimaal 27%. Op de korte termijn¹⁸ is de doelstelling gericht op het keren van de huidige negatieve trend. Van oudsher is de strandplevier een broedvogel op (schelpen)strandjes langs de kust. Na de afsluiting vestigden zich vele paren op drooggevalven schorren en op werkeilanden (Slikken van Flakkee, Veermansplaten en Hompelvoet).

A191 Grote stern

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied als bijdrage aan de draagkracht voor de populatie van het Deltagebied van ten minste 6.200 paren.

Toelichting De regionale doelstelling van het Deltagebied heeft betrekking op de volgende gebieden: Haringvliet, Grevelingen, Oosterschelde en Westerschelde & Saefthinghe. De populatie is alleen op regionaal niveau gedefinieerd vanwege het sterk wisselende voorkomen per gebied. Het

gebied draagt bij aan de draagkracht ten behoeve van een regionale sleutelpopulatie. In de periode 1999-2008 broedde minimaal 0% en maximaal 68% van het regionale doelniveau van het Deltagebied in het onderhavige gebied. Hoewel de aantallen broedende grote sterns sinds 2004 laag zijn in de Grevelingen, is er geen herstelopgave op korte termijn vereist omdat de bijdrage van dit gebied aan de landelijke populatiedoelstelling binnen Natura 2000-gebieden, samen met de bijdrage van de overige Natura 2000-gebieden voldoende is. De grote stern broedt al van oudsher op de Hompelvoet. De afsluiting heeft daarin geen verandering gebracht. Vanaf 1985 werd in de Grevelingen zowel op de Hompelvoet als op de plaat van Markenje gebroed, terwijl vanaf 1987 een deel van deze populatie ging broeden in de Westerschelde (Hooge Platen) en in België (Zeebrugge).

A193 Visdief

Doel Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied als bijdrage aan de draagkracht voor de populatie van het Deltagebied van ten minste 6.500 paren.

Toelichting De regionale doelstelling van het Deltagebied heeft betrekking op de volgende gebieden: Haringvliet, Krammer-Volkerak, Grevelingen, Oosterschelde, Zoommeer en Westerschelde & Saeftinghe. De populatie is alleen op regionaal niveau gedefinieerd vanwege het sterk wisselende voorkomen per gebied. Het gebied draagt bij aan de draagkracht ten behoeve van een regionale sleutelpopulatie. Gezien de negatieve trend in de Grevelingen en de noodzakelijke bijdrage aan de regionale populatiedoelstelling, is in het onderhavige gebied herstel van het leefgebied gewenst. In de recente periode 1999-2008 is gebleken dat maximaal 14% van het regionale doelniveau van het Deltagebied broedde in het onderhavige gebied en minimaal 4%. Op de korte termijn¹⁸ is de doelstelling gericht op het keren van de huidige negatieve trend. Sinds 2005 is er weer sprake van een toename. Met name de Hompelvoet herbergt van oudsher een flinke kolonie visdieven.

A195 Dwergstern

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied als bijdrage aan de draagkracht voor de populatie van het Deltagebied van ten minste 300 paren.

Toelichting De regionale doelstelling van het Deltagebied heeft betrekking op de volgende gebieden: Haringvliet, Krammer-Volkerak, Grevelingen, Oosterschelde en Westerschelde & Saeftinghe. De populatie is alleen op regionaal niveau gedefinieerd vanwege het sterk wisselende voorkomen per gebied. Het gebied draagt bij aan de draagkracht ten behoeve van een regionale sleutelpopulatie. Ondanks de landelijk matig ongunstige staat van instandhouding is herstel van de populatie niet direct vereist, omdat er een positieve trend zichtbaar is. Het leefgebied heeft blijkbaar voldoende draagkracht. In de periode 1999-2008 broedde minimaal 5% en maximaal 76% van het regionale doelniveau van het Deltagebied in het onderhavige gebied. Pas na de afsluiting werd de Grevelingen een belangrijk broedgebied voor de dwergstern. Rond 1980 was op de Hompelvoet jaarlijks een kolonie aanwezig (circa 140 paren), en in 2002 op de Slikken van Bommenede.

Figuur 33. Legsel Strandplevier. Slikken van Flakkee, juni 2014.

